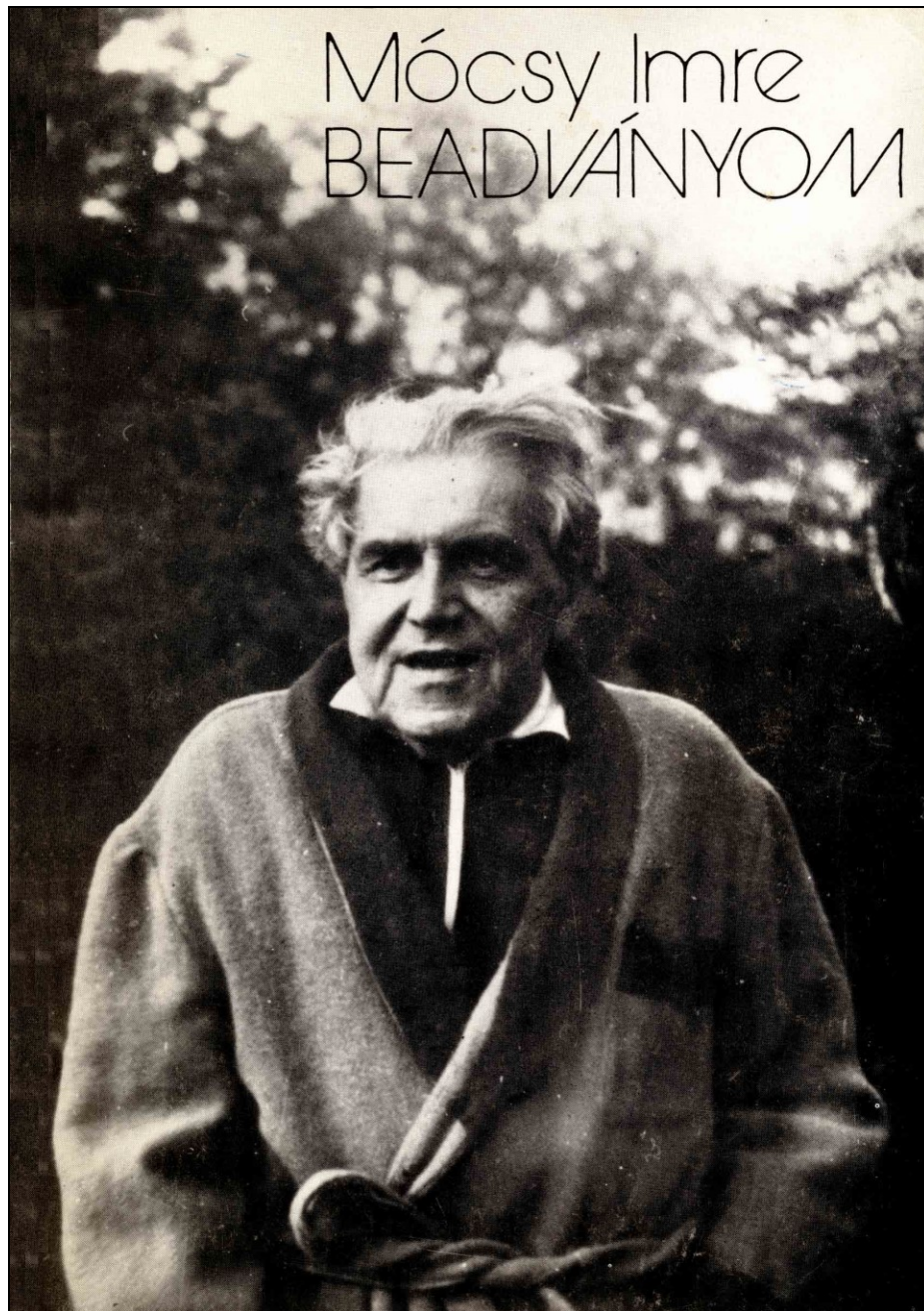

Mócsy Imre Beadványom

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Mócsy Imre
Beadványom

Budapest 1975 – Bécs 1987

Egyháztörténeti anyaggyűjtemény
– Csak kutatási célra használható kézirat.
Minden jog fenntartva, bárminemű közlés és a sokszorosítás joga is.
Copyright: Magyar Egyházzociológiai Intézet
Bécs 1987

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv Bécsben, 1987-ban jelent meg kéziratban, a Magyar Egyházzociológiai Intézet kiadásában. Az elektronikus változat a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	1
Tartalomjegyzék	3
Beadványtervezet – P. Mócsy Imre Kádár Jánosnak.....	5
1. sz. melléklet „A demokrácia ellen való gyűlöletre izgatás története”	8
2. sz. melléklet: Két börtön között	16
I. A szabadulás előtt	16
1. A szabadulási láz görbéje.....	16
2. Fel nem használt lehetőségek.....	16
3. „Maga egyáltalán nem akar szabadulni?”	17
4. Káderezések	18
5. A váratlan szabadulás	18
II. Világi foglalkozások	20
1. Fűtő és takarító (1955. jan. 4. – júl. 26.).....	20
2. Államvasúti segédmunkás (1955. aug. 3–1958. jún. 30.).....	21
3. Tudományos kutató (1958. júl. 1–1965. jan. 16.).....	23
III. Papi működés / klerikális kapcsolatok.....	24
1. Főpapok és professzorok.....	24
2. Akadémiai professzorság?	25
3. Vendégeskedéseim a dekanátus fogadásain.....	26
4. Lelkipásztorkodás az egri főegyházmegyében	27
5. A kispapok vizsgáztatása	29
6. Lelki gyakorlatok	30
7. A teológiai tanárokkal való kapcsolataim.....	32
IV. A békepapokhoz való viszonyom.....	33
1. Magatartásom elvi alapja: általános szeretet.....	33
2. Magatartásom védelme a támadásokkal szemben	33
V. Újra a MÁV-nál	37
1. Hogyan kerültem vissza	37
2. Milyen lelkülettel mentem vissza?.....	37
3. Kezdő üzemgázdász.....	37
4. Felszólalásom a tapasztalatcserén.....	38
5. Munkatársaimhoz való viszonyulásom.....	38
6. Munka- és szeretetszolgálat mint adósságtörlesztés	39
3. sz. melléklet: Az összeesküvésben való részvételem. „Ismét ilyesmire vetemedett!”.....	41
I. A házkutatástól a letartóztatásig	41
II. A vád főbb pontjai.....	44
1. A világszolidarizmus	44
2. A magántulajdon védelme	45
3. Elitnevelés.....	46
4. Konspiráció	47
III. Közreműködésem az „összeesküvésben”	49
1. Közreműködésem az „ideológiájuk” kidolgozásában	49
2. Az összeesküvés írásos anyagát „rejtegettem” lakásomon.....	50
3) „Az összeesküvők” cenzora és szaktekintélye voltam	51
4) Mi volt közreműködésben a bűncselekmény?.....	51
5) Bűnösnek vallom-e magamat? Aszketikailag igen, büntetőjogilag nem.....	51

6. A „legrázósabb” ügy a nyomozás alatt	52
7. Néhány szó a „védelemről”	53
IV. A bíróságon.....	54
1. Elsőfokon (Nem jutottam szóhoz)	54
2. Másodfokon	54
V. A nyomozókhöz való viszonyom.....	56
1. A materializmus „államvallás”	56
2. A vallás, babona és butaság közti különbség.....	56
3. „Maga szerint a pokolba jutok...?”.....	56
4. Beszámoló egy „látomásról”: Találkozás Sztálinnal	57
5. A vezetővel való eszmecsere	58
VI. Újra a börtönben	60
1. Cipész és szíjgyártó (Újításaim)	60
2. „Énekóra” az „operában”	60
3. A fegyelmi	61
4. Újra megmértem	63
5. A negyedtárgyalás.....	64
6. Fordítóirodán kívüli fordító	65
A második szabadulás után.....	66
I. Újra a MÁV-nál.....	66
1. Az új munkaköröm	66
2. Szép eredmények	66
3. Érdeklődés.....	66
II. Nyugdíjaztatásom.....	68
1. „...Hátrányos károsodás nélkül...”.....	68
2. „Csak különösen indokolt esetben...”	68
3. Jár-e felmondási idő és az évi szabadság?	68
4. Utazási kedvezmény nem illet meg, méltányosságból kérhetem.....	69
5. Nyugdíjamat 800 forintra csökkentik	69
6. Az utazási kedvezményt ismételten kértem	69
III. Papi működés	71
1. Tanítványaim doktorrá avatásán az óhaj: „Tűnj el!”	71
2. Tőlem nem jelenhet meg cikk a Teológia című folyóiratban	71
3. A biblikus katedrara „nem is érdemes pályáznom”	71
4. Dudás püspök úr kérése	72
5. Néhány lelki gyakorlatzó zaklatása	72
6. Miért vagyok „megbélyegzett”	72
7. Kinek árt a „méreg”, melyet én terjesztek?	72
IV. Nincs vértanúsági komplexusom.....	74
Megjegyzés	75
P. Kollár Ferenc reflexiója a beadványra.....	75
P. Mócsy válasza a P. Kollár levelére.....	78
P. Mócsy önéletrajza.....	80

Beadványtervezet – P. Mócsy Imre Kádár Jánosnak

(Megjegyzés: A Beadványt P. Mócsy P. Kollár tanácsára nem küldte el a címzettnek.)

Tisztelt Főtitkár Úr!

Talán különösnek tűnik, hogy személyi ügyben fordulok a Főtitkár Úrhoz, de végeredményben talán nem is egy személyről van szó. Azonkívül egész ügyemben döntő jelentősége van annak – a beszámoló elején említendő – küldetésnek, melyben Főtitkár Úr is szerepet játszott. Ezért a jelenleg még életben lévő szereplők között legilletékesebb arra, hogy ügyemről helyes ítéletet alkosson, és annak alapján valami orvoslást vagy legalább jó tanácsot adjon.

1947-ben önként hazajöttem nyugatról, bár sokan igyekeztek erről lebeszélni, mert féltettek a „kommunistáktól”. Én azonban Rómában a felszabadulás után az olaszországi szovjet és kommunista propaganda elolvasása után – meghallgatva az ellenkező oldalon a szovjet törvénykönyv híres 124.§-ának értelmezését is –, úgy éreztem, hogy szocialista rendszerben is lehet vallásos életet élni. Ugyanakkor Magyarországról olyan híreket kaptam, hogy ott vallását mindenki szabadon gyakorolhatja. Legszűkebb baráti köröm pedig nagy optimizmussal már akkor igyekezett a katolikus egyház és a magyar állam között valami „modus vivendi” létrehozni, bár ezért a legelképesztőbb gyanúsításoknak és rágalmaknak voltak kitéve, néha azok részéről is, akik később a békemozgalom és a „megegyezés” hívei és szószólói lettek.

1948-ban Czapik érsek szóvivőjeként a kormány ígéretét és ajánlatát vittem a Vatikánba, amelyet rövidebb idővel Rómába érkezésem után (de még az üzenet átadása előtt) a kormány a Quirinálnál akkreditált követ és az ugyanott működő pápai nuncius közvetítése által visszavont. – Mindszenty bíboros letartóztatása után Tardini h. államtitkár szóvivőjeként hoztam a választ és az ominózus pápai tiltakozó levelet. Ezek után kilenc és fél évre ítélték. (Lásd az 1. sz. mellékletet.)

Hogy mennyiben volt ez az ítélet „igazságos” vagy „méltányos”, azon vitatkozhatnak a jogászok és a politikusok. Magam részéről nagy lelki nyugalommal, jó magaviselettel és szorgalmas munkával töltöttem le a „vizsgálati fogságnak” betudott internáltság és börtönbüntetés éveit. Fegyelmiben ez idő alatt nem részesültem. Ha az Egyház és Állam igazi megegyezéséhez ez szükséges, szívesen leülök még kétszer annyit is.

Ettől kezdve valamilyen feketelistára kerülhettem, pedig minden szempontból igyekeztem beilleszkedni a demokráciába, és nem szavakkal, hanem munkával építeni a szocializmust. (2. melléklet. II. fejezet: 1–3 és V. 1–6.) és (4. M. I. 1–3) (3 M. VI. 1.)

Különböző munkahelyeken megfordultam. Sok, különböző pártállású dolgozóval találkoztam, és egyikük sem mondhat semmi rosszat rólam. Sőt, akikkel vagy akiknek dolgoztam, mindig megelégedésüket fejezték ki. (2. M. II. 1/c; 2b–f; 3b, vö. még 2. M. V. 5–6, 4 M. I. 1–3.)

De hátulról valamiféle titkos erők minduntalan rossz híreket keltik, és sorsomról olyanok döntenek, akik engem személyesen nem ismernek, talán éppen ezért számukra csak „sötét alak” és „veszélyes ember” vagyok.

Ahol önként vállaltam fizikai munkát, főnökeimet arra kényszerítik, hogy engem elbocsássanak, holott munkatársaim és főnökeim munkámmal és magatartásommal meg voltak elégedve. (2. M. 1bc; 2cb.)

Aki engem mint tudományos kutatót alkalmazott, azt zaklatják. (2. M. II,3cd.) Ugyanakkor azok „közvetítő” által ígérettel és fenyegetéssel visszaparancsolnak a MÁV-hoz, ahonnan

néhány évvel azelőtt elmozdítottak (2. M. V. 1.), amit én szomorú szívvel, de derűs lélekkel vállaltam (uo. 2.). Mégsem tartották meg ígéretüket, hanem belekeverték egy olyan összeesküvésbe, amelyről a tárgyalások végighallgatása után sincs tudomásom. (3. M. és ott 3. M. V. 5).

Bizonyos helyeken jelenlétemet megtiltják (egri és budapesti szeminárium) (2. M. III. 7). Tanítványaim doktorraavatási ünnepén e szavakkal fejezik be a végleges letiltást: „Tűnj el!” (4. M. III. 1). A Hittudományi Akadémia fogadásán e szavakkal félemlítik meg a dékánt: „Mit keres itt a Mócsy?” (2. M. III. 3)

Aki cikk írására kért fel engem, pár nap múlva értesít, hogy tőlem nem jelenhet meg cikk a *Teológia* című folyóiratban. (4. M. III. 2)

A Hittudományi Akadémia biblikus katedráját a tanári kar egységes jelölése ellenére sem foglalhatom el. (2. M. III. 2)

Második alkalommal már előre megkapom a leintést: „Pályáznia sem érdemes.” (4. M. III. 3) Úgy látszik, hogy néhány görög katolikus kispap vagy az egy szál biblikus tanárunk tanítása is „veszélyes” lett volna. (4. M. III. 4)

Még a börtönben sem engedtek a fordítócsoporthoz. (3. M. VI. 1.) Sőt, mikor egy régi latin kézirattal nem boldogultak, a cipészüzembe hozták az írást, és akkor suszterállományba bújtatott fordító voltam. (3. M. VI. 6)

A Szent István Társulat (az Apostoli Szentszék Kiadója) „delegált adminisztrátora” (Esty Miklós) azzal utasítja el a benyújtott biblikus monográfiámat (Bibliai őstörténet), hogy: „Mócsy Imre nem jó név”. (2. M. IV. 6)

A papokkal (főleg főpapokkal és professzorokkal) való kapcsolataimat a legelképezhetőbb és legellentétezebb gyanúsítgatások kísérik: vagy az ávó épített be, vagy a „Vatikánnak dolgozom” (2. M. IV. 2), a kispapokkal való érintkezésben pedig attól félnek, hogy az egyházmegyétől „elhalászom” a hivatásokat. (2. M. III 6d) Az ÁEH képviselője papi kíséret munkám ellen kifogást nem emel, de tanítóknak vagy orvosoknak tartott „fejtágító” előadásomon „sötét alaknak” minősít. A két súlyos ítélet (melyről az 1. és 3. mellékletben írok), melyek után semmi rehabilitáció nem történt, úgy látszik, feljogosítja az ÁEH-t, hogy papok előtt rólam tett nyilatkozatok által a papokat a velem való érintkezéstől elrettentsék. Ennek hatására olyanok is, akikkel még nem beszéltem, nevem hallatára csak annyit mondanak, hogy „veszélyes ember” vagyok, egy fiatal pedig még esperesét is megfenyegette nagy jelenetet rendezve, mert engem megtűr. Szemináriumi tanárok rendőri fenyegetéssel is távol akarják tőlem tartani a fiatal papokat, kispapokat.

Pedig nemcsak, hogy nem teszek semmi törvénybe ütközőt, hanem arról is meg vagyok győződve, hogy személyem, magatartásom és tanításom még a szocialista és demokrata nevelő hatás szempontjából is legalább annyira kielégítő (sőt nem is egy szempontból építőbb jellegű), mint sok hangoskodó papé, akikben a fiatal papok nemegyszer antiszociális és antidemokratikus egyéniséget látnak. Egyesek szerint a békepapokhoz való „rossz viszonyulásom” miatt van „zaklatásban” részem. (Talán erre céloz a negyed tárgyalás bírójának kérdése is?) (3. M. VI. 5c) Ezért írok részletesen e kérdésről (2. M. IV.): „Elvi és gyakorlati magatartásom az általános szeretet, és ezt az álláspontomat a békepap-ellenesekkel szemben is megvédtem. (2. M. IV. 1 és 2) Az egyetlen igazság az, hogy nem állok ki a mozgalom mellett, amire elég okom van, és ezt írásban is kifejtem. (2. M. IV.) A két súlyos ítéletet derűs lélekkel viseltem el. Még most sem látom, miben vétettem volna a Magyar Népköztársaság törvényei ellen, de a „téves” bírói ítéletet, azt hiszem, emberi méltósággal és az államhatalomnak kijáró tisztelettel fogadtam. (Vö. 1. M. és 3. M. VI. 5a és 5b.)

Ha a „bűncselekményeket”, melyekkel vádoltak, valóban elkövettem volna, még akkor is számításba kellene venni, hogy mindkét alkalommal kedvezményrel szabadultam. Ilyenben pedig csak az részesülhet, aki „megjavult” s akiről joggal feltételezhető, hogy beleilleszkedik a szabad élet rendjébe, és hasznos tagja lesz a társadalomnak.

De rajtam maradt a bélyeg, mert kilenc és fél évre ítélték izgatás címén, holott csak hivatalos küldetésemet teljesítettem (1. M), ugyanakkor gyűlöletre való izgatással vádoltak, holott mindig a szeretetet igyekeztem nemcsak prédikálni, hanem élni is. (Vö. 2. M. II. 2b; 2c IV. 1 és 2. V. 5–6.)

Összeesküvésben való részvétel címén négy évre ítélték anélkül, hogy tudnám: ki, mikor, kivel, hogyan és mire esküdött össze. (3. M. III.) S mikor ezért a soha el nem követett bűncselekményért kirótt büntetést kitöltöttem, belpoklosként kezelnek, akitől minden egészséges embert távol kell tartani. (Vö. 4. M. III. 6 és 7.)

A nyomozóimhoz való viszonyom is a személyük iránt való tisztelet és az állásuk iránt való megbecsülésem kifejezése volt. (Hogyne tisztelném azt, aki a „bűnüldözést” hivatásszerűen vállalja!) Velük szemben véleményemet mindig őszintén megmondtam, az intelligensebbekkel élénkebb eszmecserét folytattam. (3. M. V.; 2. M. I. d; 3. M. VI. 2 és 4) Egy dologban álltam mindig velük szemben: mikor személyek iránt érdeklődtek, információt követeltek – ezt megtagadtam. Elismerem, hogy ez nekik hivatásszerű munkájuk, de nekem – ha nem olyan dologról van szó, ami feljelentési kötelezettséggel jár – nem kötelességem, hogy a Belügyminisztériumnak információs szolgálatot vállaljak. Ez olyan foglalkozás, melyre nem érzek semmi hivatást. Lehet, hogy diákkori élményeimnek van szerepe e gátlásomban, mert gyermekkorom óta utálok az árulkodást. (Bár tudom, hogy a nevelőnek jó szolgálatot tesz, ha ismeri tanítványait; de rossz nevelőnek tartom azt, aki spicliskedéssel tartja kezében az osztályt vagy a nevelőotthont.)

Ezért a jelen írásban foglaltakat is kérem diszkréten kezelni. Iparkodtam úgy élni, hogy senkit se vádoljak, azt nem is akartam, sőt tiltakozom, hogy írásomat ilyesmire felhasználják. Csak őszintén iparkodtam feltárni helyzetemet, melyre, ha van orvoslás, a Főtitkár Úr közbenjárását kérem; ha nincs, akkor meg továbbra is életem eddigi életemet, és elviselem a gyanúsításokat és zaklatásokat; csak másokat kár miattam ne érjen.

1. sz. melléklet „A demokrácia ellen való gyűlöletre izgatás története”

„Mócsy Imrének nem lehet megbocsátani, hogy 1949-ben bement a püspöki konferenciára.”

1948 novemberében kezdődött. Azt hiszem, Zakar András prímási titkár lefogása után, mindenesetre a szegedi rendházak megszállása és részben lefoglalása után (1948. okt.–nov.). A szegedi Kálvária utca 39. sz. alatt működő rendház alagsorában berendezett ebédlőben értesített P. Fábry Antal rektor, hogy P. Borbély provinciális sürgönyileg Budapestre hívott.

Másnap Budapesten P. Borbély a következőket közölte velem: „Czapik érsek önt Rómába akarja küldeni egy üzenettel; önre bízom, hogy vállalja-e vagy sem.”

Megvallom, nagyon örültem ennek a lehetőségnek, hogy római kollegáimat és volt tanítványaimat meglátogathatom, csak azt kérdeztem, hogyan esett reám Czapik érsek választása?

„Czapik érsek a kormány tagjaival már több ízben tárgyalt, és maga Rákosi Mátyás mondta: »Küldjétek Rómába azt a Mócsyt«.”

Volt időm később gondolkozni azon, miért ajánlott engem Rákosi Mátyás.

1) Rómában közismert volt jó kapcsolatom XII. Pius legközelebbi környezetével. (P. Leiber, P. Bea, stb.)

2) Valószínűleg az a hír is eljutott Rákosihoz, hogy Mindszenty érsek urat már első római tartózkodása alatt arra kértem, hogy a politikai tevékenységtől visszavonulva, kizárólag vallásos területre korlátozza működését.

3) Rákosi Mátyás azt gondolta, hogy személyi okokból neheztelek Mindszentyre. Rákosi ugyanis Barankovics Istvánnak – de talán az én címemre – kijelentette: „Mindszenty Mócsy római karrierjét is tönkretette, mikor Rómából hazarendelte, pedig az olyan okos ember, hogy talán nem is hisz.” Barankovicsnak megmondtam, hogy a bíboros úrnak semmi része sincs hazajövelemben, mert azt magam kértem. Nem is vagyok „olyan okos”, mint amilyenek Rákosi Mátyás képzel.

Czapik érsek épp Barankovics Istvánnal és Jánosi József jezsuita atyával tárgyalt, mikor nála jelentkeztem. Ők közölték velem, miről van szó: olyan adatok kerültek a magyar hatóságok kezébe, amelyek alapján a magyar törvények szerint Mindszenty József elítélhető, de a kormány hajlandó lenne ettől eltekinteni, ha a Szentszék Mindszenty bíborost végleg Rómába rendelné.

Kértem, hogy ezt írásban adják nekem. Czapik érsek erre nem volt hajlandó, mert engem nem futárként, hanem „szóvivőként” akar küldeni. De mivel én íráshoz is ragaszkodtam, abban állapotunk meg, hogy egy „pro memoriát” kapok a magyarországi egyházi helyzetről szóló tanulmánnyal. A „pro memoria” tartalma körülbelül ez volt: Kádár János, Révay József, talán Darvas József (és még egy-két név a kormány részéről), valamint Czapik Gyula érsek, Barankovics István és Jánosi József atya a magyar egyházi helyzetről tárgyalva a legjobb megoldásnak azt találnák, ha a Szentszék Mindszenty Józsefet véglegesen Rómába hívná. Ez esetben a kormány eltekintene Mindszenty József elítéltetésétől.

Kértem, hogy a „pro memoriát” írják alá, de csak Barankovics írta alá. Így az a furcsa helyzet alakult ki, hogy Czapik érsek szóvivőjeként, de Barankovics aláírásával vittem a kormányférfiak ajánlatát. Az útlevelesztályra Barankovicsal mentem és azonnal (1948 decemberében) megkaptam az útlevelet fél évre „egyházi ügyben”. A Nemzeti Bank igazgatója azonban még az útlevél felmutatására sem akart valutát adni. Barankovics felszólítására előtünk felhívta Révay Józsefet, aki megnyugtatta őt, hogy a valuta kiadható. Így számomra

indirekt módon bizonyítva volt, hogy a kormány részéről is komolyan veszik szóvivői küldetésemet.

Minthogy egyházi ügyben kaptam útlevelet, úgy gondoltam, hogy a Bíboros urat is meg kell kérdezni, nincs-e valami üzenni vagy küldeni valója Rómába. Czapik érsek s Barankovics azonban lebeszéltek arról, hogy személyesen Esztergomba menjek, ezért a Budapesten átutazó Hamvas püspök urat kértem fel, jelentse a Bíboros úrnak, hogy Rómába megyek, és bármi üzenetet vagy küldeményt szívesen elviszek.

Visszatértek azt mondta Hamvas püspök: „Sajnos, ezt elfelejtettem megmondani.” Rajta kívül csak Pétery József váci püspök úrral találkoztam. Őt is megkérdeztem, van-e valami üzennivalója. „Igen – mondta – ki kellene dolgozni, hogy X. Pius eucharisztikus mozgalma a korai és gyakori szentáldozások terén, milyen eredményeket mutat fel világszerte.”

Mikor e két esetet – Tardini helyettes államtitkár azon kérdésére, hogy mit mond a Bíboros és a többi püspök – elmondtam, Hamvas püspök feledékenységén csak sajnálkozott, de Pétery püspök üzenetére megkérdezte: „Jelenleg nem volt más problémája a püspök úrnak?” De nem akarok elébe vágni az eseményeknek.

A „pro memóriával” és a pár oldalas tanulmánnyal felszerelve megérkeztem Rómába. Van Gestel asszisztens örömmel fogadott, de mikor röviden elmondtam, milyen ügyben vagyok itt, alaposan leszidott, hogy miért avatkozom ilyen ügyekbe. Kérdeztem, vajon az ügyet nem tekinti-e súlyos egyházi ügynek? Igen – mondta – de mi ne avatkozzunk a politikába. Mikor aztán elmondtam, hogyan kerültem az ügybe, és hogy csak szóvivőként vállalkoztam, mert épp én kaphattam útlevelet, megnyugodott: „Szóval csak portavoce és semmi más.”

Este P. Leiber, a Szentatya személyi titkára látogatott meg. Részletesen elmondtam neki küldetésemet. Azt mondta, hogy a Szentatya karácsony előtt nem tud ezzel az üggyel foglalkozni, mert karácsonyi beszédén kívül még sok egyéb tennivalója van. Nem akarták őt most ezzel a kérdéssel izgatni. De minél előbb adjam be az államtitkárságnál, hogy karácsonyra teljesen előkészítve álljon a Szentatya előtt. A „pro memoria” és a tanulmány olasz fordítását P. Van Gestelnek adtam át, hogy személyi postával küldje az államtitkárságra. Mikor legközelebb találkoztam vele, megemlítette, hogy P. Janssens generális atya igen rossz néven vette, hogy Jánosi nevét is ott találta a „pro memórián”. Hogy mer ő ilyen politikai tárgyalásokon részt venni, és szigorúan megtiltotta, hogy politikával – még ha egyházpolitika is – foglalkozzunk.

Az államtitkárságról, azt hiszem, december 21-én jött a válasz, hogy december 28-án reggel jelentkezzem. Az egy hét várakozási idő alatt volt tanárimat és kollégáimat látogattam meg: Péterfy Gedeont; a Collegium Hungaricum rektora útján Velics, a volt vatikáni követ is meghívott, aki arra kért, hogy az államtitkársági tárgyalásaim után is látogassam meg. Azt hiszem, 29-ében állapodtunk meg. Ebben az időben tudtam meg – P. Leibertől vagy Péterfy Gedeontól, nem tudom, lehet, hogy mindkét részről – hogy követünk a Quirinálnál akkreditált nuncius által értesítette a Szentszék, hogy a Mócsy Imre által küldött üzenet nem aktuális.

December 26-án Mindszenty bíboros letartóztatásának híre Rómában is elterjedt.

December 28-án Tardini államtitkár a bemutatkozás és üdvözlés után kijelentette: „Az ön küldtetése nem aktuális.” Majd három dolgot mondott:

1. A Szentszék tiltakozik a Bíboros letartóztatása ellen. A szavakra már nem emlékszem, de tárgyalásunkon ez a rész volt stilisztikailag, sőt szónokilag legjobban, előre kidolgozva. Valami olyasmit mondott, hogy bármit hoznak is fel a Bíboros ellen, a Bíboros most és az utókor előtt mindig is a magyar nemzet hőse, az emberi jogok védője stb. stb. marad.

2. Majd határozottan felszólított, mondjam meg a püspököknek, hogy nekik is tiltakozniuk kell. Itt ellenvettem, hogy a magyar püspökök ezt nem olyan könnyen tehetik meg, és feltettem a kérdést: milyen formában tiltakozzanak? Tagadják-e a magyar bíróság illetékességét a Bíborossal szemben, vagy pedig tagadják-e a tényeket, amelyekkel a Bíborost vádolják? Erre azt felelte, hogy ezt nem kell részletezni, hanem egyszerűen a letartóztatás ténye ellen kell tiltakozni.

3. Czapik érseket senki sem bízta meg, hogy az állam és egyház kapcsolatáról a magyar kormánnyal tárgyaljon, vagy ilyen tárgyalásokat előkészítsen. Ezt határozottan jelentette ki, és nem mondta, hogy Czapik érseknek mondjam meg, de akkor úgy határoztam, hogy ezt Czapik érsekkel közlöm. (Nemcsak rajtam múlt, hogy másként történt.)

Azután barátságosra fordult az államtitkár úr hangja. Érdeklődött, hogy a Bíboros és a többi püspök mit üzent. Ekkor említettem meg Hamvas és Pétery püspökök üzenetét, melyről már fentebb szoltam.

Mikor felálltunk, még nyomatékosan mondotta: „Mondja meg a püspököknek, hogy erősek és egységesek legyenek.”

Másnap voltam Velics követnél, és elmondtam, mit mondott Tardini őexcellenciája Mindszenty bíboros letartóztatásáról (1. pont). Ő meg annak a szövegnek magyar fordítását mutatta meg, mely a Vatikán válasza volt a magyar kormány üzenetére, hogy függetlenül a bíboros letartóztatásától, a kormány hajlandó az állam és egyház viszonyáról tárgyalásokat folytatni. (Ezt a Vatikáni Rádió is közölte és az *Osservatore Romano*-ban is megjelent.) A fordításban egy szó változtatását ajánlottam, mely jobban kifejezi a Vatikán álláspontját. Megállapítottuk, hogy a válasz nem merev elzárkózás (azt hiszem, tiltakozás nem volt, csak „csodálkozás”), és határozott leszögezése azon pontoknak, amelyeket a Vatikán az egyház és állam közti megegyezésekben „közismerten” lényegesnek tart.

Van Gestel asszisztentstől el akartam búcsúzni, de ő azt mondta, még nem lehet, mert holnap reggel 8 órára hívat Tardini h. államtitkár úr. Azután P. Generális is látni szeretne, de nehogy ezzel az üggyel zavarjam; a lényegét úgyis tudja, és igen a lelkünkre köti, hogy ne avatkozzunk a politikába. Megígértem, hogy megmondom P. Borbély provinciálisnak, de én mindjobban belekeveredem akaratom ellenére is. Erre sajnálkozását fejezte ki küldetésem eredménytelensége miatt. Majd azt mondta, aki A-t mond, annak B-t is kell mondania. „Ha vállalkozott arra, hogy Czapik érsek üzenetét elhozza, akkor a Szentszék üzenetét is át kell adnia a püspököknek.”

Másnap Tardini izgatottan kérdezte, miféle megegyezést kötött Czapik érsek a magyar kormánnyal? Megemlítettem, hogy Mindszenty bíboros már régebben megbízta Czapik érseket, hogy a kongrua ügyekben a kormánnyal tárgyaljon. Nézetem szerint csak erről van szó, mikor az olasz újságok a kormánynak Czapikkal való „megegyezéséről” írnak. Erre megnyugodott, de kifejezte aggodását, hogy a magyar püspökök Mindszenty letartóztatásától megfélemlítve, valami olyan megegyezést kötnek, amely a helyzetet még jobban elrontaná.

Érdeklődött, hogy a püspökök olvassák-e az *Osservatore Romano*-t, hallgatják-e a Vatikáni Rádiót? Ha nem is hallgatják személyesen – feleltem – közvetve bizonyosan értesülnek a fontosabb hírekről. Erre telefonon felhívta a Szentatyát és megkérdezte, nem közölheti-e a Vatikáni Rádió a magyar kormánynak adott vatikáni választ, hogy a magyar püspökök valami elirányítást kapjanak. Azután titkárával megíratta a Vatikáni Rádióknak adandó nyilatkozatot. Majd engem január 2-ára hívatott. Ekkor kérdezte, hogy mikor utazom haza? Akár rögtön, feleltem. „Egy kicsit még várnia kell, mert egy levelet kell vinnie” – mondta.

Megmagyarázta, hogy a boríték az én nevemre lesz címezve, és hogy Budapesten bontsam ki. Futárigazolványt is mellékel. Amint megkaptam az iratokat, siessek. Még a repülőjegy árát is felajánlotta, de ezt nem fogadtam el.

Budapestem felbontottam a borítékot, melyben egy másik boríték volt Magyarország érsekeinek és püspökeinek címezve. Ezt Hamvas püspök úr jelenlétében adtam át Czapik érseknek. Ő a címzést meglátva, kijelentette: a felbontással várni kell, míg Grósz érsek úr megérkezik. Azután Czapik érseknek mindent elmondtam utamról. Másnap Grósz érsekhez hívtak, ott volt Czapik érsek és Hamvas püspök. Ők éppen befejezték a pápai levél elolvasását. Beszámoltam utamról (csak a Czapik érsekre vonatkozó dolgot nem említettem). Engedélyt kértem a levél lefordítására és annak a papok között való terjesztésére. A püspöki konferencia után azonban Czapik érsek megtiltotta a fordítás terjesztését, mert – úgymond – a

Szentatya rossz néven venné, hogy a püspököknek írt levelet másokkal is közöljék. Azt is kijelentette, hogy a magyar püspökökre nem kötelező az *Osservatore Romano*-ban megjelent híradás a magyar kormány tárgyalási készségére vonatkozó vatikáni válaszról (azon pontok felsorolása, melyeket a Szentszék az államokkal való megegyezésekben lényegesnek tart).

Néhány napi töprengés után úgy láttam, kötelességem Tardini üzenetét a püspökök tudomására hozni. Ezt megemlítettem Grösz érseknek, aki akkor a püspöki konferencia elnöke volt. Ő azt mondta, hogy majd megkérdi a püspököket, meg akarnak-e hallgatni. Ezért a január 17-i konferencia elején tartózkodjam a tanácsterem folyosóján. Röviddel a konferencia megkezdése után kijött Dudás püspök úr Sárközy pannonhalmi kormányzó apát kíséretében, és bevezettek a konferenciaterembe.

Grösz érsek úr felszólított: mondjam el, amit akarok. Elég zaklatott lelkiállapotban és izgatottan, de hüen elmondtam, hogyan voltam Czapik érsek úr szóvivője, és hogyan lettem Tardini szóvivője a magyar püspökökhöz. Nagyon megdöbbenette őket, amikor Tardinit idéztem: „Mondja meg a püspököknek, hogy nekik is tiltakozniuk kell.” Elmondtam, hogy ezzel kapcsolatban milyen ellenvetéseket tettem az államtitkár úrnak, de ő mégis sürgette a tiltakozást, tehát egyszerűen az előzetes letartóztatás ellen való tiltakozásról volna szó. Hozzátettem, hogy az egész világ tiltakozik, csak épp a magyar püspöki kar nem, pedig a magyar kormánnyal szemben is előnyben vannak, hisz eddig oly nagy önmérsékletről tettek bizonyosságot, hogy ezért joggal vonhatták magukra a Vatikán neheztelését.

Elismertem, hogy elméletben Czapik érsek úrnak igaza van, mikor azt állítja, hogy az *Osservatore Romano* cikkei nem „kötelezőek” a magyar püspöki karra, de a Vatikánnak a magyar kormányhoz intézett válasza éppen azért került nyilvánosságra, hogy a magyar püspökök minél hamarabb (még megérkezésem előtt) erről tudomást szerezzenek, és így valami eligazítást kapjanak. Végül a pápa levelét elemezve kimutattam, hogy alaptalan Czapik érsek aggodalma, mintha a Szentatya rossz néven venné, hogy a püspököknek szánt levelet másokkal is közlik. A levél egész stílusa mutatja, hogy nyilvánosságra van szánva (*publice deploremus*). Első része ugyan tiltakozás, mely megdöbben, de az utána következő rész minden hívőre csak megnyugtatólag hat. Még templomban is fölolvashatónak tartanám, de legalább a papoknak odaadnám elolvasásra. Erre Hamvas püspök megemlítette, hogy ő sok papjának felolvasta, és igen jó hatással volt rájuk. A többi püspök kérdéseket intézett hozzám, Czapik érsek pedig ismételten belém kötött, és hangoztatta: még mit mondott Tardini, még mit mondott Tardini?...

Erre nem volt mit tennem. Elmondtam, amit eddig csak neki mondtam: „Ha az érsek úr annyira akarja, Tardini államtitkár azt is mondta: Czapik érseket senki sem bírta meg azzal, hogy az állam és egyház között tárgyalásokat folytasson vagy kezdeményezzen.”

Az erre beállt csendet felhasználtam arra, hogy bocsánatot kérjek a zavargásért, és hozzátettem: „Azt szoktam mondani, nem »kiállni« kell, mert ebben van valami támadó, hanem csak »helyállni«. Püspök Uraim, az önök mostani magatartása hosszú időre kihatással lesz a magyar katolikus egyházra, sőt talán az egész keleti blokk katolikus egyházainak sorsára.”

Czapik érsek erre megkérdezte: „Ezt is Tardini mondta?” „Bocsánat – feleltem – ezt csak én mondom. Tardini azzal búcsúzott tőlem: mondja meg a püspököknek, hogy erősek és egységesek legyenek. »Siano forti et uniti!«”

Vegyes érzelmekkel hagytam ott a tanácstermet. Mindenesetre nagy megkönnyebbülést éreztem, mint aki nagy terhet tett le magáról. Másrészt úgy éreztem, hogy elég „brutta figura” lehettem a püspökök előtt, bántott az a sejtés, hogy teljesen hiábavaló és értelmetlen volt, amit tettem.

Örültem, hogy visszatérhetek a Biblicumhoz és a tanítványaimhoz. Másként történt. Körülbelül egy óra múlva letartóztattak, és hosszú kihallgatások után másnap vagy inkább harmadnap reggel szabadon engedtek. Valami olyan figyelmeztetést kaptam, hogy vigyázzak, nehogy visszakerüljek. Otthon tudtam meg, hogy Czapik érsek és Barankovics István

közbenjártak Kádár János belügyminiszternél kiszabadításom érdekében. Czapik érsek már nem volt Budapesten, Barankovicsnak akartam megköszönni. De csak felesége által adhattam át köszönetemet, mert Barankovics a parlamentben volt. Ebéd után még aznap egy nyomozó visszahívott „egy félóra”.

A kihallgatás elején egy papírlapot tettek elé: írja fel, mi volt az oka annak, hogy bár Rómából visszatértek oly passzív volt, a második püspöki konferenciáig oly nagy változás történt beállítottságában? Hogy mit írtam, arra már pontosan nem emlékszem, körülbelül azokat, amiket fönt leírtam, de nem olyan nyugodtan, inkább csak kapkodva. Bűnösnek nem éreztem magam, legföljebb hiúsággal vádoló magam, mert olyan nagy fontosságot tulajdonítottam küldetésemnek, és azt hittem, hogy jobban meg tudom győzni a püspököket Vatikán álláspontjáról, mint Czapik érsek. Azután levittek az Andrassy út 60. pincéjébe. Egy jó hét múlva (egy nyolc napos lelkigyakorlatot fejeztem be) Décsi alezredes elé kerültem, aki egy internálási véghatározatot nyújtott elé: „...így kellett határoznom, mert nevezett római tartózkodása alatt a Magyar Népköztársaság érdekeit sértő tárgyalásokat folytatott és leveleket csempészett az országba.”

„Ezt nem írhatom alá, mert tárgyalásaim a magyar nép érdekét szolgálták. Ami levelet hoztam, azt átadtam a hatóságnak a határon, csak a nekem címzett futárlevelet nem adtam át...” –válaszoltam.

„Ez nem jegyzőkönyv, hanem véghatározat, maga csak azt írja alá, hogy tudomásul veszi az internálást.” Megmondta, hogy a dél-budai internálótáborba kerülök a „papi szobába”, ahol már két tanítványom is van. Azonkívül az internálás fél évre szól, de addig nem tart, mert április 4-én amnesztia lesz. Őszinte megnyugvással írtam alá. A táborban örömmel fogadtak – főleg tanítványaim –: híreket vártak, illetőleg hiú reményeik megerősítését. (Gyors szabadulást, az oroszok kivonulását, külföldi diplomáciai intervenciót, amerikai demarsot stb.) Én az ügyemről szűkszavúan nyilatkoztam, reményeiket nem erősítettem meg. Sőt azt mondtam, hogy még unokáinknak is ebben a rendszerben kell helytállni, de körülbelül 30 év kell ahhoz, hogy a kedélyek lecsillapodjanak, stb... A „harmincéves teóriám” miatt egyesek (főleg öreg csákyások) beépített embernek gondoltak, és jó időbe került, míg magatartásomból az ellenkezőről meg nem győződtek.

Én inkább a teológusok tanításával foglalkoztam. Mikor Hamvas püspök úr Münnich rendőrkapitány engedélyével meglátogatott, félhivatalosan meg is alakult az internálótábori teológiai főiskola, melynek jogutóda lett a kistarcsai teológiai főiskola.

Közben a teológiai hallgatók száma és a tanári kar létszáma is újabb szállítmánnyal növekedett. Az idő is gyorsan múlt. Az ötvenes évek elején ('51. vagy '52.) egy nyomozógárda vonult ki Kistarcsára, mindenkinek ügyét megtárgyalták, és jegyzőkönyvet vettek fel.

Elém egy olyan jegyzőkönyvet adtak (több kihallgatás után), melyben körülbelül ez állt: Elismerem, hogy illegális futárszolgálatot végeztem a Vatikán és a magyar püspöki kar között. (Utalások voltak az 1949 januári jegyzőkönyvekre.) Hosszú eszmecsere után meggyőztem nyomozóimat, hogy nem illegális volt a futárszolgálat, mert egyházi ügyben érvényes útlevél volt, a Vatikán pedig a futárszolgálatot megbízott. A futárszolgálatához nem kell diplomáciai vagy szolgálati útlevél, elég, ha érvényes útlevél volt. Ezek után a jegyzőkönyv minden oldalán áthúztam az illegális szót, és a szélére írtam „LEGÁLIS jav. Mócsy”.

Semmi sem történt 1953-ig. Ekkor a Nagy Imre-féle rendelet és amnesztia alapján kezdték az internálótáborokat felosztatni, egyeseket bíróság elé állítottak. Én ez utóbbiak közé tartoztam. Elém egy, az 1949-es kihallgatási jegyzőkönyvekből összeállított és kivonatolt jegyzőkönyvfélét adtak, amelyhez megjegyzéseket tettem, néhány részt töröltem. (Pl. hogy Grósz érsek és Tüll provinciális biztatott volna az aktivitásra a 2. püspöki konferencia előtt.) Megkérdeztem Avar főügyészt, hogy milyen vádat lehet ebből ellenem emelni? Azt mondta, még nem tudja, még tanulmányozni kell.

Megkaptam a vádiratot: demokratikus rend ellen való gyűlöletre izgatás. Első kifogás ellenem az volt, hogy Tardini közölte velem, hogy küldetésem nem aktuális, mégis folytattam a tárgyalásokat. Természetesen a Bíboros letartóztatása után gondolhattam, hogy a kormány ígérete nem aktuális (bár még mindig fennállhatott a lehetőség, hogy Mindszentyt mégsem ítélik el, hanem a Vatikánnal való tárgyalás után vagy attól függetlenül kitoloncolják, száműzik, stb.).

De nekem sem a követ, sem Tardini nem mondta, hogy a kormány már előzőleg üzent, hogy küldetésem nem aktuális.

Tardini engem mint Czapik szóvivőjét fogadott, és ő is felhasznált szóvivőnek. Már szóvivő voltam a követ felé is, mikor a Vatikán tiltakozásáról őt értesítettem. De főleg Tardini tekintett engem a püspökök felé szóvivőnek. („Mondja meg a püspököknek...”) Mikor ehhez még futári megbízást is kaptam, akkor nem akart engem szóvivőből egyszerű futárrá lefokozni. Ez nem csak Tardini szavaiból tűnt ki, aki továbbra is biztatott („Mondja meg...”), hanem abból is, hogy (mint itthon kitudódott), a futárcsomagban csak egy nyilvánosságra szánt levél volt, és semmi abból, amit Tardini fontosnak tartott. Végül Czapik érsek sem gondolta, hogy küldetésem Mindszenty bíboros letartóztatásával lejárt, hiszen január elején Rómába sürgönyöztetett, minél előbb jöjjenek. Szóval ő is várt mint szóvivőt. Tulajdonképpen nem is „folytattam tárgyalásokat”, hanem csak hallgattam, hogy mit üzen az államtitkár úr. Ami tárgyalásnak nevezhető volna, csak annyi volt, hogy ellenvetést tettem fel az ellen, hogy a magyar püspöki kar is tiltakozzék, ebben is tulajdonképpen Czapik szóvivője voltam, azaz az ő álláspontját képviseltem.

„Bement a püspöki konferenciára.” Ez úgy tűnik, mintha illetéktelen betolakodás lett volna. Pedig én nem „bementem”, hanem behívtak, sőt, mondhatom: bevittek a püspöki konferenciára (Dudás püspök és Sárközy főapát.) De én erőszakoltam ki? Én csak arra kértem alkalmat, hogy az üzenetet átadhassam a püspököknek. Ezt a konferencia előtt is megtehettem volna. De Grósz érseknek szóltam. Ő is bevihetett vagy behívhatott volna a konferencia előtt, de ő a konferenciát leszavaztatta, hogy meg akarnak-e engem hallgatni; tíz év múlva tudtam meg, hogy csak egy püspök volt ellene, de az is csak azt helytelenítette, hogy „a konferenciára” hívjanak be. Különben úgy is felfoghatjuk, hogy megszakították a konferenciát, hogy a „szünetben” engem meghallgassanak, ez lényegtelen. A vád az, hogy a konferencián izgattam (még pedig a demokratikus rend ellen való gyűlöletre). Az izgatásra két érv volt: a tiltakozásra való biztatás és a pápai levél közlése a papokkal, sőt esetleg a hívekkel is.

A tiltakozásra való biztatás tulajdonképpen csak az üzenet átadása volt. Igaz, hogy magam is erélyesen állást foglaltam a tiltakozás mellett. Ez talán hiba volt, és nem bűncselekmény és nem izgatás. Külön kihangsúlyoztam, hogy csak az előzetes letartóztatás ellen kell tiltakozni. Az 1953-as bírói tárgyaláson is hangsúlyoztam, hogy izgatási szándékom nem volt, és amit tettem, az nem volt izgatás, mert előzetes letartóztatás ellen lehet tiltakozni, különösen ilyen esetben, amikor olyan személyről van szó, akinek szökése nem volt feltételezhető; s olyanok előtt beszéltem (zárt körben), akik legilletékesebbek voltak erre a tiltakozásra.

Igaz, hogy a püspökök izgatottak voltak, de ennek nem az én szavaim, hanem a nehéz helyzet volt az oka, amelyben a püspökök voltak. Nem ámtottam magamat azzal, hogy a tiltakozásnak valami eredménye lesz, de az volt a véleményem, hogy valami formai tiltakozásra legalább szükség van, hogy a püspökök a már amúgy is megtépzott tekintélyüket a hívők, a külföldi kereszténység és a Vatikán előtt megmentsék.

Ami pedig a pápa levelét illeti, azzal védekeztem, hogy a levél ugyan tiltakozás jellegű volt, melyben a pápa nyilvánosan sajnálkozását fejezi ki (publice deploremus) a bíboros letartóztatása fölött, de aztán a levél lényege inkább buzdító és vigasztaló jellegű volt, de semmiképpen sem lehet izgatásnak nevezni. A püspöki konferencián is azt emeltem ki, hogy az megnyugtató hatású lesz. Ezt Hamvas püspök a konferencián meg is erősítette saját tapasztalatára hivatkozva (l. fönt). Most is szilárd meggyőződésem, hogy a pápa sajnálkozása,

buzdítása, vigasztalása, végül pápai áldása megnyugtató hatással lett volna a hívekre. Ezt különben nem sürgettem, hanem a pápa levelét elemezve és kúriai stílusra hivatkozva bizonyítottam, hogy a levél akár a templomban is felolvasható. (Aki a hívők lelkületét nem ismeri, az természetesen hiheti, hogy az izgatásnak egy formája lenne a levél felolvasása vagy közlése.)

A demokratikus rend ellen való izgatásnak semmiképpen sem lehet nevezni felszólalásomat, mert külön kiemeltem, hogy Tardini elfogadta ellenvetésemet, mely szerint a püspökök a magyar bíróság illetékességét és a vádat nem tagadhatják, tehát csak a letartóztatás ténye ellen kell tiltakozni. A pápai levél sem azonosítja magát „Mindszenty bíboros politikájával”, hanem sajnálkozásában egyoldalúan Mindszenty bíboros vallási tevékenységét (egyházi érdemeit) sorolja fel. Végül, amit magam hozzáadtam az üzenethez mutatja, hogy nem izgatás volt, hisz hangsúlyoztam, hogy nem „kiállni”, hanem „helyállni” kell.

Még egy vádpont volt: „megakadályoztam az egyház és az állam megegyezését.” Erre az volt a válaszom (1953-ban), hogy nem megakadályoztam, hanem elhalasztottam. Mint magyar állampolgárnak és katolikus papnak legfőbb óhajom, hogy az egyház és állam közt megegyezés jöjjön létre. De az volt a véleményem, hogy még a látszatát is kerülni kell annak, hogy az egyik fél a megfélemlítés hatása alatt kötött egyességet. Mindszenty bíboros lefogatása után pedig ez lett volna a látszat.

Akkor, azt hiszem, nem mondtam többet védelmemre. De most húsz év távlatából is csak azt látom, hogy mint szóvivőnek az volt a kötelességem: 1) közöljem a püspökökkel, hogy épp az ő eligazításukra publikálta a Vatikán a magyar kormánynak adott választ a megegyezés feltételeiről; 2) nagyobb arányú megegyezést a Szentszék beleegyezése nélkül nem lehet kötni. (Ez volt az értelme annak, hogy „Czapik érseket senki sem bírta meg...”). Különb a megegyezésről vagy meg nem egyezésről én a püspököknek semmit sem mondtam, csak pontosan közvetítettem a Vatikán álláspontját. Nem tudom, most mi a Vatikán álláspontja a megegyezés feltételeit illetően (de a magyar kormány már nemcsak a püspökökkel, hanem a Vatikánnal is tárgyal a megegyezésről).

Most már azt is látom: ha akkor a püspökök tiltakoztak volna, akkor nem csak saját tekintélyüket mentették volna meg, hanem még a magyar kormány számára is előnyt jelentett volna, mert nem adott volna újabb támpontot a „hallgató egyház” címen folyó propagandának. De mindezekről eltekintve a Vatikán álláspontjának közvetítése a legilletékesebbek számára olyan személy által, aki a kormány tudtával és engedélyével vállalt szóvivői minőségben ment ki, és aki a Vatikán szóvivőjeként és futaraként jött vissza, nem minősíthető demokratikus rend ellen való izgatásnak.

Végül a „gyűlöletre való izgatást” utasítottam vissza. Kijelenttem, hogy egész életemet a szeretetre építettem, azt hirdetem, mindig is ezt akartam élni, és ezt fogom tenni a jövőben is.

Míg az ítéletet meghozták, kikísértek a folyosóra, de ott sem engedték, hogy „védőügyvéddel” beszéljek.

(Ad vocem: védőügyvéd. Védőügyvédem így valahogy kezdte: „Mint Rákosi elvtárs mondja, a vádlottnak példás megbüntetését kérem, súlyosbító körülmény a vádlott jogi végzettsége...” Itt közbeszóltam: „Milyen jogi végzettség?” Kijavította: „nagy képzettsége...” Enyhítő körülmény a vizsgálati fogság hosszúra nyúlása [4 év 8 hónap] stb.)

Pár perc múlva visszavittek, és kihirdették a kilenc és fél évi ítéletet. Ügyvédem tanácsolta, hogy ne fellebbezzek, mert „hosszabb is lehet”. De Jónás elnök nevetve mondta, hogy a maximumot adták. Erre az ügyvéd: „Ha nem összeesküvés, hanem csak izgatás, akkor fellebbezünk enyhítésért.” Én hozzátettem: „És a bűnösség megállapításáért...”

Az ítélet egy kicsit fejbe vágott, mert jogász internált társaim, akiknek a vádiratot megmutattam, nevetve mondták, hogy krumplilopásos ügy, a négy és fél évvel kitöltöttnek veszik, rögtön szabadulás.

Az internálást még megértettem. Úgy gondoltam, most egy kicsit ki akarnak vonni a forgalomból, nehogy valami bolondot csináljak. Soha nem éreztem, hogy törvénybe ütköző cselekedetet követtem el. (Ezért is kaptam oly súlyos büntetést: „a bűncselekmény bevallása nem volt enyhítő körülménynek számítható, mert a vádlott mindig tagadta bűnösségét”.) Most is úgy látom, hogy csak kötelességemet teljesítettem. Nehéz kötelesség volt, de meg kellett tennem. Várták a választ, az üzenetet, és azt hünen adtam vissza. Baj az, hogy azonosítottam magam az üzenettel.

Abban a szituációban ez volt a küldetésem. A püspökök előtt a Vatikán szóvivője voltam s nem egyházpolitikus. Épp úgy, mint a Vatikánál Czaplak érsek szóvivője. De ott könnyebb volt a dolgom, mert volt egy „pro memoria” és egy tanulmány, melyet egyszerűen lefordítottam és benyújtottam.

2. sz. melléklet: Két börtön között

I. A szabadulás előtt

Igyekeztem az új rendbe való beilleszkedés és a „szocializmus építése” területén.

1. A szabadulási láz görbéje

Míg nem voltam börtönben, nem volt igazi élményem arról, milyen „örömhírt” visz az, aki szabadulást hirdet a raboknak (Lk 4,18). Az internáló tábor eleinte félénként szinte felvillanyozta a szabadulás reménye, melyet aztán nagy többségnél a „hat hónappal beljebb” lohasztott le. (Az internálás fél évre szólt, de legtöbbször félénként újabb hat hónapra meghosszabbították.) Mikor már az internálás bizonytalan időre szólt, minden ünnep előtt emelkedett a szabadulási láz és az amnesztiavágy. Ünnep pedig elég volt: április 4., május 1., augusztus 20., november 7. és december 21. (Sztálin születésnapja) voltak a derűlátók ígéretei. Ha reményükben csalódtak, annál nagyobb lett a levertség. Ez tartott addig, míg a következő dátumot be nem dobták a reménykedők „etetésére”.

A Décsi által ígért április 4-i (1949.) amnesztia kimaradása és az első „beljebb” után kigyógyultam a szabadulási váltólázból. Hosszú távra rendezkedtem be, hiszen azzal vigasztaltak: „Itt fogsz elrohadni.” Miután ebbe belenyugodtam, nem zavart többé a szabadulási láz.

2. Fel nem használt lehetőségek

Bizonyos elkötelezettségekkel vagy vállalásokkal meg lehetett volna váltani a szabadságot. De ilyesmitől mindig viszolyogtam. Szégyelltem volna, hogy „nyomásra”, megfélemlítve, ígérekkel csalogatva vállaljak akár olyasmit is, amit szabadon szívesen vállalnék.

Talán internálásomra sem került volna sor, ha 1949 januárban az Andrássy út 60-ban elítélem „Mindszenty politikáját”.

Szembesítettek Zakar Andrással, aki többek között azt is kijelentette, hogy most már igazat ad nekem abban, amit Rómában hangoztattam. Külön kiemeli, hogy az evangéliumot és az általános szeretetet sürgettem a politikai kontesztációval szemben. Fönt a kihallgatásoknál aztán azt mondták, hogy Mindszenty a nép legnagyobb ellensége.

– „Önök tudják, hogy nem mindenben cselekedtem volna úgy, mint a Bíboros úr, de azt ne mondják, hogy ő a nép ellensége. Szándékában nem lehet kételkedni. Ő jót akart, és kész áldozatokat is hozni a nép boldogságáért. Örülnék, ha maguk annyi jóakarattal és áldozatkészséggel szolgálnák a népet.”

– „No majd elolvashatja a Fekete Könyvet, abból jól megismerheti a maga bíborosát.”

Az internáló táborban együtt voltam Beresztóczy Miklóssal. Egyszer csak elbúcsúzik tőlünk: „Sokat fogtok rólam hallani, de bízatok: én az egyházhoz mindig hű maradok.” Ebből mindenki tudhatta, hogy már odabenn megegyeztek valamiben.

Engem is csalogattak. Egyik kihallgatóm azt mondta, túl merev vagyok, céljaimat másként is elérhetném. Mondtam, hogy céljaim nincsenek, csak becsületesen akarok élni. Különben mindenben rugalmas vagyok. Máskor megcsillantottak szemem előtt külföldi utakat, autót, margitszigeti Nagyszállót, mozit, színházat, operát. Én nem álltam kötélnek. Mikor ezeket a papi szobában elmondtam, a ferences Hetény atya csodálkozott, hogy engem ilyennel csalogatnak. Egyik nyomban megkérdezte, hogy miért nem vagyok velük, hiszen különben

„rendes ember” vagyok. Megmondtam, hogy a szocializmussal semmi bajom nincs, csak az ateizmussal. Ha belátnám, hogy ebben igazuk van, akkor szívvel-lélekkel melléjük állnék, de előbb „levetném a reverendát” (a papi öltönyt).

– „Látja, magát többre is becsüljük, mint azt, aki fenntartja a reverendát, papi állását, mégis nekünk szolgál. Nem is kívánnánk olyat magától, ami meggyőződésével ellenkezik.”

Egyszer pedig nem nyomozó, hanem egy internált társam bizalmasan megkérdezi tőlem:

– „Most mondd meg nekem, hogy tulajdonképpen miért nem vagy velünk, mi a végső okod?”

Kommunista volt, valami háziféle. (Egyik ilyen internált kommunista mondta nekem, hogy az osztályharc a táborban is tovább folyik. Tőle hallottam először a kommunista „pártosság” kifejezést.) Lehet, hogy nem magától kérdezte, hanem megbízásból. (De ilyenekkel is szeretettel társalogtam.) Jók az ilyen kérdések, mert gondolkodásra késztetnek, és sok dolgot jobban tudatosítanak. Itt is a kérdésre fogalmaztam meg hirtelen azt, amit már régen éreztem...

– „Sok ok is van, de gyakorlati szempontból egy a lényeg, és ezt te is megérted: a ti világnézetetek senkit sem tesz boldoggá, az én világnézetem pedig engem is, mást is boldoggá tesz.”

Ezen aztán elgondolkodott és csak ennyit mondott:

– „Mondasz valamit!” (Tudniillik sok orrlógató elvtársa volt a táborban.)

3. „Maga egyáltalán nem akar szabadulni?”

Mikor a papi szobát feloszlatták, sok fiatalabb kommunistával kerültem egy szobába. Azok mindenféle propagandaanyagból beszéltek Isten és egyház ellen. Nyugodtan felelgettem a kérdésekre, vagy helyreigazítottam tévedéseiket. A szobaparancsnok szigorúan megtiltotta, hogy Istenről beszéljek. Sőt, amikor az öreg Besseney János bácsi helyett vállaltam a WC-takarítást, gúnyosan azt mondta: „Nem szabad itt felebaráti szeretetet gyakorolni!” „Azt, hogy ki végez el valamilyen munkát, mint parancsnok eldöntheted, de hogy miről beszéljünk, abban te nem parancsolsz. Ha valaki olyasmit mond vallási kérdésekben, ami nem felel meg a valóságnak, akkor bizony én megmondom nekik az igazat.” – „De te viseled a következményeket, mert a táborban tilos a »vallásos propaganda«” – felelte indulatosan.

Ezek után hívat a nyomozó, aki azt mondta, hogy szeret elbeszélgetni jobboldali szocdemekkel és papokkal is, mert érdekli az ő felfogásuk. Én őszintén beszéltem vele. Egyszerre, nem tudom már mire, azt mondja nekem:

– Mondja, Mócsy, maga egyáltalán nem akar szabadulni?

Erre kicsit keserűen azt találtam mondani:

– Őszintén megvallva, nincs valami fényes kedvem hozzá.

– Miért? – kérdi jóindulatúan vagy résztvevően.

– Egyik internáló táborból egy nagyobbba csöppenjek?

– Hogy mondhat ilyet? – kérdi erélyesebben.

– Azt is mondják, hogy odakint épp úgy folyik az ideológiai harc, mint idebent. Ezen az alapon a szobaparancsnok megtiltotta, hogy Istenről beszéljek.

– Ó, ez nagy tévedés. Láthatná, kint milyen szép vallásos élet van. Az alkotmány biztosítja a vallásszabadságot, a templomok nyitva vannak. Körmenetek is vannak, stb., stb.

– Akkor mondhatom a szobaparancsnoknak, hogy a hadnagy úr szerint is beszélhetek az Istenről?

Erre egy kicsit megáll gondolkozva, de aztán int:

– Megmondhatja! De a rendszer ellen ne beszéljen! – tette hozzá.

4. Káderezések

Az internálótáborban és a börtönben igyekeztek a fogva tartottakat és azoknak hangulatváltozásait kiismerni. Erre szolgáltak a „beépített” emberek, a „vamzer”, a besúgók. Ugyanezt a célt szolgálták a „kihallgatások”: a nyomozókkal folytatott „beszélgetések”. Én a magam nézetét és hangulatát mindig őszintén megmutattam (amit az előbb elmondott eset is igazol). A „vamzerektől” nem féltem, sőt a sorstársak „vamzer” és „nem vamzer” csoportra való felosztását nagyon helytelenítettem (nem is szólva arról, hogy mennyire melléfogtak egyesek az ilyen felosztással).

a) Számomra nincs „vamzer”

Már az internálótáborokban és a börtönökben is kifogásolták barátaim, hogy a „vamzerekkel” barátkozom. Nem veszem észre, hogy azok csak bizalmamba akarnak férkőzni, hogy aztán jelentéseket írjanak rólam? Megmondtam, hogy én mindenkiel egyforma szeretettel foglalkozom, aki hozzám jön. Ha feljelent, csak örülök annak, hogy jobban megismernek. Különben is én a rendszer ellen felmerülő nehézségeimet, kifogásaimat a nyomozóknak mondom meg legőszintebben, mert ők éppen felfogásomat akarják megtudni, és ha nekik megfelelő módon mondom kifogásaimat, azt nem tekintik lázításnak, viszont ha ugyanazt a rabok közt mondom el, ezt könnyen izgatásnak veszik, és bevásárolhatok egy kis „csikót” (a börtönben szerzett újabb ítélet).

b) „Mondjon már valamit, amivel a kezünkben van”

1954 elején a gyűjtőfogházból átvittek az ávóra (Gyorskocsi utca). Itt körülbelül 10 hétig igyekeztek kiismerni. A nyomozó elismerte, hogy még egy demokráciaellenes kijelentést sem lehet rámbizonyítani. Aztán hozzátette:

– Maga azért veszélyesebb, mint a többiek. Mert aki hóbörög, arra könnyen rásózhatunk néhány évet. De mit csináljak magával?

Aztán nőgyeimeiről kezdett faggatni, de ez nem ide tartozik, csak a lényeget mondom:

– Mondjon már valamit, amivel a kezünkben van!

– Hát nem vagyok eléggé a kezükben itt? – kérdeztem.

– Nem itt, hanem majd ha kimegy...

Nem tudtam neki semmi adatot adni, mert életemben csak két asszony játszott döntő szerepet.

c) Két asszony az életemben

„Az egyik asszony az édesanyám, a másik meg a „Nagyasszony”, akiről szívesebben beszélek májusi ájtatosságon összegyűlt híveknek, mint nyomozóknak.” (Ady nem haragszik meg, hogy verseit sokszor más értelemben alkalmazom, mint amilyenre ő gondolt. Ezt nevezik a hermeneutica sensus mere accomodatusának.)

5. A váratlan szabadulás

1954 karácsonya előtt egész váratlanul kitétek az Országos Börtön kapuja elé (Kozma út 13.). Váratlanul, mert ítéletem harmada még nem telt le, és semmiféle tárgyalásom, nyomozókkal vagy börtönelöljárósággal való beszélgetésem nem volt. A tapasztalt rabok által „lelkifröccsnek” nevezett útravalót sem kaptam meg, melyben intik a távozt, hogy vigyázzon magára, és semmit se áruljon el abból, amit a börtönben tapasztalt, stb. A mosodának – ahol

akkor a börtönben dolgoztam – napos őrmestere, „Savanyú Jóska” hívat az irodába és szigorúan így szól:

– No, Mócsy, mi lesz most?

– Nem tudom.

– Most jön a fegyelmi, amiről szóltam. (Teljesen jogtalan volt a fegyelmi. Fegyelmit ígért két nappal előbb.)

– Rendben van.

– No, nem fegyelmi, hanem szabadul.

– Az is rendben van. (Bár nem hittem.)

– Hol lakik?

– Kozma utca 13.

– Nem a börtön címét kérdem, hanem az otthonát.

– Az nincs, mert mikor elfogtak, a Mária utca 25-ben laktam, de azóta ezt a rendházat is lefoglalták.

– Akkor ki látogatja, kitől kap levelet?

– Húgom, Sztehló Istvánné.

– Akkor oda szabadul, mondja a címét.

Még mindig nem hittem, de mikor elkezdett motozni, és a pár nappal ezelőtt kihúzott aranykoronás fogamat nem vágta zsebre, kezdtem reménykedni, hogy mégis igazat mond. (Tudniillik „lopós” motozó híre volt: öngyújtókat, bicskákat könnyen zsebre vágott.)

Átvittek egy másik épületbe, és bezártak egy szobába. Egy óráig semmi. Már kezdtem beleélni magamat abba, hogy megint pár hónapos magánzárka következik. Készültem a remeteéletre. De mikor már megéheztem, erősen kopogni kezdtem. Egy rab írnok vagy napos beszólt, hogy mit akarok? A mosodából éppen ebédosztás előtt hívtak ki, itt meg nem kaptam semmit. Kérem legalább a kenyéradagot. „Itt már vége van az ebédosztásnak, de ne izgulj, még ma szabadulsz. Otthon majd jól bevacsorázol.” Később az őrmester felvitt egy raktárba. Egy őrmesternő előkeresi a holmikát: „No mi az, maga egy egész templomot rabolt ki?” – „Nem” – mondtam. Ugyanis a kistarcsai papi szobából én voltam az utolsó „szabaduló”, meg a misekellékek felelőse is, azért mindent az én nevemre írtak. Újabb motozás a nagy „cuccok” között: egy másik őrmester elvitt a pénztárba, ott adnak bizonyos összeget. Mondom: „Számításom szerint sokkal több pénzem van benn.” (Tudniillik a KOMI mosodájában rendes fizetés járt.) Az utolsó hónap még nincs számfajtvé, azért kérjük a címét, hogy majd utána küldhessük. (20 év telt el, még mindig küldik.)

A nagy csomagokat az őrmesterrel együtt is csak nagy nehezen tudtuk kivinni, ott a börtön kapuja előtt az őrmester leteszi, jó utat kíván és otthagya. Ha nem szabadul ugyanakkor egy másik rab egy kis csomaggal, akkor egész éjjel ott maradhattam volna, de az átment egy vendéglőbe és két taxit rendelt. Az elsővel ő ment el, a másodikra vártam egy negyedórát. Közben egy-két börtönőr távozott, rám nézett, de továbbment. Végre jött egy taxi. A sofőr azt kérdezte: „Lőrincből jött?” Hazavitt.

II. Világi foglalkozások

Annyit tudtam, hogy papi állásba nem kerülhetek. Így tehát alkalom nyílik arra, hogy magam is megtapasztalhassam, hogyan élhet a demokráciában egy munkásember keresztény életet. Most próbálhatom az evangélium szellemében „építeni a szocializmust”.

1. Fűtő és takarító (1955. jan. 4. – júl. 26.)

a) Munkám

Unokabátyám, dr. Mócsy János Kossuth-díjas akadémikus, állatorvos, agrártudományi egyetemi tanár, ez időben rektor, megkérdezte, hogy szellemi munkát akarok-e vállalni (akkor az Akadémián tudna állást szerezni), vagy pedig fizikai munkát (akkor az Állatorvosi Egyetemen volna egy éppen üresedésben lévő állás). Én ez utóbbit választottam. (Ha papi működési engedélyt nem kaphatok, akkor a munkásosztállyal vállalom közösséget.)

Így kerültem az Állatorvosi Egyetemre „könyvtári főmunkaerőnek”. Ez gyakorlatilag a könyvtár központi fűtését és az olvasóterem takarítását jelentette. A salakkihordás, szénfelhozás, aprófavágás után küldönci vagy belső és külső anyagmozgatói munkát végeztem. (Kiskocsin duplumokat vinni a „könyvelosztóba”, onnan a kiutalt könyveket behozni, stb.) A fennmaradó időben a könyvtárosoknak segítettem.

b) Elbocsátás

Körülbelül fél év múlva jön a rektor úr, kezembe nyom egy cédulát és így szól: „Azonnali hatállyal el vagy bocsátva. Teljesen jogtalan, de nem érdemes fellebbezni. Fél órán belül hagyj el az intézetet.”

Én éppen egy komoly könyvtári munkát végeztem. A doktori disszertációk köteles példányaikat évtizedek alatt csak a szekrények tetejére dobták. Ha valaki véletlenül érdeklődött egy után, az egészet áttúrták, míg megtalálták, a többit pedig újra visszadobálták. Mindegyikből kerestem egy példányt, sorba raktam és kötésre előkészítettem őket, de előbb minden kötet elé egy tartalomjegyzéket gépeltem volna, a tartalomjegyzékek másod- és harmad- stb. példányaikat viszont egy füzetbe fűztem volna egybe, hogy az érdeklődők egy füzet átnézése után láthassák, hogy melyik kötet melyik disszertációjára van épp szükségük.

Mivel a gyűjtés nem volt még teljes (de a belső könyvtárban már sorban álltak a megtalált példányok), tartalomjegyzéket sem írtam, egyik könyvtárosnak át akartam adni a munkát, s ezért egy kicsit késtem.

Félóra múlva a rektor bátyám újra lejött, és szemrehányást tett, hogy még ott vagyok. Magyaráztam, hogy a megkezdett munkát akartam átadni, de ő csak sürgetett, hogy menjek.

Elbocsátásom előtt volt egy könyvtári felülvizsgálat. A négy könyvtáros és a két fizikai dolgozó könyvtáros ellenőrzésére hét személy jött ki, és körülbelül egy hétig mindent átvizsgált és mindenkiel tárgyalt. Külön volt a pártszempontot, külön a könyvtári, külön a szakmai tudományos szempontokat vizsgáló személy. Ez alkalommal is szóba kerültem, hogy a legnagyobb végzettségű éppen fűtő és takarító. A parlamenti könyvtár főkönyvtárosa olyasmit mondott, hogy szívesen alkalmazna igazi könyvtárosi minőségben. Úgy emlékszem, Magyar András államtitkár is olyasmit mondott unokabátyámnak, hogy majd jobb állást szerez nekem. De elbocsátásom napján üzent, hogy nem tud jobb állást szerezni, és két személy jött ki (személyzetis vagy belügyi volt-e, nem tudom), akik elbocsátásomat sürgették.

c) Dicséret

Az elbocsátásra semmi okot nem szolgáltatottam, magam úgy magyaráztam meg, hogy csak valami belügyi óvatosság: „Ilyen nagy tanintézet könyvtárában, ilyen múltú ember még fűtő és takarító sem lehet.” Munkatársaim nagyon csodálkoztak. A főkönyvtáros, Karcsi bácsi, bevallotta, hogy mikor unokabátyám megmondta, hogy ki lesz az Agócs bácsi utóda, akkor nagyon félt, hogy hogyan fogok egy ily alacsony munkakörbe beilleszkedni. De kellemesen csalódott. Sőt csodálkozott, hogy úgy fogtam a söprűt vagy a salakos vödört, mintha egész életemben mást sem csináltam volna.

2. Államvasúti segédmunkás (1955. aug. 3–1958. jún. 30.)

a) Munkám

Egy ismerősöm ajánlatára jelentkeztem a MÁV Északi Osztószertárban. A főnök azt kérdezte, hogy irodai vagy fizikai munkát vállalok-e? Itt is a fizikai munkát választottam.

A fémraktárba kerültem anyagmozgatónak. Feletteseim és a személyzetten kívül hosszú ideig nem is tudtak múltamról. De a vételezők és a raktári munkatársaim szerint a munkához is és a dolgozókhoz is „jól viszonyultam”. Nem politizáltam. Azt se tudtam, ki párttag, ki nem. Mindenkit egyformán kiszolgáltam. Akik személyesen is ismertek, azok semmi rosszat sem mondhattak rám. Amikor a vasúthoz mentem, valaki ezt a jó tanácsot adta: „Keveset vállaljon, azt is morogva, mert különben mindent a nyakába sóznak.” Azt feleltem, hogy mindent szívesen vállalok, azt a nyolc órát a MÁV-nak szentelem. Többet úgysem kívánhatnak tőlem. Mikor észrevették, hogy számolni is tudok, bérelszámolásokat is bíztak rám. Állapotbeli kötelességemnek tartottam az anyagismeret elsajátítását, ami a sokmintaszámú gépfémeknél nem is volt olyan könnyű. Végül az egész fémraktárról volt áttekintésem. Mikor a raktárkezelő nem volt bent, az igazgatóságról az anyaggazda az „Imre bácsit” kérte a telefonhoz, ha pontos felvilágosítást akart.

b) Egy jellemző párbeszéd

Itteni működésem jellemzésére egy párbeszédet idézek. Marci bácsi, akiről később tudtam meg, hogy igazi kommunista (Sármássi Márton), egyik fővételező volt az Északi JJ. Vállalat VI. osztályáról. Megkérdezte egyszer, hogy „Dokinak” van egy dr. barátja, akit így hívhat-e? „Szólítson, ahogy akar” – mondtam.

Egyszer, amikor egy köteg bárcáját elszámoltam, így szólít meg:

– Hallja Dokikám – mert szoktam ám én gondolkozni –, nem ide való maga. Régen járok ide, és tudom, mennyi időbe kerül, míg valaki beletanul; maga meg kettőt fordul, máris érti az egészet. Megmondom, hová való volna maga. Olyan helyre, amilyen a mi vállalatvezetőnk van a maga hat elemijével. Hogy tudja ezt maga csinálni: amint megkapja a bárcát, rögtön kiadja, nem kell sokat keresgélnie, aztán gyorsan el is számolja. Hogy tudta ezt maga csinálni?

– Tudja Marci bácsi – én is szoktam gondolkozni. Mikor első nap kiküldtek a raktárba, megmutatták nekem, mit hol lehet megtalálni. Marci bácsi meg letette a bárcákat, de a nagy mutogatásban senki sem törődött velük. Én még nem tudtam, mi az a vételezés, és aztán, mikor fél négykor jött az áruért, mindenkit leszidott: ha nincs anyag, nem tudnak az emberek dolgozni, nem tudnak keresni, stb. Pista bácsi védekezett, hogy engem kellett kioktatni. Akkor rájöttem, hogy ha pontosan kikészítem az anyagot, akkor sok dolgozótársamon segítetek.

– Jó-jó, de hát itt van a Pista bácsi, meg a Pisti, miért nem azokkal csináltatta?

– Ha én csinálom, akkor velük is jól teszek, mert kiveszem a részem a munkából. Meg aztán arra gondolok, hogy ha maguk jól termelnek, akkor az egész országgal jól teszek, mert több a szállítóeszköz, mely az élelmiszereket a városokba, az ipari termékeket vidékre szállítja,

az emberek is jobban tudnak utazni, rokonok meglátogathatják egymást, stb. Tehát, akkor azokkal is jót teszek...

– Hallja, Dokikám – mondja egész bizalmasan – ezek a vonatok a ruszoknak is szállítanak!

– Látja Marci bácsi, erre még eddig nem gondoltam, de most már örülök, hogy valami jót azokkal is tehetek.

– Ez már magas – mondja Marci bácsi. (Ezt az esetet a szolgálati főnökömnek is elmesélte 1958-as felmondásom előtt).

c) Felmondás

Egyszer csak hallom, hogy az igazgatósági főszemélyzetis, aki engem soha nem látott, irodalapot ír a főnökömnek, hogy engem küldjön el. Végül a főnököm hívat és elmondja, hogy ismételen kapott Gulyástól (így hívták a főszemélyzetist) irodalapot, hogy nekem mondjon föl. Ő tiltakozott, hogy a legjobb munkaerőt nem akarja elbocsátani. Túlzott udvariassággal azt mondta, hogy ha húsz ilyen embere volna, százat el lehetne bocsátani. „Egy percig sem akarok ott maradni, ahol nem szívesen látnak” – mondtam. Így megkaptam a felmondást.

A felmondásra semmi okot nem adtam. Később tudtam meg, hogy a nevezett főszemélyzetis Volksbundista volt, ezt életrajzában elhallgatta, és ezért lebukott.

Ekkortájt üresedett meg a Hittudományi Akadémián az ószövetségi tanszék. A pályázathoz kértek jellemzést az előbbi munkahelyemről. A szertárfőnök ezeket írta:

d) Jellemzés

„Mócsy Imre Kalocsán, 1907. nov. 24-én született. 1955. aug. 5-én a MÁV Északi Osztószertárban nyert felvételt mint szerződéses havibéres dolgozó.

Munkáját a legnagyobb szorgalommal és hűséggel végezte. Munkatársai nagyon megszerették, mivel minden munkából erősen kivette részét, és munkatársai felé nagy készség nyilvánult meg.

Az 1956. évi ellenforradalom alatt magatartása ellen semminemű kifogást emelni nem lehetett.

Munkahelyén politikai megnyilvánulásai nem voltak. A termelés elősegítésében helyes meglátásait bejelentette, sőt, azokat engedélyezés után saját maga meg is valósította.

Budapest, 1958. márc. 14.

B. H. Északi Osztószertár (Paulovits s. k.)

e) Miért küldtek el?

Az 1958-as jellemzés elolvasása után megkérdeztem a főnököt, hogy akkor miért küldtek el? Azt felelte: ő sem tudja, nem is akart elengedni. Naivul azt mondtam neki: talán azért, hogy ebből a fizikai munkából kimozdítsanak, és a felkínálkozó lehetőséggel (akadémiai tanárság) éljek. Ez nagyon megfelelne a lenini elvnek: mindenki a neki legmegfelelőbb helyre! (Sajnos, most már nem emlékszem a szó szerinti idézetre.) Az én képzettségemnek éppen a biblikus tanárság felelt volna meg.

f) „Talán épp ezért” (Marci bácsi)

Az Osztószertárból való távozásom sokakban csodálkozást keltett. Sajnálataikat fejezték ki nemcsak a dolgozók, akik a szertárban dolgoztak, hanem a vételezők is, akikkel később utcán, vonaton vagy a MÁV Kórház rendelőiben találkoztam. Legjellemzőbb a Marci bácsi (ugyanaz a Sármássi Márton, aki az Északi Főműhely Járműjavító Vállalat egyik vételezője), akivel

majdnem naponként volt vagy száz bárcás ügyem. Régi kommunista – '56-ban súgta meg nekem, hogy mindig kommunista volt, az is marad. Becsültem is ezért a kisöreget.

– „Nem tudom, miért küldték el magát, Dokikám, hisz oly készségesen szolgált ki minket mindig, és mindenkire olyan jó benyomást tett! – Itt megállt és egy kicsit gondolkodott – Hacsak nem épp ezért.”

3. Tudományos kutató (1958. júl. 1–1965. jan. 16.)

a) Munkám

Két fiatal barátom jött hozzám, és ajánlotta, hogy jelentkezzem a Művészettörténeti Dokumentációs Központban tudományos bedolgozónak. Ez éppen nekem való állás, mert csak havonként egyszer kell bemenni és a feldolgozott anyagot leadni, a fizetést és az új feldolgozandó anyagot felvenni.

Annyiban jó lesz – gondoltam –, hogy nem lesz, akit féltene a velem való találkozástól, ami egyik barátom szerint a papok elleni propaganda élő cáfolata. Fel is vettek. Munkámmal ott is meg voltak elégedve. Csak felettesemmel érintkeztem, így nem sok vizet zavartam.

b) Megelégedés

Itt is egy jellemző epizód. Munkámat ellenőrizték, legalább amíg lelkiismeretességemet ki nem ismerték. Egy alkalommal Rozgonyi Iván (akkor közvetlen főnököm) átnézi az anyagot, megelégedését fejezi ki. Rámutat az asztalán lévő néhány cédulára:

– Az a hölgy, aki most kiment, csak ennyi cédulát adott be, pedig ugyanolyan anyagot kapott, mint te. (Tudniillik ugyanazon művészettörténeti folyóiratnak egy másik száma.) És még ő sértődik meg, hogy figyelmeztettem a hiányokra. No, majd a tiedet mutatom meg neki. Ezzel felkel, hogy behívja a hölgyet. Én visszatartom.

– Kérlek, engem ne keverj a dologba, nem szeretek propagandaanyag lenni. Tárgyilagosan mutass rá azokra az adatokra, amelyeket neki abból a folyóiratból ki kellett volna cédulázni. Ez hatásosabb, és ha kissé kellemetlen is, nem sérti a hölgy érzékenységét annyira, mint valami személyi szembeállítás.

Innen aztán nem is dobtak ki. De azt hallottam, hogy a dokumentációs központ főnökkasszonyának szemére vetették, hogy volt szerzeteseket alkalmaz. Ő azonban azzal védekezett, hogy a szerzetesek jó munkát végeznek, éppen azért a MTA is sok szerzetesnek ad munkát.

c) Főnökkasszonyom és más hölgyek, akiket „beszerveztem”

A börtönből való szabadulásom után tudtam meg, hogy letartóztatásom után állásából elmozdították Széll Margitot. Tudniillik a vádiratomban szerepelt, hogy – nem tudom én hogyan – az összeesküvésbe szerveztem Széll Margit tanárnő egész baráti körét. Ott Dávid Katalint név szerint megemlítették. Az ítélet határozottan kimondja, hogy Széll Margit baráti körének az „összeesküvéshez” semmi köze, de Dávid Katát nem helyezték vissza. Mikor Széll Margit baráti körének hosszú névsorát olvastam, részvétellel gondoltam azokra, akiket miattam zaklattak. Több olyan is volt közöttük, akiknek nevét sem hallottam. Mikor az időjárás-jelentésnél Bóna Márta nevét hallom, mindig összeszorul a szívem, mert egy Bóna Márta nevű asszony kihallgatási jegyzőkönyvét olvastam. Mikor rólam faggatták, ezt mondta: Dr. Mócsy Imrét nem ismeri. Hallott valami „Imre bácsiról” – és itt valami dicsérőt mondott, hogy okos vagy jó ember –, ha ő ez a Mócsy Imre, akkor ennyit tud róla és semmi többet. Én meg Bóna Mártáról csak annyit tudok, amennyit a jegyzőkönyvben olvastam.

III. Papi működés / klerikális kapcsolatok

1. Főpapok és professzorok

Kiszabadulásom után Hamvas püspök úrnál tettem tiszteletemet. Az ő szemináriumában voltam tanár, amikor letartóztattak. Az ő internálótábori látogatásakor nyert valami jogi alapot a délbudai, majd kistarcsai internálótáborban alakult teológiai főiskola. Kértem a titkárt, nyugtassa meg a püspök urat, hogy sem kérni nem akarok semmit, sem izgatni nem fogom, csak tiszteletemet teszem. Szeretettel fogadott, és nagy csodálkozásomra azt mondta:

– Kedves páter, ön hősiesen és becsületesen elvégezte a rábízott feladatot.

Aztán én köszöntem meg internálótábori látogatását. Érdeklődésére megmondtam, hogy fizikai dolgozó vagyok. Czapik érsek úrhoz bejelentés nélkül mentem lakására, ahol azelőtt többször voltam vendége.

– Nagyon rossz néven vettem volna, ha nem látogat meg – mondta. – Miért nem jött ki előbb, akkor most maga tanítana a Szörényi katedróján.

Ez csak amolyan szónoki kijelentés volt, hisz nem rajtam múlt, hogy mikor szabadulok, és ha szabadultam volna, lehettem volna tanár?

Néhány rendtársammal találkoztam, lakásszerzésben is segítettek – de nem tudtam, hogy ki a tartományfőnök.

Mikor az ószövetség tanszékére jelentkeztem, Szörényi dékán tanácsára leviziteltam a püspököknél. Formai látogatás volt. Legtöbbjük azt mondta, milyen jó lenne, ha sikerülne, de ígéretet senki sem tett. A professzorokkal viszont a náluk tett hivatalos bemutatkozás után igen jó kapcsolat alakult ki, rendezvényeikre meghívtak, őket is többször meglátogattam a Központi Szemináriumban vagy lakásukon. Örültem, hogy annyi év után ismét teológusokkal beszélgethetek. Nagyon örültem, mikor professzorkollégáim közül nem is egyet püspökként köszönhettem. Bánk professzort (ő elismeréssel nyilatkozott egyházi disszertációmról: *De associationibus piis laicalibus*) püspökké szentelése után lakásán, érseki kinevezése után Egerben köszöntöttem. Cserháti püspök úrral is többször találkoztam. Egyiküknél sem tapasztaltam azt a rosszmájú latin mondást: „Honore mutant mores.” A régi szeretet közvetlenségével beszélgettünk, ebédre is meghívtak, de csak Cserháti püspök úr meghívását fogadhattam el. (Még Békési István rendtársammal, akit mint a Magyarok Világszövetsége vendégét én szállásoltam el lakásomon, egy német volt germanikussal – azt hiszem, valami kanonok volt – Cserháti püspök úr adott vacsorát a Hármashatár-hegyen.)

Zemplén püspök úrral gyakrabban találkoztam, mert ő Budapesten tartózkodott. Brezanóczy püspök, majd érsek úrról még utóbb lesz szó. Udvardy püspök urat éppen csak köszöntöttem. Szabó püspök úr pedig igazán atyai jó barátom volt, sokat találkoztam vele, mert barátaim barátja volt. És így többször találkoztunk fehér asztalnál és másutt is.

Mindegyikük tanúskodhatik arról, hogy soha semmiképpen sem avatkoztam bele az egyházpolitikába. Tapintatlan kérdéssel vagy alkalmatlan kéréssel sem zaklattam egyiküket sem.

Olyan kifogást azonban hallottam, hogy miért barátkozom kollaboráns püspökökkel, úgy sem fogok náluk semmit elérni. Megmondtam, hogy nem is akarok semmit elérni.

– De honnét veszed te azt a bátorságot, hogy a püspököket „kiközösítsd”? Vedd tudomásul, hogy a római Szentszékkal való közösségünk, a „communio” épp az illetékes püspökeink által van meg. Aki a püspökeinkkel való közösséget megtagadja, az önmagát közösíti ki a RÓMAI KATOLIKUS ANYASZENTEGYHÁZBÓL.

Ez meghökkentette, nem is akarta elhinni, hogy így van. De aztán megmagyaráztam: Te akarod megszakítani a közösséget azzal, aki által a római pápa, Krisztus Helytartója veled kapcsolatot akar tartani.

2. Akadémiai professzorság?

a) Jelentkezésem

A biblikus tanárságra való jelentkezésem története a következő: A biblikusokkal és spirituálisokkal mindig kerestem a kapcsolatot, az elsőkkel a szakmám miatt, az utóbbiakkal, mint mondani szoktam, azért, hogy vén koromra ragadjon már rám valami lelkeség. (Szegeden Magyar Károly, Pákay László; Budapesten Papp Imre, Király Pacifik; Egerben Kovács Gábor és Maksa János volt, akiket gyakran látogattam, míg ezt meg nem tiltották.)

Papp Imre egyszer mondja: épp most jöttem a temetésről... , aztán a fejéhez kap: te nem pályáznád meg a biblikus tanszéket? Épp most temettük az ószövetségi professzort.

– Majd megérdeklődöm – mondtam.

P. Kollár a hozzáintézett ilyen irányú kérdésekre csak ennyit mondott:

– Megpályázhatja. Legalább kigyógyul naivitásából. Egészen biztosan nem választják be.

Mikor megjelent az *Új Ember*-ben a pályázati hirdetés, bementem az Akadémiára, és a dekanátuson Szörényi dékán urat kértem. A titkár azt feleli, épp Egerben van békegyűlésen, de milyen ügyben keresem?

– Az *Új Ember*-ben megjelent pályázat ügyében.

A jelenlévő Artner Edgard professzor, aki akkor még nem ismert, megkérdezte:

– Ön most hol működik?

– A MÁV Északi Osztószertárában vagyok segédmunkás.

Erre egy jót nevet, a titkár úr pedig azt mondta, hogy a prodékán úrral, Radó Polikárp professzorral beszélhetek.

– Az is jó – mondom –, mint volt innsbruckiak majd megértjük egymást. A titkár a prodékánt nem találta, de közben Artner professzornál „leesett a tantusz”. Megkérdezte:

– Ön nem jezsuita?

– De igen!

Bevezet a titkári előszobából a dékáni nagy terembe. Leültet és azt mondja:

– Tudja, én P. Banghának jó barátja voltam, mindig azt mondtam, hogy fél jezsuita vagyok. Csak azt nem tudtuk megállapítani, hogy melyik felem jezsuita. Én azt mondtam, hogy a jobbik.

– De tudja, megmondom magának, nem fognak most szerzetest kinevezni.

– Most nem is szerzetes jelentkezik, hanem egy munkáskáder, ilyen még úgy sem volt a Hittudományi Akadémián.

Ezen jót nevet. – De hol működött azelőtt?

– A szegedi rendi és egyházmegyei közti szemináriumban biblikumot és a Gergely Egyetemen újszövetséget és teológiai biblikát adtam elő. A biblikus licenciátust Rómában már 1941-ben megszereztem, aztán a kandidátusi fokozatot 1942-ben, s gregoriánus tanár koromban védtem meg a biblikus doktori disszertációt az Instituto Biblico-n.

– Hát ez nagyszerű! Szörényi azt mondta, hogy Közép-Európában ő az egyetlen, aki ezeket a fokozatokat megszerezte.

– Valóban, ő volt az első.

– Mindegy nekem, ez egy ok, hogy önt támogassam.

b) A meghívás ígérete

Szörényi professzort néhány nap múlva a lakásán látogattam meg. (Az ő lakására azelőtt is jártam. Ő középiskolás korában a kalocsai jezsuiták gimnáziumába járt. Rómában biblikus kollegám volt. Azt is mondta, hogy én vagyok az egyetlen magyar jezsuita, akivel barátkozik. Sőt egy kétes értékű dicséretet is mondott, a többieknek meg is mondtam, hogy: „te nem is vagy jezsuita...”)

– Képzeld, megérkeztem Egerből – mondta Szörényi professzor. Másnap a dekanátuson várt Póli (Radó Polikárp) meg a Bánk (József professzor), azt mondják:

– No, Bandi (Szörényi Andor), ülj le.

– Miért, miért? – kérdem, de csak mondják, hogy üljek. Aztán meg belép Artner Edgár professzor és nekem ront:

– No, Bandi, megbuktál, jelentkezett a „második”.

Mikor aztán megmondták, hogy Mócsy Imre is jelentkezik a biblikus tanszékre, akkor rögtön azt mondtam, hogy akkor már más szóba se jöhet. Akkor nem lehet pályázatról szó, téged csak meghívni lehet. Éppen most készülök az ÁEH-ba, ahol előadom, hogy vonjuk vissza a pályázatot, és hívunk meg téged a tanszékre.

Pár nap múlva vacsorára hívtak, hogy megbeszéljük, mit intézett az ÁEH-ban.

– Kifejtettem írásban is, hogy külpolitikailag milyen nagy jelentősége lenne, ha téged meghívnának, mert téged külföldön sokfelé ismernek. Ők ezt helyeselték, és azt mondták, hogy utána kell nézni annak is, hogy belpolitikailag milyen hatása lenne a meghívásnak. Főleg Mindszentyhez való „viszonyulásod” érdekli őket. Mindenesetre azt mondták, hogy vonjam vissza a pályázatot, a meghívásról még beszélhetünk azután.

Egész optimista voltam. A „reálpolitikusok” naivnak tartottak. A tanárok közt volt, aki bizalmatlankodott, hogy miért megy egyedül Szörényi Andor az ÁEH-ba, neki azt mondták az ÁEH-n, az lesz a tanár, akit a dékán úr akar (mikor én még szóba se kerültem). Szörényi Görgényit akarja.

c) Pályázat

Hosszú ideig nem jött válasz vagy döntés. Utóbb gondoltam, hogy arra vártak, hogy én menjek vizitálni az ÁEH-hoz, de akkor eszem ágában sem volt. Ha eszembe jutott volna is, komikusnak tűnt volna föl nekem, hogy mikor kijelentik, hogy nem pályázattal, hanem meghívással akarják általam betölteni a tanszéket, ilyen „pofavizittel” meghívassam magam. Végül aztán Szörényi Andor hívat. Tovább már nem várhatnak, kiírják a pályázatot, én is jelentkezem. Megmonda, hogy le kell vizitelnem a tanároknál és püspököknél, ha megválasztanak, egy vacsorát kell adnom a professzor kollegáknak. Így beadtam a pályázatot Grösz érsek úrnak címezve 28 melléklettel.

Első helyen jelöltek egyhangúan a tanárságra, de az ÁEH megtagadta az engedélyt. (Megint olyanok döntöttek, akik nem is láttak, csak „hírből” ismertek. Utóbb gondoltam arra, hogy talán az ÁEH-nál is le kellett volna vizitelnem, de ezt Szörényi Andor dékán nem javasolta, pedig minden egyébre kioktatott.)

3. Vendégeskedéseim a dekanátus fogadásain

a) Felszolgálás

Innen kezdve lettem gyakori vendég a Központi Szemináriumban és a dekanátus fogadásain.

Ha nem zártkörű vacsoráról volt szó, ahol mindenkit asztalhoz ültettek, akkor én mindig a titkárnak és a könyvtárosnak segítettem a felszolgálásban. Fogtam egy tálca szendvicset vagy pogácsát, néha bort vagy feketét, és kínáltam, ahogy jött. Valaki tréfásan megjegyezte: „Megfigyeltem, mennyire vigyázol, hogy ne tévedsz el a praecedentiát: egy püspök, egy ÁEH-s, egy professzor, egy prelátus.”

A titkár úr örült is a segítségnek, többször reklamált is, ha valami miatt elmaradtam. Esty Miklós egy kínáláskor megjegyzi: „Ugye Pater, azért jobb volt, mikor a Gregoriánán a bíborosokat kínálta?”

Timkó Imre, a későbbi hajdúdorogi megyéspüspök hálásan emlékezett arra, hogy a római magyar fogadásokon mindig gondoltam az éhes kispapokra, és a „nagyok” asztaláról egy-egy tele tálal menttettem meg a kispapok számára.

b) „Mit keres ott ez a Mócsy?”

Ameddig ez így névtelenül történt, nem volt semmi baj. De amikor Pfeiffer János professzor volt a dékán, engem csupa jóakarattal felerőszakolt a főasztalhoz, bemutatott az ÁEH-soknak, leültetett. Éppen Horváth János, az akkori ÁEH-elnök is jelen volt. Utóbb hallottam, hogy feddőleg kérdezte Pfeiffer professzort, hogy mit keres ott ez a Mócsy. Ő nem merte azt mondani, hogy egy kicsit több közöm van a teológiához, mint a sok ÁEH-ásnak, vagy Estynek vagy Cavalliernek, és van olyan jogcímem, mint a protestáns teológiai tanároknak, hogy engem is meghívjanak.

Hanem attól kezdve nem hívtak meg. Azt hiszem, akkor ültettek éppen Mátray, az egyik ÁEH-ás előadó mellé, akit megkérdeztem, hogy miért nem bíztak meg bennem, mikor az ószövetségi tanszék betöltéséről volt szó. Zavarba jött, de ügyes ávós módszerrel kérdéssel felelt: „Gondolkozzék: önnek jobban kell tudnia, miért nem felelt meg.” Hát nem tudom, most sem tudom.

Mellőzésem miatt senkire sem nehezteltem. „Riválisomat”, Görgényi Béla professzort támogattam, amennyire tudtam.

4. Lelkipásztorkodás az egri főegyházmegyében

a) Erk és Tarnaörs

Maradtam tehát a Művészettörténeti Dokumentáció Központnál tudományos kutató, előbb havi 48, később havi 72 órás munkával. Kollár Ferenc – közben tartományfőnök lett – Erkre küldött, hogy „biblikus munkára” fordítsam a fennmaradó időt. Le is küldtettem a szegedi jezsuita főiskolai könyvtár biblikus részének száználmaradékát Erkre, de azokból komoly biblikus munka nem születhetett. Mégis megírtam *Az Evangélium kritikája* könyvemet. Azonkívül, mint az 1961. február 6-tól február 7-én reggelig tartó házkutatás alkalmával lefoglalt írásaim jegyzőkönyvéből látom, akkor már kész volt *A keresztség misztériuma és az evangéliumi tanácsok*, *A mulandóság és az örök élet* és a *Magnum mysterium et ineffabile sacramentum* című füzetem, mely utóbbit Brezanóczy Pál apostoli kormányzó kérésére írtam. Ezüstmiséje alkalmából akart papoknak triduumot adni, s valami „modern” dolgot kért olyasmiről, hogy „Krisztus ma”. Erre írtam az egyházzól, már akkor a II. vatikáni zsinat szellemében, mint misztériumról és szentségről. 1961 februárjában már kész volt az *Ecce nova facio* írásom is, mert annak egyik fő forrását is az 1961-ben lefoglalt könyvek jegyzékében látom (Przywara: *Vier Predigten*). Itt írtam még az *Élet és örökélet a Bibliában* (1960), *Mi a Biblia* (1961) és részben itt írtam az *Ante orationem praepara animam tuam* (1962), *Szent Pál élete és levelei* (1963), *Mária és az egyház* (1963) című könyveimet. Komolyabb biblikus

munkákat Budapesten írtam: *Bibliai protológia* (Teremtéstörténet és az ősszülők története, 1963), az *Énekek éneke* (1963), *Bibliai őstörténet*, Gen 4–11 (1964).

Kiseb dolgot is írtam. Részben papi koronákra, részben más alkalmakra, egyesekre már csak a házkutatási és lefoglalási jegyzőkönyvek alapján emlékszem: „Az imádság a papi életben”, „Az Eucharisztia és a papi lelkiesség”, „Felajánlás és engesztelés”, „Az erkölcsi rossz problémája”, „Jámbor gondolatok az analogia entis tanával kapcsolatban”, „Istent minden dologban megtalálni”, „Istennel minden dologban egyesülni”, „A bűnbánatról”, „Az én Istenemről”, „Önátadás és kereszt”, „Gondolatok a bibliai teremtéstörténetek kateketikai és homiletikai feldolgozásához”, stb.

Közben a lelkipásztori munkában is kisegítettem. Erre a szomszéd faluban, Tarnaörsön nagyobb szükség volt, gyakran mentem át kerékpárral a plébánoshoz, végül hosszabb időre nála telepedtem le. Brezanóczy helynök, majd apostoli kormányzó úr általános joghatóságot adott az egri főegyházmegyére, Tarnaörsre pedig még a házasságkötésnél való hivatalos asszisztálásra is. A szomszéd plébániákon is kisegítettem, főként a húsvéti gyóntatásokban, az elsőáldozási és bérnálás előkészületeknél. Az ÁEH Heves megyei főmegbízottja, Boray úr, mindezt hallgatólagosan tudomásul vette.

b) Megismerkedés az egri ÁEH-sal

Boray képviselő úrral Brezanóczy apostoli kormányzó ezüstmiséje előtti estén az érseki palota kapujában találkoztam. Azt hittem, ő is egri egyházmegyes pap, bemutatkoztam neki, kezét fogtuk, és ő is bemutatkozik:

- Boray vagyok.
- Nagyon örülök, hogy találkoztam a képviselő úrral.
- Hogy-hogy? Mi még nem ismerjük egymást.
- Ugyan kérem – mondom mosolyogva – a képviselő úr is tudja, ki vagyok és ennyiben én is ismerem a képviselő urat.
- Persze, hogy tudom: P. Beának kedves tanítványa, sőt a cikkét is olvastam. Azt hittem, hogy a *Verbum Domini*-ban megjelent cikkeimről olvasott valamit.
- Latinul is teszik olvasni? – kérdeztem.
- Nem, hanem az *Új Ember*-ben megjelent cikket olvastam.
- Hát azt éppen nem írhattam, mert olyan túlzó dicsérő jelzőket nem adtam volna P. Beának, bármennyire tisztelem is őt. (Tudniillik, valami olyasmi volt a cikkben, hogy P. Bea volt a legkiválóbb biblikus, a legjobb exegeta. Én csak annyit mondhatok, hogy nekem legjobb tanárom volt, de kiválóbb exegetát és biblikust többet is mondhatok.)

Másnap a szentmise utáni fogadáson a papság után utolsónak léptem a fogadóterembe. Az ajtó mellett ül Beresztóczy Miklós, amikor meglát, magához húz és azt mondja: – Gyere, bemutatlak a képviselő úrnak.

A mellett álló Boray mosolyog, kezét fog és azt mondja Beresztóczy felé:

- Mi már ismerjük egymást. – És aztán felém kacsintva hozzáteszi: – tegnap óta már személyesen is.

c) Brezanóczy kísérlete a keretbe juttatásomra

Brezanóczy kormányzó fel is terjesztett az ÁEH-hoz, hogy a keretbe felvehessen, de a tagadó választ éppen azon az ebéden kapta, melyet vietnami útja után valami kitüntetésben való részesülése alkalmával Egerben tiszteletére rendeztek. Boray képviselő úr azután, mikor egyszer a tarnaörsi plébánián a plébános távollétében én fogadtam, így nyilatkozott: „A kormányzó úr rontotta el a dolgot, mert arra hivatkozott, hogy én is ajánlom. Megkérdezték,

hogy miért ajánlom, megírtam, hogy nem ajánlottam, csak nem tettem kifogást (hiszen én nem az egyház érdekeit szolgálom).”

Mindez a kisegítő működésemnek nem volt akadálya, Borayt is mint tarnaörsi kereten kívüli kisegítő fogadtam, és ő semmi ellenvetést nem tett.

5. A kispapok vizsgáztatása

Amikor a Központi Szemináriumából eltávolítottak vagy 60 kispapot, akkor engem is megkérdeztek: meghallgatnám-e a vizsgájukat. Megmondtam, hogy én csak doktrinális véleményt adok, mert a teológiai vizsgák jogi jelleget a püspöktől kaphatnak. De adok mindenkinek írást, milyen anyag melyik részéből vizsgázott nálam, és milyen minősítésre tartanám érdemesnek. Ez jó lesz, ha majd visszamennek a szemináriumba. Egy bizonyíték a püspök előtt, hogy nem lettek hűtlenek hivatásukhoz.

Így is történt. Több püspökségen elismerték a vizsgákat, egyik helyen csak azt a vizsgát kellett megismételni, amely elégséges minősítést nyert, de a szemináriumi tanárok előtti vizsgán jobb jegyet is kaptak.

Egyedül Rogács Ferenc pécsi püspök úr tett egy kellemetlen megjegyzést. „Megint az a minden-lében kanál P. Mócsy!” Igaza van, nekem az ő egyházmegyéjéhez semmi közöm. Öröjje vagyok-e én más egyházmegyékben inkardinált Ábel testvéreimnek? (Ezt most sírva írom, mert az Úr olyan vigasszal áldott meg, hogy alig tudom folytatni az írást.) Volt Magyarországon olyan püspök is, aki megköszönte, hogy foglalkoztam kispapjával. Persze nem írásban, mert az rossz pont lett volna neki.

Az apostolok utódjának megjegyzése azonban újra lelkiismeret-vizsgálatra indított. Nem vagyok-e én is „hecc-káplán”, „nyüzsgő pap”? Az ilyen ellen mindig küzdöttem. Nem vagyok-e az a köztudatban „jezsuita típusnak” nevezett aktív pap, aki mindig maga keresi, hol van a legfontosabb teendő, és mindig kezdeményez, mindig tevékenykedik. Én inkább a Lallemand-féle jezsuita vagyok. Colombière Boldog Kolozs az egyik példaképem, aki azt az ígéretet kapta a Jézus Szívét tisztelő jezsuiták számára, hogy nem kell soha magának keresnie: mikor, hol apostolkodjék; az Úr mindig fog alkalmat adni az apostolkodásra. Nekünk csak lelkileg fel kell készülnünk arra, hogy mindig készek legyünk az alkalomra igent mondani.

Ennek az ígéretnek a megvalósulását egész életemben tapasztaltam. Nemcsak tanár koromban, hanem internált, rab, segédmunkás koromban is. Minden lében kanálságom csak az volt, hogy az Úr minden hívására igent mondtam.

A hívást pedig így ismertem fel: Akárki jön hozzám, és megkér megtenni, ami hivatásom körébe esik (kisegítés, szentmise, prédikáció, misszió, lelkigyakorlat, teológiai tanítás, vizsgáztatás, lelki tanács, írás, stb.), azt szívesen megteszem.

Van egy jegyzetfüzetem, és ha valamire megkérnek, megnézem, nincs-e arra az időre valami elfoglaltságom, s ha nincs, akkor vállalom. Anélkül, hogy valahová is ajánlkoztam volna, mindig volt elfoglaltságom. Nyugdíjas koromban egész adventek és nagybőjtök voltak évvel előbb lefoglalva, nyári helyettesítés ugyanígy.

Egy kivételt tettem: a második börtön után nem vállaltam, ha családba hívtak egy-egy kérdés megbeszélésére, bár ez a modern lelkipásztorkodásnak egyik legszebb módja. De akinél az ügyészség vagy az ÁVO a családlátogatást már eleve összeesküvésnek vélelmezi, annak kötelessége ez. Fájón mondtam le róla azért, hogy a templomi működést ne akadályozzam általa. Bartos alezredes ugyanis annakidején ígéretet tett, hogyha templomban beszélek az emberekkel, akkor semmi bajom nem lesz.

Az én „minden lében való kanálságom” legjobb lelkiismeretem szerint lelkiségem főelvének vetülete. Ezt németül így fogalmaztam meg: So einfach ist mein Leben, was Gott verlangt, hingeben, und was Er schickt, empfangen, ohne für sich zu bangen. Rossz németiség, de minthogy az én versikém, hát tetszik nekem. Örömmel odaadni, amit Isten kér, s elfogadni,

amit Ő ad; és amiatt, amit Ő küld, magad sose izgasd. Egy német atya mondta Innsbruckban: A mindenes lányok (die Mädchen für alles) azok, akiken Isten legtöbb áldása van.

Talán az én „minden lében való kanálságomon” is van Isten-áldás. Én oly bőséges áldást érzek, hogy méltatlanságomat mindig átérezve, alázatos örömmel gondolok minden lére, melyben kanál voltam.

6. Lelkigyakorlatok

a) A tény

Nyári vakációban találkoztam kispapokkal, papokkal. Volt olyan közülük, aki megkért, hogy vezessem be a Szent Ignác-i imamódokba vagy az igazi lelkigyakorlatokba. Természetesen itt is hű maradtam régi elvemhez: „Ha lelki dolgokra kérnek, teljesítem a kérést, amennyiben lehetséges.” Így aztán többnek adtam Szent Ignác-i lelkigyakorlatot. Sokaknak egészen új volt, hogy a lelkigyakorlat nem prédikációhallgatás, nem konferenciasorozat, hanem önálló, egyéni imamódok gyakorlása. Aki számára az ilyen lelkigyakorlat élményt jelentett, a következő nyáron már barátját is küldte vagy hozta.

b) Mi a lelkigyakorlat?

Aki még nem végzett komoly Szent Ignác-i lelkigyakorlatot, annak a legfantasztikusabb elképzelései vannak erről a katonásnak, harciasnak hangzó kifejezésről. Itt azonban nem taktikáról vagy hadgyakorlatokról, hanem egészen másfajta gyakorlatokról van szó. Ezt Loyolai Szent Ignác a *Lelkigyakorlatos könyv* első mondatában, az ún. első bevezető megjegyzésben elárulja: „Lelkigyakorlat alatt értünk bármely lelkiismeret-vizsgálást, elmélkedést, szóbeli és elmebeli imát és más lelki működést, mely a lelket előkészíti és képessé teszi arra, hogy kiirtsa önmagából az összes rendetlen hajlamát, és miután azt kiirtotta, keresse és megtalálja Isten akaratát abban, hogy életét lelke megmentésére rendezze be.”

Tehát a harc senki más ellen nem folyik, csak a lelkigyakorlatozóban levő rendetlen hajlamok: az önzés, a hiúság, a lustaság stb. ellen. Ezt különben már a lelkigyakorlatok címéből is megtudhatjuk, mely szerint A LELKIGYAKORLATOK arra valók, hogy az ember önmagát legyőzze és életét rendezze...

Ez tehát teljesen „lelki” dolog, teljesen egyéni és lelkiismereti kérdés; hogy ki milyen rendetlen hajlama ellen küzd, s kinek miben kell önmagát legyőznie, az teljesen magánügy; hogy ki milyen „gyakorlattal” (imamóddal, lelkiismeret-vizsgálással, szemlélődéssel stb.) ér el ebben eredményt, az nem tartozik másra, mint magára a lelkigyakorlatozóra, akit a lelkigyakorlatos könyv szerint engedni kell, hogy maga keressen kapcsolatot Istennel.

Ez nem tartozik a főnökre, a plébánosra vagy prefektusra, hanem legföljebb a spirituálisra, gyóntatóra, akit a lelkigyakorlatozó bizalmával megtisztel. Ha egy keresztény ilyen gyakorlatokat végez, az sem nem szégyen, sem nem titok, főleg, ha Istennek szentelt személyről, hivatással bíró emberről van szó.

c) Giegler prelátus a lelkigyakorlat-ellenes hangulat okáról

Mivel mindez nem volt titok, megtudta az ÁEH, és kifogásokat tett a kispapok előljáróinál. Ezek pedig ahelyett, hogy megmagyarázták volna az ÁEH-nak, hogy ilyesmi egy kispapnál egészen természetes lelki dolog, a kispapot szidták meg, hogy szabadsága alatt ilyesmit mert csinálni. (De ezt olyan komolyan tették, mintha nagyobb bünt követett volna el, mint az a társa, aki nyáron házasságtörést követett el, vagy egész nyáron csak a strandon udvarolt. Persze emiatt az ÁEH nem zaklatja a szemináriumi előljáróságot.)

Nem nagyon csodálkoztam azon, hogy még a papok és a teológiai tanárok sincsenek tisztában azzal, hogy mi a lelkigyakorlat. Erre egy internálótábori konkrét bizonyítékom van. A körülbelül 60 papból és kispapból alakult papi szobában megkértek, adjak nyolcnapos lelkigyakorlatot. Giegler Károly prelátus mondott köszönetet. Nem ő volt a rangidős, mert ott volt Széll Kálmán kanonok úr is, de maga kérte, hogy ő mondhassa el a köszönő szavakat. Ebből jegyeztem meg a következőket:

„Bocsánatot kell kérnem Szent Ignációl, hogy az ő lelkigyakorlatai ellen beszéltünk. De ebben azok a jezsuita atyák felelősek, akik nem mertek nekünk Szent Ignác-i lelkigyakorlatot adni. Különösen köszönetet mondunk az Atyának, hogy az öntevékenységet és a szilenciumot hirdette és sürgette, és ebben akkor is kitartott, amikor a negyedik napon egyesek kérték a szilenciumnak egy-két órára való feloldását. Megvallom, én is szerettem volna az akkor észlelt »jövés-menést« megtárgyalni, de igazat adok Atyának, hogy egy-két óra beszélgetéssel semmit sem nyertünk volna, de egy fél óra beszélgetés is elég lett volna arra, hogy az összeszedettségéből kiessünk, és mindent elveszítsünk, amit eddig szereztünk.”

d) Alaptalan gyanúsítás. Kovács Vince püspök a „halászásról”

Jóval később tudtam meg, hogy az egri teológiai tanárok azzal gyanúsítottak meg, hogy jezsuita hivatásokat „halásznak”. Akkor már rég eldöntöttük, hogy a Jézus Társaságába új jelentkezőt nem veszünk fel. (Nincs lehetőség a noviciátusra, nevelésre stb.) Ezenkívül borzasztó ez a lokálpatriotizmus, melynek perspektívája az egyházmegye határáig terjed.

Kovács Vince püspökhöz is eljutott ez a gyanúsítás; kért, hogy ne „halásszam el” kispapjait. Csak annyit mondtam, hogy Innsbruckban tanultam, ahová elődje sok kispapot küldött, és nem félt, hogy a jezsuiták „elhalásszák” őket. Rómában tanítottam, ahol a Germanicum-Hungaricumon kívül sok más, egyházmegyes papok számára alapított kollégium áll jezsuita vezetés alatt (Pio Latino, Americano, Collegium Brazilianum, Collegium Damascenum, ahol az egész képzést jezsuitákra bízják). Olyan szűklátókörű jezsuitát, aki csak a maga életmódját ismeri el hivatásnak, nem is engednének ilyen intézményekbe prefektusnak, tanárnak stb. „Aki mindenkit csak a maga útján akar vezetni, az nem ismeri a Szentlélek ajándékainak gazdagságát” (Loyolai Szent Ignác).

Lehet, hogy a szemináriumi előljárók nem a lelkigyakorlattól féltették az ifjakat, hanem éppen csak tőlem, akinek oly rossz hírért terjesztették, már csak azzal is, hogy kifogásokat emelnek az ellen, hogy én kispapokkal kapcsolatot tartok. De a szemináriumi előljárók, akik közt volt olyan, aki Innsbruckban és Rómában végzett, a kifogástól nem félték; engem pedig vagy híremet nem védték meg.

e) Lelkigyakorlatos jegyzeteimben semmi kifogásolnivalót nem találtak

Az 1964 decemberében lefoglalt írások közt ott van az én egész lelkigyakorlatos jegyzetem is. (Munkakönyvnek is mondhatom, melyben imamódok és imaanyagok vannak összegyűjtve.) Egy lelkigyakorlatomat valahol magnóra vették, az is ott volt a lefoglalt anyag között. De sem a nyomozás során, sem a bíróságon nem kifogásoltak semmit azokból. (Az egész ún. Rózsa-féle összeesküvésben tőlem foglalták le a legtöbb kéziratot, de egyetlen egy sem szerepel sem a nyomozati, sem a bírósági anyagban. De ezekről később lesz szó.) Nyomozóm pedig kijelentette, ha ezeket templomban tartom, abból nem lesz semmi baj.

7. A teológiai tanárokkal való kapcsolataim

a) Eger és Szeged

Egerben Brezanóczy apostoli kormányzón kívül a szemináriumban is voltak innsbrucki teológustársak, ezeket is többször meglátogattam, ott is többször megfordultam, és a teológiai tanárokkal elbeszélgettem, legtöbbször ebédre is meghívtak. Szegeden is gyakran voltam a papnevelő intézetben, ahol a rektorok: Várkonyi Imre és Szilas József ismételt meghívtak, de ritkán fogadtam el az ebédre való meghívást, mert akkorra legtöbbször a Szent József lelkészség sekrestyéeseinek meghívását már elfogadtam.

b) A letiltás

Igen meglepett, mikor Kollár Ferenc provinciális által azt üzenik a belügyisek (akikkel Kollár atya tárgyalni szokott): Mócsy ne járjon a Központi Szemináriumba és az egri papnevelő szemináriumba. Szegedet nem említették. Talán a helyi szervek nem tartották fontosnak, hogy Budapestre jelentsenek. Vagy maguk is furcsállották volna, ha régi működési helyem és „utódaim” meglátogatását is megtiltják.

c) A teológiai hivatás

Nem tudtam, hogy a teológiai tanárokkal való beszélgetés is bűn. De a teológia nem hobbym és szenvedélyem volt, hanem sokkal több: élethivatás. Ez a teológia adott erőt, hogy a söprést vagy a raktári anyagmozgatást ne csak lelkiismeretesen, hanem örömmel is végezzem. Nem is volt bennem semmi abból az elkeseredésből, ami hasonló sorsú társaimat sokszor kínozza, hogy filozófiai és teológiai végzettség után fizikai munkával kell kenyeret keresniük. Ebben lélektanilag az is szerepet játszott, hogy önként választottam a fizikai munkát, hogy az emberiség nagy részével közösséget vállaljak. Nem is beszélve öseinkről, akiknek nehéz munkája azt a kultúrát és kényelmet biztosította, amelybe mi belecsöppentünk.

IV. A békepapokhoz való viszonyom

1. Magatartásom elvi alapja: általános szeretet

Kiszabadulásom után fokozatosan ismerkedtem meg az egyházi helyzettel. Különböző helyekről, különböző beállításban beszéltek a papi békemozgalomról. A magam számára nem kellett keresnem, hogy mi legyen a magatartásom. Hisz magam hoztam az utasítást a jezsuiták számára, hogy ne politizáljunk, még az egyházpontikába se keveredjünk. Meg aztán egy régi jezsuita szabály is ad nagyon jó utasítást. Alkotmányunk Összefoglalatának 43. pontja: „Ha a katolikusok különböző pártokra oszlanak, a Társaságban sem ne legyen, sem ne mutakozzék odahajlás akár az egyik, akár a másik párt felé, hanem ellenkezőleg, uralkodjék közöttünk bizonyos általános szeretet, amely minden pártot, noha egymással ellenkeznék, a mi Urunkban átkarol.”

Ezen elv szerint minden paphoz egyforma paptestvéri szeretettel közeledtem, nem is érdekelt, hogy ki békepap, ki nem. Pl. máig sem tudnám a teológiai tanárokról megmondani, hogy ki békepap, ki nem.

Az egri egyházmegyében, ahol eleinte működtem, ez nem is volt probléma, de Budapesten kaptam olyan szemrehányást, hogy miért „bratyizok” olyan békepapokkal, mint Rozsályi Menyhért, Kulhay István és Katona István. Egyesek azt is kifogásolták, hogy Beresztóczy Miklóssal vagy Horváth Richárddal egyáltalán szóba állok. (Utóbbiról még külön szó lesz.)

2. Magatartásom védelme a támadásokkal szemben

Az egri egyházmegyében, papi összejöveteleken (búcsúkor, bérnálásakor) vagy névnapokon legtöbbször leültünk kártyázni. Itt alsóst játszottunk, a Központi Szemináriumban pedig a zártabb körű vacsorák után tarokkozni szoktunk. (Nevezetes volt, amikor Zemplén professzor ellenem bement a huszonegy fogást. Partnerem, Dér Gyula megkontrázta és megnyertük. A tarokkozni nem tudóknak elmondhatom, hogy ez a legritkább eset a tarokkban.)

Erre olyan kifogások jöttek, hogy miért ülök le „hozzám méltatlan emberekkel” kártyázni és borozni. Ilyen kifogásokra több válaszom volt. Első és legfontosabb: „Én még nem találkoztam hozzám méltatlan emberrel!”

Egy kissé csípősebben: „Mit csodálkozol ezen, hisz borozni veled is leülök. Kártyázni csak azért nem, mert te ahhoz nem értesz. Kártyázás szempontjából te méltatlanabb vagy hozzám, mint a kezdő tarokkozók vagy ultizók.”

Én a pluralitás elvét és a vélemények tiszteletben tartását hangsúlyoztam, és a mozgalom homályos kezdetétől elvonatkoztattam. (Egyik püspök állítólag tiltotta, másik meg sürgette.) Elvileg megállapítottam: erkölcsileg megengedett az ateistákkal együttműködni a nagy kulturális és humanisztikus feladat megoldásában.

„Egy frászt akarnak ezek nagy feladatokat megoldani, csak a saját pecsenyájukat akarják megsütni, karrierjüket mozgatják a mozgalommal stb...” – volt a válasz.

„Hogy ilyen is van, elképzelhető, de senkiről sem szabad eleve rosszat feltételezni. Én senkinek a lelkébe nem látok, hogy meggyőződésből és jószándékból állt-e a mozgalomba, vagy csak számításból és haszonlesésből” – feleltem. „Ha meg lelkükbe látnék, akkor nem az volna a megkülönböztetés, hogy békepap vagy sem, hanem hogy jó szándékú-e vagy gazember – bár itt is lehetne gyenge, önző, hitvány, álnok, gonosz stb. megkülönböztetéseket hozni.”

Valaki azt mondta: „Maga nagyon naiv, ha azt hiszi, hogy ezek megértik a maga általános szeretetét. Azt hiszik, kémkedni megy hozzájuk. Szembemosolyognak, mert nem tudják, hogy hová tegyék ezt a Mócsyt; őt is beszervezte tán az ÁVO vagy a Vatikánnak dolgozik?”

(Erre nekem is van egy tapasztalatom. Wetter professzor, aki a római Gergely Egyetem marxista szaktektintélye, meghívásra Budapesten a Központi Szemináriumban előadást tartott. Az előadás befejeztével a folyosón állok Brezanóczy püspök úrral, aki így szól: „No, majd bemutatlak a professzor úrnak.”

Az ajtóban vártunk. Wetter már messziről megismer, a püspököt észre sem véve a nyakamba borul és valamit súg a fülembe. Pár nap múlva egy pap barátom, aki szintén ott állt a folyosón, örömét fejezi ki, hogy Wetternek volt alkalma üzenetet átadni. „Igen, nagyon fontos és könnyekig megható üzenet volt: Ich habe sehr viel für Sie gebetet; (sokat imádkoztam magáért).”

a) Várkonyi Imre

Az egri főegyházmegyében való kisegítésem idejére tartozik a két eset. Kulhay István kanonok úr, járszárokszálási plébános arra kért meg, hogy Budapesten az Actio Catholica-ban Várkonyi Imrénél intézzem el, hogy ezüstmiséjére külföldről érkező szentképeit minél hamarább továbbítsák hozzá. Szívesen vállalkoztam, mert Várkonyi még szegedi rektor korában néhányszor szeretettel fogadott. Budapesten is találkoztunk néhányszor, ő mindig druszámnak szólított.

Mint kalocsai helynököt dicsérték is, episzkopábilisnak mondták. Akkor hallottam, hogy Kalocsán országgyűlési képviselőnek jelöltette magát.

Nagyon szívesen fogadott, Kulhay ügyében legnagyobb jóakarátát nyilvánította ki. Itt aztán legjobb szándékkal valami nagyon nagy hibát követtem el. Megkérdeztem tőle, hogyan áll a tilalom és az exkommunikáció jelenleg a képviselőkre vonatkozólag. Ő kért-e felmentést, vagy mint helynökre nem vonatkozik az exkommunikáció? Ő azt mondta, hogy ő jogász, nem követ el hibát; sokan akartak egyházpolitikát csinálni, de nem helyesen. A legnagyobb hiba talán az volt, hogy szeretettel figyelmeztettem: „Ilyen lépéssel véglegesen lemondasz a püspökségről, mert tudod, hogy a Szentszék nem szeret olyanokat püspöknek kinevezni, akik politikai úton indultak el.”

Ő erre azt felelte, hogy ő még fiatal, ki tudja, mi lesz később. Amikor elváltam, még nem gondoltam, hogy hibát követtem el, csak tíz év múlva. Mikor a második börtönből szabadultam, azt üzent: Mócsy üljön a fenékén, és ne akarja eldönteni, hogy ki lesz püspök, ki nem. Még eddig senkinél sem döntöttem el.

b) Horváth Richárd

Ide tartozik Horváth Richárddal való kapcsolatom története. Azt hiszem, 1957-ben tette fel nekem a kérdést Vernei Kornél, rákosszentmihályi plébános:

– Mit szólnál egy Horváth Richárd és Mócsy Imre találkozóhoz? – Nagyon örülnék – mondtam. – Akkor majd együtt meghívlak benneteket egyszer vacsorára.

A meghívás kitolódott 1958-ra, amikor a Hittudományi Akadémia-i tanárságra való meghívásom szóba került. Cavallier József is meg volt hívva. Amikor már kezdtünk volna belemelegedni a beszélgetésbe, átveszi az irányítást a plébános e szavakkal:

– Tulajdonképpen azért jöttünk össze, hogy az Imre professzorságát megbeszéljük.

Ez nem felelt meg a valóságnak, különben is szégyelltem volna Richárd előtt, hogy önző célból kerestem volna a vele való kapcsolatot. Ezért kissé ügyetlenül közbeszóltam:

– Ez nem így van, kérlek. Kornél a tanúm rá, hogy ezt a találkozást már régen megbeszéljük, mikor a tanárságról még szó sem lehetett. Ez a megjegyzésem – talán mert a hangját elutasítónak érezték – befagyasztotta a társalgást. Cavallier ugyan továbbra is igyekezett, de nem sikerült megtalálni a társalgás kezdetén kialakult közvetlen hangnemet. Utóbb mondta valaki, hogy mi lehetett a közbeszólásomról alkotott benyomás: ez a kevély

jezsuita annyira beképzelt, hogy még a jóakarató protekciót (vagy szocialista összeköttetést) is visszautasítja. Azt hiszi, ő már olyan nagy, hogy nincs is ilyesmire szüksége. Lehet, hogy így volt, de én akkor a helyzet sutaságát vettem észre.

Görgényi professzortól elvállaltam a Biblia első három fejezetének kidolgozását, körülbelül 16 íven. Ez tudományos nevén a bibliai protológia, mely magában foglalja a teremtéstörténetet és az őszülők történetét. Körmendi Béla tabáni plébánosnál ebből tartottam szemelvényes felolvasást néhány fiatal papnak. Később Körmendi azt mondta, hogy Horváth Richárd nagyon érdeklődik írásom után, menjek el hozzá Fonyódra ekkor és ekkor. A megadott időben nem tudtam Fonyódra menni, de legközelebbi alkalommal az Ecclesiában átadtam neki a kéziratot. Körülbelül két hét múlva mentem érte. Nagyon dicsérte, és felajánlotta, hogy kiadja. Mondtam, hogy én (Görgényi által) a Szent István Társulat számára írtam a dolgot egy nagyobb munka részeként. Bár monográfiaként is kiadható. Megkérdem Esty Miklós urat, hogy sor kerül-e egyáltalán a kiadásra.

Akkor legalább néhány részt a lap számára adjak át. Azt, hogy éppen a *Katolikus Szó*-ban jelenjen meg tőlem valami, már politikai ténynek gondoltam, ezért elhárítottam. Majd ha a könyv megjelent, akkor lehet részleteket közölni belőle – mondtam. Esty Miklósnak jelentettem, hogy a tervezett szentírásos kiadvány reám eső részével kész vagyok, Kosztolányi István professzor is a magáéval, de nem hiszem, hogy Görgényi professzor a maga munkáját elvégezné. Az én munkám mint bibliai protológia monográfiaként is kiadható, volna is rá kiadóm, de kötelességemnek érzem, hogy előbb a Szent István Társulatnak ajánljam fel. Erre őszintén megmondta, hogy Mócsy Imre nem „jó név”, egy munkaközösségben még elcsúszik. De valamit kell csinálni, mert a német püspökök sürgetik (azt hiszem, a papírt ők adták). Több nevet említettem, akik a munkaközösségben részt vehetnének, de mindegyiküket elutasította. Így a végén abban egyeztünk meg, hogy Görgényi részét Kosztolányival elosztjuk és Görgényi „szerkesztése alatt” adjuk ki. Minthogy akkor én már újra a MÁV-nál dolgoztam, a kisebb részt vállaltam, a nagyobbat Kosztolányi végezte el. Így jelent meg – míg én a börtönben voltam – az „Ádám-tól Krisztusig” című két kötetes mű, mely a szerzők nevének említése nélkül Görgényinek cenzori jóváhagyásával (nem szerkesztésével) jelent meg.

De maradjunk még a kéziratnál.

Cavallier Józseffel évenként néhányszor találkoztunk. Néha ő jött ki hozzám a Maros utcába, illetőleg a Ligetbe, máskor én voltam nála hivatalos ebédre, legtöbbször vacsorára is ott tartott.

Richard ajánlata után szintén meghívott ebédre. Beszélgettünk a zsinatról (azt hiszem, hogy a *Katolikus Szó*-ban ő szerkesztette a zsinati híradásokat), az egyházi helyzetről. Itt megjegyezte, hogy a papokban az a nézet alakult ki, hogy az állam jobban megvédi embereit, mint az egyház. (De lehet, hogy Vatikánt mondott.) Én erre csak egy közmondást idéztem: Isten nem ver bottal. Erre nevetett. Aztán egyszer csak elkezdi:

– Tudod, hogy te már posszibilis vagy.

Értettem, mire céloz, de én a posszibilis szót a skolasztika filozófia értelmében vettem, és tréfásan azt feleltem, hogy már régen nem vagyok posszibilis, mert 56 éve aktualizálódtam, és a reális rendbe léptem át a posszibilisből.

– Csak ne viccelj, tudod te jól, mire gondolok. Hanem azt a könyvet, melyet Richárd is elolvasott, át kellene adni kiadásra.

– Azt a könyvet másnak írtam, azért nem adhatom át, de ha akarjátok, itt van az Evangélium kritikája, azt kiadhatjátok...

– De legalább egy cikket írj a lapba!

– Őszintén mondom neked, hogy nekem gátlásom van az ellen, hogy a lapba írjak. Itt hagyom az *Evangélium kritikáját*. Ezt kiadhatjátok.

Arcáról észrevettem, hogy valami nagy hibát követtem el. Megmondhattam volna, hogy nekem nem szabad politizálnom. S ha szabadna is, nem volna okos, mert akkor nem tudnék

békét hirdetni a békepapok és a nem békepapok közt, mert Cicero pro domo sua-nak értelmeznék. Közismert, hogy a *Katolikus Szó* szép tiszteletdíjat fizet. Én pedig szégyeltem volna, hogy azt mondják: no, őt is lefizették! Már hallottam is a rosszmájú megjegyzéseket: Mi az, hogy lefizették; csak most bújt ki a szög a zsákból; már a börtönben elkötelezte magát, azért szabadult korábban.

Cavallier, aki máskor vacsorára is ott tartott, most hidegen csak annyit mondott:

– Jó, majd elolvasom, a viszontlátásra!

Ez a viszontlátás a három évi börtönbüntetésem kitöltése után történt.

Az *Evangélium kritikája* természetesen nem jelent meg. De jobb is, mert még a zsinat előtt írtam és a Commisio Biblica 1964-es instrukciója előtt. Ezért az evangéliumok keletkezésénél bátortalanul használtam fel a formatörténeti és szerkesztéstörténeti módszerek pozitív eredményeit.

A következő börtönből való szabadulásom után valamelyik püspök elvitt a Hittudományi Akadémiára, és ott a szokásos felszolgálat közben Cavallierre bukkanok, aki ettől kezdve nem tágitott mellőlem. Sajnálatát fejezte ki, védekezett, másokat kritizált. Én megnyugtattam: én senkitől sem kívánom, hogy azt tegye, amit én, csak azt szeretném, ha mindenki hűségesen követné saját lelkiismeretét, mint ahogyan én szeretném a magamét.

Felerőszakolt Ijjas érsek úr asztalához, hogy majd bemutat, de mondtam, hogy gyermekkorom óta ismerem, ezután két ÁEH-ásnak mutatott be (egyik, azt hiszem, Hartling volt), végül megkért, hogy kísérem el a buszmegállóig. Megtettem. Remélem, megértette, hogy „akkor” az én gátlásom nem azt jelentette, hogy mindenki, aki nem úgy tesz, az „gátlástalan”. Hisz maga a szó is, de az egész kontextus mutatja, hogy nem objektív rosszallás volt, hanem bennem volt szubjektív gátlás.

V. Újra a MÁV-nál

1. Hogyan kerültem vissza

1963 vége felé közölte velem Kollár Ferenc provinciális, hogy a belügyesek (akikkel tárgyalni szokott) azt kívánják, hogy Budapesten állandó munkahelyre menjek, akár a vasúthoz is (csak ne a Közlekedési Múzeumba), mert különben baj lesz...

Megmondtam P. Kollárnak, nem tudom, mi baj lehet, mert én semmi illegális dolgot nem teszek és semmi törvénybe ütköző nem terheli lelkiismeretemet.

Azt mondta, legjobb nem okoskodni, mert máskor is tapasztalta, hogy ha nem követik az előzetes figyelmeztetést, akkor letartóztatás lesz a vége. (Szabó József esete.) Mondtam, hogy meggyőzőbb lenne egy olyan eset, ahol követték a figyelmeztetést, és ezért nem tartóztatták le.

Ha most követem a figyelmeztetést, akkor meg azt mondják, hogy biztosan van valami a füle mögött, mert megijedt, és rögtön teljesítette az óhajunkat. De Kollár csak ajánlotta, hogy nézzek állandó budapesti munka után. Találtam is egy budapesti dokumentációs központot, ahol több nyelvből való fordításra kerestek valakit. Személyi kapcsolatom is volt és újsághirdetés is megjelent. Mikor erről legközelebb P. Kollárral beszéltem, azt mondotta, hogy ez nem jó, mert azt sürgetik, hogy a vasúthoz menjek, a régi munkahelyemre. Erre írtam volt főnökömnek, hogy értesüléseim szerint nem áll fenn az a nehézség, amely miatt elküldtek. Legyen szíves utánanézni, tud-e nekem valami állást adni. Ekkor és ekkor személyesen megyek a válaszáért.

2. Milyen lelkülettel mentem vissza?

Természetesen elszomorított egy kicsit, hogy vége a szabadságnak és a papi területen való „kalózkodásnak”, de miután előljáróim óhaját követtem, megnyugtattam magam.

Mikor 1965-ben az ügyész kérdezte, milyen hangulattal mentem vissza a MÁV-hoz, így feleltem: Erre legkönnyebben felelhetek, mert három határozott jófelméltet tettem, mikor visszamentem: állapotbeli kötelesség, szeretet és vidámság. Ez a marxista nyelvben körülbelül azt jelenti: jól viszonyulok a munkához és a munkatársakhoz, és ezt nem nyögve teszem, hanem örömmel szolgálom a dolgozó népet.

Ez még propagandának is jó. Ezt úgy értettem, hogy demokratikus propagandának, mert nálunk a munka nem kényszer, hanem öröm. Főnököm jellemzése, melyet a tárgyaláson felolvasott, igazolta, hogy jófelméltéleim szerint jártam el. „No, ezt maguk értik” – mondta jelentőségteljesen az ügyész. Úgy látszik, a vallásos propagandára gondolt, pedig én egyáltalán nem arra gondoltam. Természetesen az én magatartásom alapja és fő motívuma teljesen vallásos, de erről a MÁV-nál sohasem beszéltem.

3. Kezdő üzemgazdász

Nagy örömmel fogadtak az egész Osztószertárban. A főnök azt mondja, hogy nem ad oda még egy számadónak sem. Közvetlen alá tartozom, a VII. számadóságon kapok egy asztalt és üzemgazdász leszek, mert az igazgató sürgeti.

– Ezt még nem csináltam.

– Nem baj, majd megtanulja menet közben.

Hogy üzemgazdász munkát volt-e, amit én csináltam, nem tudom, de körülbelül igaz, amit nyomozóm mondott: Bujtatott adminisztrátor voltam (fizikai létszám, adminisztrátori munka).

4. Felszólalásom a tapasztalatcserén

A három Országos Osztószertár vezetősége sokszor tartott egész stábjával tapasztalatcserét. Egyik ilyen tapasztalatcserén az igazgatósági kiküldött kijelentette, hogy a jövő tapasztalatcserén az üzemgazdászoknak is fel kell szólalniuk. Minthogy a másik két Osztószertár üzemgazdászai a közgazdasági technikum újdonsült érettségizettjei voltak (19–20 éves lányok), nekem kellett felszólalnom. A Központi Szertárban tartandó tapasztalatcsere előtt helyettes főnökömnek elmondtam, hogy mit akarok mondani.

– Jaj, ezt el ne mondd, mert akkor elvernek.

Nem is jelentkeztem szólásra, de a szünet után név szerint szólítanak, hogy van-e hozzászólásom.

– Lett volna valami, de nem merem elmondani, mert agyonütnek.

– Talán valamit tapasztalt az autófelelősnél? (Tudniillik a szünetben az autófelelősnél voltam, és a menetleveleket meg a róluk szóló kimutatásokat nézegettem.) Most már kellett szólnom, mert a Központi Szertár vezetősége nagyon megijedt.

– A fuvarlevelekkel nincs baj, de gratulálok a Központi Szertárnak, hogy olyan szép eredményt mutatnak ki a szállítás területén.

– Hát akkor mi?

– Tegnap, mikor a helyettes főnök figyelmeztetett, hogy a mai tapasztalatcserén fel kell szólalnom, elgondolkoztam, és úgy elmerültem gondolataimban, hogy alig tudtam elaludni.

Kérem, az én főnököm sok mindent kiszámíttat velem: mennyibe kerül a szertárnak egy fuvar a Keleti vagy a Nyugati pályaudvarra a kísérő bérével együtt; milyen gazdaságos egy termesterséghez beosztott csoport munkája; kifizetődő-e a két villamostargonca; mennyire van kihatással az emelőtargonca, stb., stb. Arra gondoltam, kiszámítom, mennyibe kerül a MÁV-nak egy ilyen tapasztalatcsere.

Itt szoktak lenni az igazgatóságtól hárman-négyen. A főnökkel és a helyettesekkel együtt tíz személy, a fizetésük átlagát 3000 Ft-nak számítom, akkor az ő egynapi ittlétük legalább 1000 Ft-ba kerül a MÁV-nak. De itt van még húsz-harminc számadó, aztán 40–60 raktárkezelő, meg a termesterek, üzemgazdászok, kocsifelelősök szintén körülbelül tízen. Mindez, a főnököket is beszámítva, száz személy, és ha átlagbérük 2000 Ft, akkor mi összesen, akik itt vagyunk, 8000 Ft-ba kerülünk a MÁV-nak a mai napon. Ezért a pénzért a szénrakodó munkásoknak ennyi és ennyi vagon szenet kellene kilapátolniuk. Megér-e a mi munkánk ennyit? Kifizetődik-e a MÁV-nak egy ilyen tapasztalatcsere?

Mikor aztán mindenki megdöbben, így folytattam:

– Igenis, kifizetődik. De csakis akkor, ha az igazi tapasztalatcsere, nem pedig alkalom arra, hogy mindenki a maga módszerét dicsérje. Kifizetődő, ha tanulékonyak vagyunk, és ami másnál jól bevált, akkor is alkalmazzuk, ha nem mi találtuk ki.

Utána az igazgatóságiakkal mentem a villamosmegállóhoz. Egyik azt mondja, öröm végre egyszer már egy ilyen értelmes hozzászólás, mert a sok duma igazán nem kifizetődő.

5. Munkatársaimhoz való viszonyulásom

Munkatársaimhoz való viszonyulásom a szeretet volt, de mondjuk inkább így: mindenben szolgálatára lenni társaimnak. Nemcsak a munkavállalásban, hanem egészen apró dolgokban is. Pl. lassan már mindenféle volt az én fiókomban, amire a MÁV-dolgozónak hirtelen egyszer csak szüksége lehet. Bélyeg, boríték, postai levelezőlap, különféle nagyságú varrótű, többféle színű cérna, biztosítótű, meg egy kis gumikarika, ami sokszor kellett a lófarokfrizurát viselő kislányoknak. Ezen felül Nescafé, cukorka.

Sokszor mondták nekem: jaj, már mennyivel tartozunk Imre bácsinak! Én rendesen azt mondtam, hogy én ezekkel csak adósságot törlesztek. Csodálkoztak, hogy mit jelent ez, hogyan lehet ez. „Majd egyszer megmondom.”

6. Munka- és szeretetszolgálat mint adósságtörlesztés

Egyszer a munkaidő végén körtefonon értesítést kaptunk, hogy mindenki maradjon a számadóságán, míg a következő körtefon meg nem érkezik. Mindenki felöltözve várt. Akkor azt mondták: most tessék elmondani, hogy vagyunk Imre bácsi adósai.

Elkezdtem: „Reggel, mikor felkelek és felgyújtom a villanyt, arra gondolok, hogy hány és hány ember dolgozott, hogy én ilyen kényelemben, fényben ébredjek. Nemcsak az Elektromos Művek éjjeli dolgozóira gondolok, hanem azokra is, akik a ma felhasznált szemet kibányászták, akik a vezetékeket, lámpákat, biztosítókat feltalálták, gyártották és beszerelték, meg mindazokra, akik a villamosság területén tudományos munkájukkal ezt lehetővé tették. Aztán megyek a vízcsaphoz, gondolok a Vízművek munkásaira, akik a víz tisztaságáról akár tudományos munkájukkal és kísérleteikkel, akár Alagon a Duna vizének tisztításával gondoskodnak.

Mikor megiszom egy pohár tejet, gondolok a téeszben vagy állami gazdaságban dolgozókra, az állatgondozókra, a fejlányokra. – De kérem, már géppel fejnek! – Akkor azokra is, akik a gépeket gyártották. A kenyér fogyasztása közben a termelőn kívül a molnárokra, pékekre stb. gondolok.

Öltözködésnél elgondolkozom, hogy egy ruhadarabon hány ember dolgozott, akár gyapjú, akár len, akár műanyag, aztán a szövőgyárban dolgozók, stb.

Most, mikor hazamennek, villamosra ülnek, aztán egyesek még vonatra is. Sietnek, hogy ülőhelyük legyen, leülnek; egyik olvas, másik köt, a harmadik tanul a vizsgára. Aki meg unatkozik, türelmetlenül néz az órájára, mikor indul már ez a vonat. Ki gondol arra, hogy hány ember dolgozik és dolgozott azért, hogy én viszonylag kényelmesen és gyorsan Adácsra vagy Monorierdőre érjek? Pedig a vasutasok tudhatják: nem elég a mozdonyvezető, a vonatvezető, a kalauz, a fűtő, a forgalmista (minden állomáson), a váltókezelő, a jegyárusok. Ezek már a készbe ülnek bele, mert jól dolgoztak azok, akik a síneket, talpfákat lerakták, a felső vezetékeket felszerelték, aztán még itt vannak a magas- és mélyépítők, a hidépítők. Meg akik síneket gyártottak, azért dolgoztak a gyöngyösi kitérőgyár munkásai, a mozdonygyártás szellemi és fizikai dolgozói, a vasúti kocsik készítői, kezdve a kerékpárgyártóktól az alvázkészítőig, az üvegyártóig és üvegbeszerelőig, aztán a kárpitosokig, akik a műbőrhuzatokat kifeszítik a volt fapados kocsikra. Aztán külön versenyfeladat lenne, ki tud pontosabb listát felsorolni azokról a szakmákról, termelési ágakról, amelyek nélkül nem tudna engem a vonat Adácsra vinni. Mindehhez azonban anyag kell, azt szerzi be és szállítja le az anyagszer-kezelési osztály, melyben én is dolgozom. Mikor dolgozom, mindig arra kell gondolnom, hogy egy nagy munkaközösség tagja vagyok, nekem is kell valamit adnom, mert adósa vagyok a mai dolgozónak és őseinknek, akik ezeket előkészítették nekünk. Adósságomat csak munkával és szolgálattal (szeretetszolgálattal) törleszthetem. Ezért mindig fel kell tennem a kérdést: mit adtam én eddig ezeknek az embereknek, s mit tudok adni a mai dolgozóknak és őseinknek, akik nekem ezt a kultúrát sokszor keserves munkával elkészítették? Őnekik nem tudom már visszaadni. De azok gyermekeinek adósa vagyok. Mint ahogy minden ember élvezi az ősök keserves munkájával szerzett kultúrát, úgy minden ember azoknak az utóda, akik azt a kultúrát nekem előkészítették.”

Körülbelül ilyeneket mondtam. Volt, aki megértette, hogy neki is van adóssága, és ő is törleszthet valamit abból az adósságból jó munkával és az embertársak szolgálatával.

A MÁV-nál ennél többet nem mondtam, de templomban hozzáadom, hogy Istennek köszönhetem, hogy nem csak bűnömötől vált meg, hanem önzéseimből, kicsinyességeimtől, és

mikor hála ébred bennem Iránta, akkor rámutat az embertestvérekre: amit akármelyiknek tettetek, azt nekem tettétek.

Krisztusnak én semmit sem adhatok, a vele szemben lévő hálaadósságomat az embertársak szolgálatában törleszthetem. De sohasem tudom letörleszteni.

3. sz. melléklet: Az összeesküvésben való részvételem. „Ismét ilyesmire vetemedett!”

I. A házkutatástól a letartóztatásig

a) A házkutatás és annak indoklása („Rózsa és társai összeesküvés” előkészülete)

„Miután a demokrácia részéről egy nagy kegyben részesült (tudniillik a kilenc és fél éves ítélet harmadolása a Nagy Imre-féle amnesztiarendelet alapján), ismét ilyesmire (összeesküvés!!!) vetemedett.” (Az 1967-es tárgyalás bírójának szemrehányása.)

A börtönből való szabadulásom után tíz évig (1954 szeptemberétől 1964 decemberéig) hangzatos szövegek nélkül iparkodtam beleilleszkedni a demokráciába, és minden „szöveg nélkül” építettem a szocializmust, mert a demokráciát és a szocializmust az „idők jelének”, azaz Isten akaratának ismertem fel. Azért egész váratlanul ért az 1964. december 8-i házkutatás.

Mikor a megjelent nyomozóktól valami igazolást kérek, felmutatnak egy belügyminisztériumi határozatot, melyben a Btk. 118.§-ába ütköző összeesküvés előkészülete büntették gyanúja miatt Rózsa Elemér és társai ellen indított bűnügyben Mócsy Imre stb. ellen házkutatást rendelt el. Indoklás: alapos a gyanú, hogy a bűncselekménnyel összefüggő írásos anyagokat rejt a lakásán.

Egészen megnyugodtam, mert bár Rózsa Elemérral ritkán találkoztam (temetésen, névnap vacsorán), az utóbbi évben rendszeresen összejöttünk teológiai továbbképzésre, és jelét sem láttam annak, hogy összeesküvést akar előkészíteni.

b) Reflexióm a gyanúsítottakkal tartott összejövetelekről: a témák felsorolása

Fel is sorolom mindjárt, milyen témákat tárgyaltunk ezeken az összejöveteleken. Először is tartottam néhány felolvasást a bibliai őstörténekről szóló kéziratomból, mely akkor már az egyházi cenzúrán átment, és az állami cenzúrán volt, börtönbüntetésem alatt pedig megjelent. Ezeket az összejöveteleket magnószalagra is felvették, melyeket Rózsa Eleménnél lefoglaltak, s így összehasonlíthatóak kéziratommal, hogy lényegében ugyanazt mondtam el.

Másodszor néhány megbeszélést tartottunk a teológiamorálisnak akkor vitatott kérdéséről: az antibébi-tabletták megengedhetőségéről. Én német források alapján dolgoztam ki azokat a érveket, melyek bizonyos körülmények között a tabletták szedésének megengedhetőségét bizonyítják.

Aztán Váczy Jenő atya tartott bizonyos előadást a Teilhard de Chardin-stílusban feldolgozott világszolidarizmus világméretéről, melyről én azt mondtam, hogy ez egy francia stílusban feldolgozott világszolidarizmus. (Akkor még nem tudtam, hogy a nyomozás során és az egész perben a szolidarizmust teljesen leszűkített értelemben egy gazdasági és társadalmi rendszernek veszik, melyre Rózsaék összeesküdtek volna.) Maga az a tény, hogy a világszolidarizmust Teilhard világméretére mondtam, bizonyítja, hogy én azt a szót nem leszűkített értelemben használtam.

Végül azt határoztuk el, hogy a Szent Ignác-i lelkigyakorlatok teológiáját tárgyaljuk meg az új zsinati szempontok szerint. Erre meg is kaptam tőlük P. Dombi József lelkigyakorlatok-summáját, hogy folyamatosan az ő szempontjait is figyelembe vegyük. Első téma az ember rendeltetéséről szólt, melyet én individuális, szociális és szupernaturális szempontból

dolgoztam ki évekkel ezelőtt, és csak utána tértünk át a Dombi-féle szempontok tárgyalására. Ez az előadás is ott volt a lefoglalt anyagban, „Finis” címszóval ellátva.

Ez volt az alapja annak a vádnak, hogy ideológiailag támogattam az összeesküvést, melyről a mai napig se tudok semmit. Ügyvédemnek is elmondtam ezeket, hogy sürgesse, mondja meg, hogy mi volt ebben az összeesküvésben való közreműködés. De erről egy szót sem szól.

A nyomozati anyag átolvasásakor és a tárgyalások folyamán értesültem arról, hogy abban az időszakban, mikor én eljártam ezekre a teológiai megbeszélésekre, két olyan előadás volt, melyen nem vettem részt, de ezekben sem láttam semmi olyasmit, ami „összeesküvésnek” nevezhető.

Egyiket Váczy Jenő atya tartotta valami „Jézus és a forradalom” címen, melynek egy-két kitételét kifogásolták („véres forradalom” vagy hasonló), de összeesküvés előkészületére utaló jelet nem mutattak fel. A másik pedig Kerkai Jenő atyának egy tanulmánya volt a magyarság hivatásáról, melyet távollétemben megbeszéltek. A nyomozók az írást sovínisztának minősítették, de itt sem volt összeesküvés. (Mínt hogy Kerkai mentalitását jól ismerem, még sovíniszta sem volt. Csak azt fejtegethette, hogy a népek sokféleségében a magyarságnak is van helye. Ezt az ENSZ-nek az emberi jogokról szóló alapokmánya is elismeri.) Mivel Kerkai Jenőnek a magyar nép adottságairól egy kissé optimista nézete volt, valószínűleg a kelletténél nagyobb szerepet szánt a magyarságnak az egész emberiség haladásában.

c) A házkutatás hatása munkahelyemen

A házkutatás reggelig elhúzódott. Ezért írást kértem a nyomozótól, hogy a munkahelyről való elkésést igazoljam. Majd kap írást – mondták és a házkutatási határozat és a házkutatási jegyzőkönyv egy-egy másolatát hagyták nálam.

Nem sokat késtem, de bemutattam a határozatot a szolgálati főnökömnek, a személyzetisnek és, azt hiszem, a párttitkárnak is. Mindenesetre csodálkoztak az „összeesküvés előkészítése büntetnének gyanúja miatt” kifejezésen. Kerülő úton az is tudomásomra jutott, hogy a párttitkárunk valamilyen felettesét (egy alezredest, aki munkásőrparancsnok volt) megkérdezte, mit jelent az, hogy ilyen rendes embert is zaklatnak. Ő azt felelte, hogy nyilván valami egyéni túlkapás lehet. De valaki ezt hallotta, és ellentetette, hogy aznap, mikor a házkutatás miatt elkéstem, olvasta valami újságban, hogy Rózsa Elemért és társait letartóztatták, tehát nem egyéni túlkapás.

d) Letartóztatás és első kihallgatások

Engem csak egy jó hónap múlva tartóztattak le (1965. január 14.). A nyomozó alezredes azzal kezdi a kihallgatást, hogy mit tudok a Rózsa-féle összeesküvésről. Őszintén megmondtam, hogy semmit, és nyugodt lelkiismerettel jártam a kihallgatásokra. A nyomozó (Bartos István alezredes) figyelmeztetett:

– Mócsy, lehet, hogy maga lélekben felkészült a letartóztatásra, de nem fogja fel elég komolyan a helyzetet, pedig magának nem mindegy, hogy itt benn van-e vagy kint, ahol lelki gyermekeit megesketheti, gyermekeiket megkeresztelheti, stb... Őszintén megmondtam, hogy egyáltalán nem tartom komolynak az ügyet, mert semmi olyasmiről nem tudok, ami távolról is összeesküvésnek nevezhető volna.

Előbb azonban megmondtam, hogy nem minden pap enged engem a plébániáján működni. Olyan rossz híreket terjesztik, hogy félnek tőlem, vagy úgy rájuk ijesztenek, hogy tőlük (az ávótól) félnek, ha velem valami kapcsolatot tartanak. Ezt persze nem merik nekem megmondani, mert félnek az ÁVO, illetve ÁEH-tól (ami tulajdonképpen egy cégnek két ága). De tudom, hogy „nagyon sötét alaknak” mondanak, sőt fenyegettek is egyeseket, ha valami

kapcsolatot tartanak, és olyan is van, akinek miattam üldöztetésben van része. Miért keltik olyan rossz híreket, mikor maguk is tudják, hogy nem vagyok olyan?

Itt csak két esetet említek meg, ami a kérdéssel kapcsolatban eszembe jut.

Cavallier mondja ismeretségünk elején (az ötvenes évek vége felé): „Tudod, most, hogy megismerlek, elmondhatom, hogy rólad mindkét oldalon túl nagy mítosz alakult ki.” Magamról körülbelül így fejezem ezt ki: én természetem szerint egyszerű, közvetlen, őszinte, vidám jellem vagyok. Azonkívül igaz az a gyakori mondásom (melyet szakácsnőknek és háziasszonyoknak a kérdésére, hogy mit szeretek, szoktam mondani): én mindent és mindenkit szeretek.

Egy „jezsuitáról” alkotott elképzelésbe ez legtöbb embernél nem illik bele, azért gyanakvással maguk festik meg az én „sötét alakomat”.

Egyszerűen, átlátszó üveg vagyok, melynek mindkét oldalán sötét színekkel felrajzolják saját elképzelésüket, azért igaz mivoltomból semmit sem látnak.

Még azok is csalódnak, akik az értékes színes kép miatt akartak megismerni, és egyszerűségemet találják... Hamarosan azonban észreveszik, hogy az átlátszóság értékesebb, mint a rikító színekkel festett „nagyosság”. Hála legyen érte a jó Istennek, aki a kicsinyeknek kinyilvánítja azt, amit a bölcsék és okosak elől elrejt.

Újabb adatok: Kizárólag lelki tartalmú, imádságról szóló könyvemet külföldi kiadónak akarom küldeni a Magyar Szerzői Jogvédő Iroda sajtóosztálya által. A válasz: „Nem áll módunkban kiküldeni”. Pedig csak engedélyt kértem, hogy kiküldjem, és Cserháti püspök úr imprimaturja pecséttel ellátva volt a kézirat.

Külföldi utamat kétszer is megakadályozták. Először turistaként Ausztriába és Olaszországba akartam menni barátaim meglátogatására. Másodszor meghívólevéllel Schloss Fürstenriedbe (München) lelkigyakorlat adására. Mindkét esetben az volt a válasz, hogy kiutazásom a Magyar Népköztársaság érdekeit sérti... Máshonnan is kaptam jelzéseket, hogy még fekete bárány vagyok...

II. A vád főbb pontjai

1. A világszolidarizmus

a) Honnan ismertem meg (Zemplén-Hölvényi és írásaik)

– No, majd beviszem magát az „erdőbe” – mondta nyomozóm. Attól kezdve kezdett valamit olvasni a többi vádlott jegyzőkönyvéből. Így lassan kialakult előttem, hogy mire alapítják a vádat.

A világszolidarizmust így lehet összefoglalni: A P. Dombi József által kitalált „világszolidarizmus” megvalósítására P. Rózsa Elemér valami csoportot szervezett. Nem így volt megfogalmazva, mert akkor könnyebben bizonyítható lett volna, hogy ilyesmiről szó sem volt. De a vád lényege ez volt.

Ezt a vádat P. Dombinak 1948 és 1964 között kidolgozott írásaiból bizonyították. Voltak ugyan olyan tanúvallomások is, melyek szerint a szolidarizmus kidolgozásában én is aktív részt vettem. De mondtam, hogy erre a legjobb alibim van, mert Kistarcsán éppen az önök kezében voltam. Csak ott hallottam egy később érkezett ciszterci szerzetestől (Hölvényi Olaf), hogy Zemplén professzor részt vett a Horánszky (ma Makarenkó) utcai kongregációs otthonban Dombi atya tanítványainak előadássorozatán. „Nagy lelkesedéssel beszéltek a fiatal jezsuiták, de semmi újat nem mondtak, amit Szent Tamás ne tanított volna.” P. Dombi nem is tagadta, hogy a neotomizmust adta le. De a nála megszokott rendszerességgel és meggyőző logikával. Nem csoda, hogy a fiataloknak, akik eddig csak olyan eklektikus filozófiát tanultak, újat adott. (Az Innsbruckban végzettek csak tágabb értelemben voltak tomisták, mert nemcsak a kegyelemtanban voltak molinisták, szemben a banneziánusokkal, hanem az egész dogmatikát is, filozófiát is a Suarez-féle metafizikára alapozták.) Szóval a fiataloknak nagyon tetszett a szép rendszer, és oly lelkes követői lettek P. Dombi tomizmusának, hogy prófétaiknak gúnyolták őket.

Az ötvenes évek végén, amikor már tudományos kutató voltam, meg is kaptam az előadások géppel írt anyagát „solidaritas Bellarmiana” címen (azt a példányt az 1961-es széleskörű házkutatások alkalmával el is vitték). Ebben volt ugyan egy előadás a társadalmi „gazdasági” rendről Tamás János tollából, de ezt el sem olvastam, mert érdeklődési területemen kívül állt. Engem a teológiai és filozófiai részek érdekeltek.

b) A szolidarizmus mint világgép

Azt olvastam ki írásaikból, hogy ők az egész Isten-alkotta rendet s annak összefüggését nevezték világszolidarizmusnak. Isten-ember-anyagvilág-szellemi világ (angyal, ördög) egy nagy egységet alkot. Beszélgetésben is, ha különböző dolgok összefüggéséről volt szó, felcsillant a szemük és boldogan mondták: „szolidarizmus”. (Ezen egyesek mosolyogtak is.)

Ebből a szempontból számukra minden filozófiai vagy teológiai megbeszélés is az ő „szolidarista világgépüket” mélyítette el.

c) A szolidarizmus mint társadalmi-gazdasági rend

Volt azonban P. Dombinak egy szűkebb értelemben vett szóhasználata is, amikor az individualista és kollektivista gazdasági és társadalmi renddel a szolidarizmust állította szembe, és a „keresztény” rendet nevezte szolidarizmusnak.

Ha így volna, ebben nem értek egyet, mert nincs semmiféle politikai, társadalmi, gazdasági rend, melyet egyértelműen kereszténynek lehetne nevezni. Mindig az adott körülmények határozzák meg, hogy mi felel meg ezen vagy azon a történelmi fejlődési fokon.

d) Értetlenség a fenti megkülönböztetéssel szemben

Már most, a P. Rózsánál tartott teológiai megbeszélések beilleszthetőek voltak az ő szolidáris világgépükbe. Így kell érteni azt a tanúvallomást, mely szerint Rózsáék ezeken a megbeszéléseken a szolidarizmusról tárgyaltak.

De ezeken az összejöveteleken szó sem esett egy társadalmi-gazdasági rend megvalósításáról, és főleg az arra való felkészülésről. Valahányszor a szolidarizmus szónak ezt vagy más disztinkcióját alkalmaztam, s a két értelmezést meg akartam különböztetni, elhallgattattak, mert azt hitték, hogy valami ügyvédi furfangot alkalmazok. Bimbó tanácselnök meg rám szólt, hogy ne csavarjam ki a szavak értelmét. (Nem hiszem, hogy ebben valami rosszakarat lett volna, egyszerűen nem szoktak hozzá az ilyen megkülönböztetésekhez. Csodáltam is, hogy ilyen alacsony műveltségű elnököt küldtek a teológiai és bölcséleti ismereteket is feltételező perhez. Jellemző, hogy nem tudta, miért nevezték Rózsáék a szinoptikusan latinul és magyarul leírt filozófiai kéziratot „bilingvis filozófiának”. Végül is aztán a bírósági gyorsíró magyarázta meg neki.)

2. A magántulajdon védelme

a) Néha alig különbözik a „személyi tulajdontól”

P. Dombi egy régebbi írásából – akkoriból, amikor még több párt volt a parlamentben, de mindenesetre az új alkotmány előtt fogalmazta meg – idéztek egy ominózus mondatot, amely szerint a magántulajdont meg kell védeni, bármit mondjanak is a kommunisták.

Mióta Rózsáékhoz jártam, a magántulajdonról egyáltalán szó sem esett. Az írásuk is elméleti megvédésről szólhatott, semmi esetre sem fegyveres megvédésről.

Magam részéről az egyik nyomozónak kifejtettem, hogy a keresztény tanítás szerint a magántulajdont korlátozza a közjó, melynek érdekében a mindenkori államhatalom beleavatkozhatik a magántulajdonba. A magántulajdon sokszor oly kicsire zsugorodhat össze, hogy egyáltalán nem vagy csak alig különbözik attól, amit most személyi tulajdonnak neveznek.

b) Magánvéleményem (Kleinhappl, Gundlach, Zemplén)

Megjegyzem: Innsbruckban az első év második félévében Kleinhappl professzornál heti egy órában szociáletikai konzervatóriumba jártam. Neki az volt a nézete, hogy nem kellett volna Marxot társadalmi tanai miatt támadni, hanem csakis a dialektikus materializmust visszautasítani.

Talán az ő hatására alakult ki bennem az a nézet, hogy minden pápai nyilatkozat és morálteológus-vélemény ellenére elérkeztünk a fejlődés azon fokára, melyben már minden termelő eszközt ki kell venni a magánosok kezéből (államosítani). Erre a „nagy

felfedezésemre” olyan büszke voltam, hogy még Rómában is vitába szálltam 1944-ben Gundlachal, aki szociáletikai tekintély volt a Gergely Egyetemen. Meg is égettem a kezem, azaz megtanultam, hogy a tíz évvel azelőtt egy féléven át látogatott szociáletikai szeminárium nem jogosít fel arra, hogy egy szakemberrel vitakozzam.

Ő ugyanis a legnagyobb nyugalommal csak kérdéseket tett fel. Mi a termelőeszköz? A varrógép termelőeszköze hát a varrótű? Vagy egy ház termelőeszköz-e? Azzal védekeztem, hogy ebben én nem vagyok szakember, csak azt akarom kifejezni, hogy erkölcsileg nem lehet megengedhető, hogy egyik ember mások verejtékes munkáján meggazdagodjék. (Ami a mai nyelven körülbelül „embernek ember által való kizsákmányolását” jelenti.) Ebben igazat adott nekem, és azt mondta, hogy ennek a megakadályozása az államhatalom dolga, és nem az egyetlen eszköz az államosítás, és a szubszidiaritás elvére hivatkozott.

Zemplén professzorral is beszélgettem egyszer a szociális enciklikák társadalmi-erkölcstani megállapításairól. Mondottam, hogy részletkérdésekhez nem értek, de már elméletben is helytelennek tartom, hogy a *Rerum novarum* vagy a *Quadragesimo anno* körlevelek konkrét utasításait szajkózzuk, mert azok egy egészen más történelmi szituációra alkalmazott következtetések. Legfeljebb annyit tanulhatunk belőlük, hogy azok az akkori történelmi, gazdasági, politikai-társadalmi helyzetre igyekeztek alkalmazni a természettörvényt és a kinyilatkoztatás fontosabb irányelveit. Nekünk a mi egészen új helyzetünkre ugyanazon elvekből egészen más következtetéseket kell levonni. Az Evangéliumot az új szituációban új módon kell élni, létté változtatni, és ha tetszik, akkor nem a múlt szociális enciklikái szerint, hanem a jövő s már igazán szociális enciklika szerint kell az Evangéliumot a szocializmusban megvalósítanunk.

Az én „melós” életem ilyenfajta tapogatózás volt. Megállapításom az, hogy nemcsak lehet, hanem kell is a keresztény elvekkel a szocializmust építeni. Ez persze a dogmatikusoknak és a fanatikus ideológusoknak nem tetszik. De minden „haladó” nagyságnak az a tragédiája, hogy azok, akik az ő mozgalmuk által bizonyos vívmányokat értek el, kezdik imádni azt, amit maguk alkottak. Megállni ott, ahová „haladó vezérük követésében” elértek, ezáltal megszűntek haladók lenni. Akik csak addig képesek követni a „haladót”, ameddig az eljutott, azok éppen a haladásban nem követik a haladót.

c) Minden katolikus szemináriumban ezt tanítják

Sok kihallgatás után, amelyeken mindig több jegyzőkönyvet olvastak fel, a gyanúsítottak vallomásaiból és a tanúvallomásokból nagyjából láttam a helyzetet. Ők a Gundlach-féle „általános keresztény” tanítás alapján állnak, nem pedig a „haladó” Kleinhapplén. Ezért átgondoltam a dolgot, és elhatároztam, hogy a legközelebbi kihallgatáson magam teszek egy „vallomást”.

Nyomozóm örült, hogy végre beszédes lettem, és kezdte írni, amit mondtam. De azután egyszer csak félreteszi az írást:

– Ezt nem fogadom el, mert maga el akar vezetni engem az erdőbe. Tudniillik egyszerűen az általános katolikus tanítást adtam le, meg is mondtam, hogy minden szemináriumban ezt tanítják, amit most Rózsáéknál kifogásolnak.

3. Elitnevelés

a) Önmagában okos dolog

P. Dombinak egy civil tanítványa kidolgozott egy elitkiválasztási és elitönnevelési tervet. Azokból a részletekből, melyeket felolvastak nekem a jegyzőkönyvekből, megállapíthatom, hogy igen szép és jó munka volt. Ezek az elvek és módszerek éppúgy állnak a kommunista

elitre, vagy keresztény elitre, vagy akármilyen elitre. Maga a vád azt tartalmazza, hogy összeesküvésre nevelték az elitet.

b) Én nem vagyok elitválogató

Részemről kijelentettem, hogy nálam az elit az eredeti teológiai értelemben Istentől kiválasztottat jelent, melyre senki büszke nem lehet, hanem csak hálás. Szent Pál és a szentek élete bizonyítja, hogy az Istentől kiválasztottak sokszor a világ szemében oktanok, gyengék, megvetettek, semminek látszók; ezért én soha sem voltam elitválogató, hanem mindenkit, aki hozzám jött, szeretettel fogadtam és mindenkivel foglalkoztam.

c) Minden lelkipásztori munka elitnevelés

Teológiailag minden lelkipásztori, lelkivezetői munka elitnevelés. Az Istentől kiválasztottak nevelése, hogy hivatásukhoz méltó életet éljenek. A jóról a jobbra, a tökéletesebbre törekedjenek. A lelkivezetés célja segíteni az embert, hogy kivetközzék önzéséből, kicsinyességéből, és minél tökéletesebben gyakorolja a szeretetet, azaz tudjon áldozatot hozni a másik emberért. Azt hiszem, a szocializmus építésében is olyan emberekre van szükség, akik ilyen áldozatra képesek, mert így tudják fáradhatatlan munkájukkal és a szeretet leleményességével a dolgozó népet szolgálni. Bátran állíthatjuk, hogy a keresztény hittan értékes egyéniségeket (elitet) tud adni a társadalomnak, akik erejükhöz mértén részt vesznek a „szocializmus építésében”. Nem mindig azok a szocializmus igazi építői, akik az ilyen szólamokat és jelszavakat szajkózzák.

4. Konspiráció

a) Én szeretem a titkolódzást

Rózsáék „lelkigyermekai” és „tanítványai” közt a vallomások szerint nagy volt a „konspiráció”, azaz a titoktartás kötelezettsége. A konspirációnak ilyen értelmét az ÁVH-nál hallottam, valószínűleg a szót sem Rózsáék, sem tanítványaik nem használták ily leszűkített értelemben, mert a latin „konspiráció” szó összhangot, megegyezést jelent vagy rosszállólag „összeesküvést”, „cinkosságot”.

A „konspiráció” jelei voltak: egyik tanítvány nem tud a másiktól; ha többen jönnek össze, akkor nem egyszerre érkeznek és nem egyszerre távoznak.

Részemről ilyen „konspiratív” megegyezés nem történt, sőt az ilyesmit veszélyes „illegálitási kalandjátéknak” tartottam. De két dolgot találhatok a védelmükre. Ez a „konspiráció” még a személyi kultusz idején lehetett, amikor nagy volt a félelem, hogy még egy ártatlan összejövetelet is klerikális reakciónak, összeesküvésnek tartanak.

b) 1956 előtt indokoltnak látszott

Aztán volt bizonyos titoktartás, tudniillik '56 előtt volt valami kis akarnok csoport – olyan lelkigyermek csoportja, akik jezsuiták szerettek volna lenni, és erre készültek is. Minthogy akkor a jezsuiták működési engedélyét megvonták, ezt titokban kellett tartaniuk. De nem hiszem, hogy összeesküvésnek nevezhető az, ha valaki a működési tilalom ellenére fogadalomhoz enged egy-két fiatalat. 1956 után már elvben kimondták a jezsuita „előjárók”, hogy új tagot nem veszünk fel.

c) Az akkori félelem vagy megfélemlítés adatai (nővérem, sógorom, Semptei vicerektor)

Abban az időben elég általános lehetett a félelem vagy megfélemlítés. Erre néhány adat: Nővérem megsemmisítette azt a levelemet, melyet a negyvenes évek elején a római Institutum Biblicumból írtam haldokló öcsémnek. Nem volt abban semmi, csak bátorítottam, és írtam neki arról, hogy hogyan kell egy keresztény ifjúnak a közelgő halál gondolatát elfogadni és hogyan kell meghalnia. Nővéremet lelkiatyja lebeszélte arról, hogy a levelet a betegnek átadja. (Tipikus lelkipásztori struccpolitika!) De aztán nővérem mégis felolvasta neki az írásomat, és az öcsém nagyon meghatódott. Pár napra rá meghalt, utolsó szavaival is levelemre hivatkozott.

Sógorom elégette az újszövetségi jegyzeteimet, melyeket a Gergely Egyetemen készítettem az előadásaimhoz.

Semptei László, a Központi Szeminárium vicerektora is elégette jegyzeteim maradékát, melyeket Kálmán Sándor jezsuita testvérnél tartott házkutatásnál meghagytak. (Szegedről Kálmán testvérnek küldték el a jegyzeteimet, hogy adja át nekem, mert a címemet nem tudták. A csomag megérkezése után volt a házkutatás.)

d) A Markó utcai fogházban a „csöveseknek” rázós ügy az Isten-kérdés

A vallásos dolgoktól való félelem tipikus esetét tapasztaltam meg a Markó utcai fegyházban. Mikor irattanulmányozásra az Országos Börtönből a felsőfokú tárgyalás előtt átszállítottak a Markó utcai börtönbe, egy-két éjszakát egy nagyobb zárkában töltöttem a „csövesek” (közbüntényesek) között. Volt ott rablótól erőszakos nemi közösülésig mindenféle ügy.

Persze, először a „buliról”, a bűncselekményről kérdeznek; nevettek, hogy összeesküvő vagyok, mert azt is megmondtam, hogy katolikus pap, szerzetes vagyok. Mindenféléről beszélgettünk a nagy asztal körül, végre valaki Isten létének kérdésére tereli a szót. Én nyugodtan akarok felelni, de egy (azt hiszem, az erőszakos nemi közösülő) visszahúzódik, ilyesmiről nem akar beszélni, mert ez már „rázós ügy”.

Akkor kezdtem érteni azt a plébánost, akihez csak öregasszonyok jártak misére. Amikor ez ügyben kérdeztem, azt válaszolta: „Valamikor nagyon megfélemlítették őket. Most már mondhatod a magyaroknak, hogy lehet misére járni... Jó időbe kerül, míg elhiszik, hogy sem nekik, sem fiúknak nem lesz bajuk, ha templomba járnak.”

Ez természetesen vidékenként nagyon változó volt. Olyan plébániák is voltak, ahol megcsappant a misére járók száma, de azután később újra visszatértek. Olyan is volt, ahol a falu hagyománya nagyjából megmaradt. Hitoktatásra is beírátták gyermekeiket.

III. Közreműködésem az „összeesküvésben”

Sohasem részletezték pontosan, hogy mi lett volna az én közreműködésem az „összeesküvésben”. Az egész vád rám vonatkozó részét három pontban foglalhatom össze: 1. az összeesküvés ideológiájának kidolgozásában közreműködtem; 2. írásos anyaguk volt nálam; 3. cenzor és szaktekintély voltam.

1. Közreműködésem az „ideológiájuk” kidolgozásában

Erről már a vád első pontjánál szóltam. Itt csak azt hangsúlyozom, hogy a) Dombi atyával, a világszolidarizmus kidolgozójával, még a tudományos együttműködést is mindig visszautasítottam; b) a Rózsa atyánál tartott teológiai megbeszélések idején sem vállaltam a velük való együttműködést. Mindkettő világosan kitűnik mind a nyomozati, mind a bírósági jegyzőkönyvekből.

a) P. Dombival minden együttműködést visszautasítottam.

Ennek okai az első fokú tárgyaláson: „Haladó szellem”, nem „dogmatikus” exegeta.

P. Dombi már régebben megkért, hogy Szent Pál leveleit „kollektív” szempontból feldolgozzam. Ezt visszautasítottam anélkül, hogy indokaimat kifejtettem volna. Az elsőfokon Bimbó elnök a vád felolvasása után felszólított: „Doktor Mócsy itt marad. A többiek visszamehetnek a zárkába.” Ezen mindenki csodálkozott. Az örök sem tudták mire vélni a dolgot, hisz nem szokták az ötödrendű vádlott kihallgatásával kezdeni a tárgyalást. Ügyvédem sem volt jelen a tárgyalásokon, mert azt hitte, van még idő, míg reám kerül a sor. Egy oroszországi társutazáson vett részt. Nagyon zavarba jött, mikor megtudta, hogy „Bimbó engem előre vett”.

Mikor Dombi atya neve került szóba, Bimbó bizalmasan felszólít: Miért nem akart Dombival együttműködni? Mi kifogása volt ellene? Most megmondhatja, azért hívtuk be elsőnek.

Mindenekelőtt nem azért, mintha sejtettem volna, hogy valami illegális dologban vennék részt. Nem is azért, mintha személyes ellentétem lett volna vele. Egyszerűen azért, mert tudományos elgondolásunk és módszerünk nem teljesen egyezett meg. P. Dombi meggyőződéses tomista volt, én suarezianus. A tomizmust tágabb értelemben és szabadabban követtem. Bennem már megérett a skolasztikus bölcselettől való elszakadás igénye. Én már régen a fejlődélmélet híve voltam, mikor a „neotomisták” még húzódoztak a fejlődélméletnek az emberre való kiterjesztésétől. Erre célzott az egyik tanú vallomása is, aki szerint én „haladó szellemű” voltam. Nyomozóm ebből akarta bizonyítani, hogy politizálni szoktam, pedig a tanú a tudományos nézetemről állította, hogy „haladó szellemű” vagyok. De már ez is egy olyan megkülönböztetés, mely csak kibúvónak látszik. Hisz szerintük, aki „haladó”, az már politizál, mintha a politikán kívül sehol sem lenne haladás.

A modern biblíamagyarázat elítéli az olyan „dogmatikus” exegetizálókat, akik már eleve tudják, milyen értelmet fognak kihozni a Biblia szavaiból. Még ha helyes teológiai nézetükre hoznak is a Biblia szavaiból érveket, nem jutnak el arra az értelemre, melyet a szent író az adott helyen írásával közölni akar. Különbösen Szent Pált nem lehet dogmatikus vagy neotomista előítéllettel megérteni, mert gondolkozásmódja egészen más. Aztán a leveleit sem lehet racionalista módon arányosan részekre bontani. Például, hogy: három főpont legyen, melyek mindegyike újra három alpontra oszlik.

b) A szolidarizmus világképe kidolgozásában sem akartam közreműködni

Később P. Rózsa Elemér és P. Bálint József ismételt felszólítására sem vállaltam a velük való közreműködést. P. Bálint vallomása szerint még a letartóztatásuk előtti hónapban is visszautasítottam az ilyen kérést. Tehát azzal, hogy a teológiai megbeszélésekre eljártam, nem „csatlakoztam” az „összeesküvéshez”, de még a „Világszolidarizmus” világképének híveihez sem.

Mikor engem meghívtak, mindig egy konkrét teológiai kérdés megbeszéléséről volt szó: bibliai őstörténet, antibébi-tabletta. (L. 3. melléklet 1b). A szolidarizmus szót is csak egyszer használtam, amikor Teilhard világképéről azt mondtam, hogy az egy „francia szolidarizmus”. Ennek persze a szolidarizmus hívei igen örültek. (3. melléklet, 1b) Nem vették észre, hogy mikor Teilhard rendszerét az ő szájuk íze szerint dicsértem, semmiképpen sem akartam egyenlőségjelet tenni az ő elképzelésük és Teilhard meglátása között.

2. Az összeesküvés írásos anyagát „rejtegettem” lakásomon

a) Ha rejtegettem volna is, ez nem bűncselekmény

A házkutatási határozatban szereplő „rejtegetés” kifejezésnek semmi alapja nincs. Ami nálam volt, azt nem rejtettem el. De nem is tudtam, hogy az összeesküvés anyaga. Ha tudtam volna is, nem lett volna bűncselekmény. A másodfokú tárgyaláson Vida tanácselnök határozottan kijelentette, hogy ha valaki lakásán ilyen írásokat tart, az még nem bűncselekmény.

b) Világképükről akartak meggyőzni (nem „beszervezni”)

Írásaikat azért adták nekem, mert meg akartak győzni szolidáris világképük helyességéről – nem pedig azért, hogy a szolidarizmus társadalmi rendjének megvalósítására „beszervezzenek”. (Vö. 3. melléklet II.1)

c) P. Dombi lelkigyakorlatos könyvének függelékét nem olvastam; nem is értek vele mindenben egyet.

Mivel az 1964. novemberi megbeszélésektől a Szent Ignác-i lelkigyakorlatokat akartuk megbeszélni, megkaptam P. Dombi lelkigyakorlatos jegyzetét, melyből az ember céljáról szóló részt elolvastam. (Vö. 3. melléklet 1b.) Csak a kihallgatások és a nyomozati anyag átolvasása alkalmával vettem észre, hogy annak valami függeléke a szolidarizmus társadalmi és gazdasági rendjéről szól. Most sem tudom, mit keres egy lelkigyakorlatos vázlatban a szolidarizmus társadalmi és gazdasági rendjéről szóló fejtegetés. Sok magyar és külföldi lelkigyakorlatozóval volt dolgom, míg életemben két 30 napos és 58 tíznapos lelkigyakorlatot végeztem. Sok lelkigyakorlatról szóló könyvet olvastam. Ezen kívül áttanulmányoztam a II. vatikáni zsinat utáni Loyola-i és római lelkigyakorlatos kongresszusok anyagát, melyekben tudósok százai tanulmányozták az egész lelkigyakorlatot. De egyikben sem tárgyaltak szociális kérdésekről, gazdasági, társadalmi rendszerekről. A lelkigyakorlat arra való, hogy az emberek jobbak, önzetlenebbek, áldozatkészebbek legyenek, bármilyen társadalmi, gazdasági, politikai rendszerben élnek. A kereszténység és így a lelkigyakorlat sem ad általános receptet a társadalmi, gazdasági problémák megoldására. Nagy hiba, ha akár a Biblia, akár az egyháztörténelem nagyjainak természettudományos vagy társadalomtudományi elképzeléseit tartjuk kinyilatkoztatásnak.

3) „Az összeesküvők” cenzora és szaktekintélye voltam

a) Csak egy metafizikát cenzúráztam, azt sem fogadták el

Egyedül P. Bálint metafizikáját cenzúráztam. Nem tudom, mi köze van éppen egy tomista metafizikának az összeesküvéshez. De még ebben sem fogadták el a kifogásomat.

A tárgyaláson megkérdeztem P. Bálintot, emlékszik-e, mit kifogásoltam.

– Igen, az analogia entis egyoldalú tomista tárgyalását. (Az analogia attributionis elhanyagolását.)

– Elfogadta-e a kritikámat?

– Nem. (És próbálta is megmagyarázni, hogy miért nem.)

– Köszönöm – mondtam. Azt hittem, ebből világosan láthatják, hogy milyen szaktekintély és milyen cenzor voltam, hisz kifogásomat nem fogadták el.

Természetesen nem kívánhatom, hogy Bimbó tanácselnök a tomista és suarezianista metafizika különbségét megértse. De reméltem, ebből megértheti, hogy nem voltam „szaktekintély” számukra. Mindazonáltal fennmaradt a vádban szaktekintélyi és cenzori minőségem.

b) Szentírástudományban voltam szaktekintély

A tárgyaláson külön megkérdeztem P. Rózsát, miben tartottak engem szaktekintélynek. Rögtön rávágta, hogy a teológiában, főleg a szentírástudományban. Mindezek ellenére a szolidarizmus-összeesküvés ideológusaként, szaktekintélyeként és cenzoraként ítélték el négy évre.

4) Mi volt közreműködésben a bűncselekmény?

Őszinte lelkiismeret-vizsgálattal tekintek vissza az ún. „összeesküvőkkel” való kapcsolatomra, és felteszem a kérdést: mi volt az én bűncselekményem? Hogyan támogattam akármilyen összeesküvést az a tanításom, hogy a fejlődélmélet összeegyeztethető a bibliai teremtéstörténetekkel (mert az egyik teremtéshimnusz, a másik etiológikus példabeszéd; azaz egyik sem tudományos megállapítás)? Vagy talán az, hogy a bibliai vízözönleírás nem helyszíni közvetítés egy ókori eseményről, hanem több mondából összeállított történelemteológia? Vagy talán az, hogy az antibébi-tabletták szedését bizonyos körülmények közt sok német tudóssal együtt megengedhetőnek tartottam? Vagy az, hogy a skolasztikus metafizikában az analogia attributionist is fontosnak tartom? Vagy az a kijelentésem, hogy Teilhard világképét „francia szolidarizmusnak” neveztem?

5) Bűnösnek vallom-e magamat? Aszketikailag igen, büntetőjogilag nem

A nyomozási jegyzőkönyvek tanulmányozása előtt nem voltam bizonyos abban, hogy a nálam levő (de el nem olvasott) írások közt nincs semmi államjogilag kifogásolható. Ezért az utolsó kérdésre egy kicsit bonyolultan válaszoltam, valahogy így: „Bűnösnek érzem magamat, mert rendtársaim és tanítványaim szeretettel átadott írásait nem tanulmányoztam át, mégis úgy beszéltem velük, mintha elolvastam volna azokat.”

Az ügyészi kihallgatáson rögtön megmagyaráztam, hogy csak aszketikus értelemben érzem magam bűnösnek, nem pedig büntetőjogilag.

6. A „legrázósabb” ügy a nyomozás alatt

A nyomozás során egy gépirással írt, bekötött könyvet tesznek elő, néhány lapjáról fényképmásolatot mutatnak, és felütik az oldalszámot, hogy hasonlítsam össze, vajon ugyanarról a lapról van-e a fényképmásolat, aztán a könyvet visszaviszik (úgy látszik valakinek még sürgősen szüksége volt rá).

Megkérdezték: – Ez a könyv volt-e az, melyet Cserepes Péter olvasásra átadott nekem? Tudtam, hogy Halász Pius (Ferenc) írta. Miért óvtam Cserepest attól, hogy azt másoknak megmutassa? Mondtam-e, hogy figyelmeztesse Halász Piust, hogy ez a könyv „veszélyes”?

– Egyáltalában nem büntetőjogilag tartottam veszélyesnek. A hívek szempontjából tartottam veszélyesnek, mert olyan szigorú önkritikával (egyéni és összegyeházi önkritikával) él; oly keserű a hangja, és fel-fellobbanó kételyeinek és problémáinak feltárásában oly őszinte, hogy a hívek lelkében zavart és botrányt okozna.

– No, no! – mondja –, ez is önkritika? És kezd néhány mondatot olvasni a fényképmásolatokról. Nem tudom pontosan idézni, és nem is tudom olyan szépen leírni, de a lényeg körülbelül ez volt:

„Vércsékkel és kányákkal vagyunk körülveve, te pedig azt mondod, hogy legyünk szelídek, mint a galambok...” Aztán elkecsereedik a magyar nép vallási és erkölcsi romlásán.

„...az emberek nyögnek és züllemek, a párttitkárok pedig tömik a zsebüket...”

Bizony, ezek kemény szavak, főleg annak, aki magára veszi. Azzal védekeztem, hogy az ilyen kijelentések az egész műben mellékesek, nem is emlékszem rájuk, de a könyv stílusába jól beleillik. Egy keserű ember mindenki ellen kiönti epéjét, még Jézus Krisztussal is vitatkozik (a fenti idézet is egy ilyen panaszból van véve), és a papokról és püspökökről még erősebben nyilatkozik. Eszemben van egy mondata, mellyel a magyar egyházi helyzet fölött kesereg: „Egy fanatikusan politizáló prímás és tíz hazudozó püspök” vezeti az egyházat.

Egyáltalán nem büntetőjogi szempontból tartottam veszélyesnek.

Egy székesfehérvári kiruccanás a vizsgálati fogság idején:

A Markó utcai fogházban várom a tárgyalási időpont kitűzését. Egyszer csak az ablakon bedugnak egy írást: ekkor és ekkor tárgyalás; itt írja alá. Mikor az ügyvédem beszélőre jön, mondom: ekkor lesz a tárgyalás. Az nem lehet, hisz a regnumosok pere sokáig tart. (Tudniillik Major ügyvéd a regnumiak közül többeknek is ügyvédje volt.) Annak a bizonyos napnak az előestéjén jelzik, hogy holnap Székesfehérvárra megyek. Rögtön eszembe ötlött, hogy csakis P. Cserepes Péter tárgyalásáról lehet szó. Ott, Székesfehérváron egy cigánnyal kerültem össze, aki a TSZ kecskéjén elkövetett „bestialitás büntette” miatt volt lefogva. (Ő azt mondta, hogy csak fogadásból tette, s nem hitte, hogy éppen a TSZ-elnök, meg a tanácsbíró fog éppen arra járni, mikor a tettet elköveti.)

A tárgyaláson körülbelül ezeket mondtam: Mikor Halász atya könyvét olvastam, először nem tudtam, honnét vette azt a sok keserűséget, melybe tollát mártotta. Csak lassan jöttem rá arra, hogy írásainak műfaja a prófétai műfajok egyikéhez tartozik, melyet az Úrral való perlekedésnek nevezünk. Ennek a műfajnak ismerete nélkül nem is értjük meg a misztikus lelkületű és prófétai stílusú írókat. Mint ahogy a misztikusok, sokszor tagadásokkal fejezik ki legmélyebb imádásukat és hódolatukat a „Meggfoghatatlan előtt”, úgy a próféták keserű hangja és erős kifejezései sokszor éppen az Isten akaratába való megnyugvás hősiességének jele. A lemondás és a látszólagos kétségbeesés szavai pedig a „minden reménység ellen való” remény hitét és bizalmát tanúsítják.

Aki ezt a misztikus élményt nem tudja felfogni, és ezt az irodalmi műfajt nem ismeri, az épp az ellenkezőjét olvassa ki annak, amit az író közölni akar. Ezt akarja Jeremiás próféta megelőzni azokkal a bevezető szavakkal, melyekkel perlekedését vezeti be:

„Neked lesz igazad, Uram, Ha vitába szállok veled, Mégis perbe szállok veled.” (Jer 12,1)

Ugyanezt akarja elérni Halász Pius a mű címével, mely így szól, mintegy figyelmeztetésül: „Nem igaz.” Erre a bíró és az ügyész összenéznek, mert nem tudják miről van szó. Végül, azt hiszem, P. Cserepes Péter igazítja helyre tévedésemet: A mű címe: *Embertelenül*; de a bevezető fejezet címe: „Nem igaz.” Bocsánat a tévedésért! Már évekkkel ezelőtt olvastam. De a bevezetésnek a funkciója lényegében az, mint a prófétai perlekedés bevezetésének: „Tudom, hogy neked lesz igazad.”

Azt hiszem, hogy másodfokon, mikor az utolsó szó jogán minden vádra kitértem, felemlítettem, hogy Halász Pius könyve is nálam volt egy rövid időre. Ha valami miatt, emiatt tehettek volna ellenem valami kifogást. Minthogy teljesen bizalmas kritikára kaptam a könyvet, nem is gondoltam arra, hogy feljelentési kötelezettségem volna. De ha gondoltam volna erre, akkor sem tettem volna Halász Pius ellen feljelentést.

Az ügyvédek nagyon csodálkoztak, amikor határozottan kijelentettem: ez volt az egész nyomozati anyagból az, amiben valami gyanúm volt, hogy kifogást emelhetnek ellenem. Legtöbb ügyvéd csodálkozott az „új néven”, mely szőnyegre került. Az én nyomozati anyagomat tehát nem olvasták el. (Talán nem is csatolták ezt a részt az összeesküvés per aktáihoz, hanem csak P. Cserepes vádiratához. Ezt már nem tudom.)

7. Néhány szó a „védelemről”

Védelmemre nem választottam ügyvédet. Kirendelt ügyvédemmel a nyomozás lezárása után beszéltem. Naivul azt mondtam neki, hogy az ügyem pont ilyen fiatal ügyvédnek való, itt kimutathatja tehetségét. Minden látszat ellenére könnyen megcáfolható a vád. Azt mondta, hogy olvasta a jegyzőkönyvet, de nagyon rosszul védekezem.

– Miért? – kérdeztem.

– Mert azt állítja, hogy nem olvasta el minden írásukat, melyet önnél találtak.

– Ezt nem is védekezésnek mondtam, ez az igazság.

Erre olyan lett az ábrázata, mint amilyen Pilátusé lehetett, amikor azt kérdezte: „Mi az igazság?” – de egy szót sem szólt.

Biztattam, hogy semmi valós alapja nincs a vádnak, majd az ügyvédi beszélőn megtárgyaljuk. Ügyvédemet a nyomozóm húgomnak is bemutatta – utóbb tudtam meg, hogy az ügyvéd előtt szörnyen sötétnek festette le az ügyemet. Egyébként a nyomozóm húgomnak is sötét képet festett az ügyemről. Húgom megijedt, hogy akasztófára kerülök, s külön ügyvédet fogadott Major Ákos személyében. Két-három ügyvédi beszélőn elmondtam neki mindent, amit védelmemre felhozhat. Több dolgot fel is írt, de végül is ezekből semmit nem mondott el a tárgyaláson. Ehelyett az írásomból olvasott fel, mely – szerinte – eleven cáfolata mindennek, amit rám fogtak. (Ecce nova facio.)

IV. A bíróságon

1. Elsőfokon (Nem jutottam szóhoz)

Az első fokú tárgyaláson ismételten kértem Bimbó tanácselnököt, hogy engedjék meg összefoglalóan elmondanom védelmemet, de mindig elhalasztotta, hogy erre majd még lesz idő. Lett volna a végén, az utolsó szó jogán, de ebbe többször is belekötött, és ügyvédem, aki nem volt jelen az utolsó szó jogán mondott vallomásomnál, azt mondta: hallotta ügyvédtársaitól, hogy a tanácselnök provokatív kérdésekkel zavart meg. Nos, engem az zavart meg, hogy – az összes vádlott jelenlétében – úgy tette fel a kérdést, mintha inszinuálni akarta volna; mintha a tárgyalás elején rosszul nyilatkoztam volna P. Dombiról, mikor egyedül hallgattak ki. Ezt az inszinuációt kikértem magamnak, és az ügyvédekre hivatkozva, akik a tárgyalás első napjain jelen voltak, kijelentettem, hogy P. Dombit én mindig tiszteltem, és személye ellen semmi kifogásom nem volt, csak szakkérdésekben és tudományos módszerben volt kettőnk közt különbség.

2. Másodfokon

a) Írásban is megcáfoltam minden vádat

Az első fokú tárgyalásból okulva, a másodfokú tárgyaláson már egy írást is benyújtottam, melyben védelmem ki volt dolgozva, és minden vádat megcáfoltam. Kértem, csatolják az aktához, mert csak a lényegét mondtam el a tárgyalásokon. Tudniillik Vida (azt hiszem így hívták a másodfokon a tanácselnököt) hosszallotta a védelmemet. (Körülbelül egy, egy és fél óráig tarthatott.) Valami olyasmit mondott, hogy ők türelmesek, de ne prédikáljak nekik. (Tudniillik nem a nyomozók által készített jegyzőkönyvek jogi nyelvén, hanem az én saját stílusomban öntöttem ki szívemet-lelkemet. De a vádatokat jogi formában is megcáfoltam.)

b) Ítélethirdetéskor csak oly tényrel „bizonyítja” bűnösségemet, melyről az elsőfokon szó sem volt: „Valakit már régebben vizsgáztattam kozmológiából.”

Az ítélethirdetéskor csak annyi volt a válasz, hogy hiába tagadom az összeesküvésben való közreműködésemet, hiszen nem is 1964-től, mint azt a nyomozási és tárgyalási anyag mutatja, tartoztam az összeesküvéshez, hanem már jóval előbb. Ezt pedig azzal bizonyította, hogy P. Rózsával együtt valakit (azt hiszem Dudichnak hívták) vizsgáztattam. Már nem volt alkalmam védekezni, mert mondhattam volna, hogy az a Dudich akkor még pap szeretett volna lenni. Ezért vizsgáztott, de 1961-ben lemondott tervéről, s megnősült. Kozmológiából vizsgáztattam. Ez a skolasztikus filozófia egy része. Ez volt tehát a perdöntő érv az „összeesküvésben” való részvételre. Ezzel sem a nyomozás alatt, sem a két tárgyaláson senki sem vádolt. Az első fokú tárgyaláson volt szó arról, hogy kispapokat vizsgáztattam. Kifejtettem, hogy bárkinek, aki kéri, van jogom doktrinális véleményt mondani teológiai tudásáról. A mindenkori püspöktől függ, hogy ezt a véleményt jogilag elfogadja-e vagy sem. A bírónak eszébe sem jutott, hogy ezt az összeesküvéssel kapcsolatba hozza. A negyven közül, akiket vizsgáztattam, talán még három sem volt olyan, aki P. Rózsa Elemér nevét hallotta volna vagy a szolidarizmusról tudott volna.

c) Ígéret arra, hogy a kézirataimat visszakapom

Az utolsó szó jogán a másodfokú tárgyaláson megemlítettem, hogy a hat vádlott közül tőlem foglalták le a legtöbb kéziratot, de egyetlen egy mondata sem szerepelt a tárgyalásokon. Kértem a kéziratok visszaadását.

Az ítélethirdetéskor Vida tanácselnök kijelentette, hogy át fogják az írásokat tanulmányozni, és ha valóban nincs bennük semmi kifogásolni való, akkor vissza fogják adni. Az ítélet sokszorosított szövegét csak szabadulásom előtt olvashattam el. Megtudtam ugyanis P. Rózsától és P. Bálinttól az Országos Börtön cipészüzemében, ahol együtt dolgoztunk, hogy ők még akkor kaptak alkalmat az ítélet elolvasására. Nekem pedig a hároméves börtönbüntetésem letöltése után külön kellett kérnem (a negyedtárgyalás előtt), és akkor vettem észre, hogy az ítélet indokolásában nem szerepel, hogy a kéziratokat visszaadják. Azóta is hiába vártam a kéziratok visszaadására.

V. A nyomozókhöz való viszonyom

1. A materializmus „államvallás”

Nyomozómmal mindig tisztelettudó voltam: nem hiszem, hogy magatartásom ellen emeltek is volna valami kifogást. Egyszer volt, hogy a nyomozó megharagudott, vagy inkább csak idegeskedett egy kijelentésem miatt. Valami teológiai (lelkipásztorkodási vagy apostolkodási) munkámról volt szó, és megkérdeztem, mi van ebben kifogásolni való?

- Mócsy, milyen rendszer van ma nálunk?
- Marxista elvek szerint építjük a szocializmust.
- És mi ennek az ideológiája?
- Tudom, hogy ma Magyarországon a dialektikus materializmus az államvallás, de a katolikus vallás is megengedett.

Erre nagyon megsértődött, alig tudtam kiengesztelni.

– Bocsánat! – mondom –, semmi sértő szándékom nem volt. Nem gondoltam arra, hogy az önök szemében a vallás valami sértő dolog. Ha én azt mondom, hogy vallás, akkor az szent és tiszteletreméltó dolgot jelent. És tiszteletben is tartom mások meggyőződését, azaz vallását.

2. A vallás, babona és butaság közti különbség

Egy sokkal régebbi, még kistarcsai beszélgetésemben szintén valamilyen erős kifejezést használtam. Arról volt szó, hogy a vallásellenes könyvekben (főleg az oroszról fordítottakban) sokszor olyasmit szidnak, ami ellen a katolikus egyház is küzd. Ekkor tettem fel a következő kérdést: mi a különbség a vallás, a babona és a butaság közt?

– Nem tudom, mire gondol?

– A vallás a Legfőbb Lény értelmes, emberhez méltó módon való tisztelete (mert a Legfőbb Lényt méltó módon nem tudjuk tisztelni.) A babona: vagy nem a Legfőbb Lény tisztelete; vagy a Legfőbb Lény nem értelmes, nem emberhez méltó tisztelete. (Superstitio cultus falsi et superflui.) Az pedig, ha összetévesztjük a babonát meg a vallást, butaság. Sajnos, ez a butaság nemcsak az ateistákban, hanem a „vallásosokban” is megvan.

3. „Maga szerint a pokolba jutok...?”

A régi időkben, mikor még előfordult, hogy a kihallgatásokon egy-egy pofon is elcsattant, az Andrassy út 60-ban egy csoport hallgatott ki, és valamiért az egyik századostól kaptam egy pofont. Mikor aztán magamra hagytak, egyszer csak bejön hozzám a százados, és bizalmasan megkérdezi:

- Mondja Mócsy, maga szerint én most a pokolba jutok azért, mert magát pofon ütöttem?
- Attól függ – feleltem.
- Hogy hogy? – kérdezte csodálkozva.
- Ha Ön úgy gondolta, hogy ez magának nyomozói joga, vagy talán adott esetben kötelessége is, akkor nem. De ha érezte, hogy ez igazságtalan dolog, sőt az emberi méltóság semmibe vevése, akkor talán meg is érdemli. Természetesen nem magyaráztam tovább, hogy az is csak akkor, ha tudatában van annak, hogy cselekedete aljas dolog, és lelkiismeretének tiltakozása ellenére is megtette, stb. De már ez is meghökkentette, mert azt hitte hogy mi mindenkit, aki nem ért velünk egyet, a pokolra kívánunk.

4. Beszámoló egy „látomásról”: Találkozás Sztálinnal

Jóval később, 1965-ben, amikor már egész udvarias légkörben folytak a kihallgatások, más formában próbáltam megértetni, hogy ellenfeleinket nem gyűlöljük, sőt még az ellenünk dolgozóinkban is meg tudjuk becsülni az emberi nagyságot, feltéve, ha lelkiismeretüket követik. Az egyik nyomozó egyszer ezt mondja:

- Tudom, hogy maguk gyűlölnek minket, mint ahogy mi magukat.
- Nagyon örülnék, ha maguk úgy gyűlölnének minket, mint ahogy mi magukat.
- Miért? Hiszen maguk szerint mi mind a pokolba jutunk.
- Nem, csak ha a lelkiismeretük ellen cselekszenek.

Hogy ezt megértse, elmondom neki az egyik „látomásomat”!

– No, Mócsy, ne akarjon maga engem látomásokkal etetni.
 – Vegye úgy, hogy a „látomás” egy irodalmi forma, mellyel a gondolatomat közlöm önnel. Szóval, szoktam elmélkedni a halálról. Akkor egész konkrétan elképzelem a halottas ágyat, a ravatalt, meg a temetést, és gondolkozom azon, hogy mi lesz aztán. Egyszer annyira sikerült a halálba beleélni magamat, hogy elszenderültem. Egyszer csak az égben találok magamat, sok nagy szent között, de bizony nekem csak a hátsó sorokban jutott hely. Körülnézek a díszes társaságban. Egészen közel Jézus Krisztus mellett ott látok egy bajuszos alakot. Megbököm a mellettem álló szentet és megkérdem:

- Hát az meg ki?
- Hát nem tudod? –feleli az –, ez a Josip Viszarionovics.
- Sztálin? – kérdem. Ő meg hogyan kerül ide?
- Menj, és kérdezd meg.
- Odamehetek?
- Persze hogy oda.

Nohát megpróbálom. Odamegyek és tiszteletteljesen köszöntöm: Drasztvujtye, Tovarisz Sztálin.

– De régen hallottam ezt a szép megszólítást – mondja. – Hát, te meg hogy kerülsz ide?
 – Hogy én idekerültem, az még érthető, hisz egész életemben ide készültem. Tudod, én pap meg szerzetes voltam Magyarországon.

– Csak ne légy olyan nagyra a te papi mivoltoddal, mert én is annak készültem. Tudod, szép is lett volna az, csak két dolgot nem szerettem: a sok tömjénfüstöt, meg az állandó gajdolás. „Goszpodí, pomilu, Goszpodí pomilu” – pedig egyiket sem írja elő az evangélium. Arról meg, amiről az evangélium beszél, hogy embertársainkkal jót tegyünk, csak úgy mellékesen beszéltek, és komolyan nem csináltak semmit. Hát én komolyan akartam az egész emberiségen, minden elnyomotton és kizsákmányolton segíteni. Ez tetszett nekem a marxizmusban is. Néha engem is elfogtak kispolgári vágyak, kényelemszeretet, megalkuvás gondolata, de ilyenkor megjelent lelki szemeim előtt egy szenvedő ember arca, és mintha hallottam volna segélykérését és buzdítását: Ne csüggedj, küzdj tovább is a jó ügyért: érettünk. Ez mindig új erőt adott nekem a munkára. Az a postarablás, amit egyes életrajzíróim leírnak, nem önző, harácsoló motívumból történt. A kizsákmányolókat fosztottam meg jogtalan zsákmányuktól és a mozgalomnak adtam, így a mozgalom által, csak a kizsákmányoltakhoz került vissza. Azt, hogy kérlelhetetlen voltam politikai ellenfeleimmel szemben az ún. személyi kultusz idején, az túl individualista elképzelés. Csak olyanok jöhetnek ilyen vádakkal, akik még sohasem vetkőztek ki önzésükből, haszonlesésükből, és sohasem tudták átérezni az egész proletariátus fájdalmát, és sohasem tudtak igaz emberszeretetből, humanizmusból, saját magukról, önző céljaikról, ambíciójukról lemondani. Nem az én politikai ellenfeleimről volt szó, hanem a proletariátus ellenségeiről, akikre a nép erejének le kellett sújtania, és ha én voltam a proletariátus ökle, akkor ennek az öklnek kellett a proletariátus ellenségeit leterítenie. Azt hiszed, hogy engem nem kísértett meg a megalkuvás vágya? Nem csalogatott néha a

kényelmesebb megoldás gondolata? De ilyenkor megint ott láttam magam előtt az egész proletariátust megszemélyesítő emberemet: Ne csüggedj, harcolj értünk tovább! Vagy mit gondolsz, nekem nem vérzett a szívem, amikor ezeket és végül, sajnos, milliókat kellett harcba, halálba küldenem a Nagy Honvédő Háború idején? De így kellett tennem, mert csak így tudtam biztosítani a százmillióknak a boldog életet, gyermekeik jövő boldogságát... Mit számít tíz-húsz millió ember halála, ha azáltal a következő nemzedékek milliárdjainak jólétét, békéjét biztosítjuk. Remélem, hogy a mi „hősi halottaink” közt sokan voltak, akik tudták, hogy miért harcolnak, és szívesen tették kockára életüket a szent célért, most már itt az égben mondhatom, hogy szent célért – fúzi hozzá mosolyogva. Azt pedig biztosan tudom, hogy haláluk nem volt hiábavaló.

– Már kezdem érteni. De mondd csak, végül is, hogyan kerültél ide?

– A háború után, mikor az újjáépítési munkánk már szépen haladt, egyszer csak meghaltam. Hogy hogyan történt ez, most hagyd, a fontosabb az, ami ezután történt. Képzeld csak, egyszerre csak nagy fényességben ott állt előttem az én emberem, az emberiség megtestesítője, az én állandó bátorítóm és ösztökélőm. Én ott állok a jobbján, olyan nagy szentek társaságában, mint Szent Pál apostol, Szent István diakónus és vértanú, Páli Szent Vince meg a szeretetnek sok-sok szentje. Azután hallom az „én emberem” szeretetteljes szavát:

– „Jöjjetek, Atyám áldottai! Éhes voltam, és ennem adtatok, szomjas voltam, és innom adtatok; idegen voltam és befogadtatok; nem volt ruhám, és felruháztatok; beteg voltam és meglátogattatok; börtönben voltam, és felkerestetek.” Erre én csodálkozva megkérdeztem: „Uram, mikor láttalak éhesen, hogy enni adtam volna, vagy szomjasan, hogy inni adtam volna?..”.

Erre mosolyogva így felelt: Bizony mondom neked, amit a legszegényebb muzsikkal és a legkizsákmányoltabb proletárral tettél, azt velem tetted.

Erre felébredtem, és az elmélkedés befejezési imájában, föltételesen, „Szent Sztálin Elvtársamhoz” imádkoztam.

A visszapillantásban elemeztem a „látomást”. 1954-ben a börtönben (főleg a tízhetes magánzárkában töltött időben) szinte elárasztottak Sztálin műveivel: A leninizmus kérdései, Sztálin beszédei stb. Elgondolkoztam azon, hogy esetleg mindazt, amit tett, tehetett őszinte meggyőződésből, a szocializmus iránt való lelkesedésből és az embertársak iránt való szeretetből is. És ha valóban nem önzésből, hatalomvágyból, ambícióból tette azt, amit tett, akkor nagyon hasonlít a mi „szentjeinkhez”. Ha mindenben lelkiismeretét követte, akkor üdvözült. Így került Sztálin az Úr Jézus utolsó ítéletről szóló beszédével kapcsolatos „látomásomba”.

Nem tudom, mennyire értette meg nyomozóm a „látomás” Evangéliumra való allúzióit és nyílt utalásait. Nem tudta, mit mondjon a „látomásra”, hamar áttért a kihallgatásra.

5. A vezetővel való eszmecsere

Bartos alezredesnél folyik a kihallgatásom. Egyszer csak belép egy vékony fiatalember. Bartos feláll, vigyázzban jelenti: – Vezető elvtárs, jelentem, dr. Mócsy Imre kihallgatása folyik.

– Tessék, folytassák!

Leülünk. Bartos éppen azt nem akarta megérteni, hogy hogyan lehet, hogy voltak nálam mindenféle Rózsa-Dombi írások, de azokat én nem olvastam végig. Magyaráztam neki, hogy nálam sok könyv van, de ne higgye, hogy mindegyiket végigolvastam. Sokszor van, hogy egy könyvbe csak belelapozok, vagy legföljebb csak egy-két lapot olvasok el, és néha még fölívágatlan könyvek hevernek nálam. A szolidaritás Bellarminianából P. Tamás által írt cikket sem olvastam, mert a gazdasági, szociológiai kérdés nem az én profilom.

P. Dombi lelkigyakorlatos füzetét is csak apránként akartam elolvasni, és eddig csak a FUNDAMENTUMOT olvastam el, mert ennek első tételét (az ember rendeltetése) tárgyaltuk

az utolsó Rózsánál tartott összejövetelen. A vezető (csoport vagy osztályvezető-e, ma sem tudom) közbeszól (jóakarátú hangon, mintegy védelmébe vesz):

– Látja, elvtárs, én értem, ez nem Mócsy profilja. Utóbb gondolkodva a dolgon, gyanítom, hogy a vezető a kihallgatásokat a szomszéd szobában lehallgatón (vagy magnót lejátszva) követte, és onnan vette át a szót, hogy nem az én profilom. De akkor csak megörültem, hogy megért; meg elég intelligensnek láttam, ezért bátrabban beszéltem vele.

Miután elfogadta, hogy jogtalan az a feltételezés: „ha egy könyvet megtalálnak nálam, akkor azt el is olvastam”, hirtelen ötlet alapján szemrehányást tettem, valahogy így:

– Önök P. Kollár által azt ígérték, hogy nem lesz bajom, hogyha Budapesten állandó állást vállalok, illetőleg, ha visszamegyek a vasúthoz. Tulajdonképpen maguk kényszerítettek arra, hogy Rózsáék összejövetelére eljárjak. Ismerik teológiai érdeklődésemet, s vidékre nem utazhatok, a Központi Szemináriumból eltiltottak, hát csak el kellett fogadnom P. Rózsa meghívását a teológiai megbeszélésekre, főleg mivel a saját művem iránt érdeklődtek elsősorban.

– Mócsy, én mondtam az elvtársaknak, hogy magát most hagyjuk ki. Csak házkutatás volt. De aztán annyi adat merült fel, hogy le kellett tartóztatnunk.

– De miféle adat?

Ezt aztán nem részletezte. Majd valahogy P. Kollárra fordította a szót:

– Mi P. Kollárral szándékos dekonspirációban vagyunk. Maguk megvetik őt, pedig ő reálpolitikus.

Megmondtam, hogy P. Kollárt szeretjük, tiszteljük. (Egyik ávós módszer a papok egymás ellen való ugrasztása. Ez nálunk nem vált be.) Egy közös kihallgatáson vagy jegyzőkönyv-felolvasáson, melyet a felolvasó nyomozó provinciai konzultusnak nevezett, elhangzott a kérdés: Maguk miért haragszanak P. Kollárra? – azt hiszem P. Bálint szólt közbe, hogy mi P. Kollárt szeretjük.

Engem Szörényi Andor professzorral szemben akartak rivalitásra ingerelni. Mikor szóba került, hogy mennyi kéziratomat foglaltak le, a nyomozó olyasmit mondott, hogy ezek milyen értékes írások (pedig még azt sem olvashatta el, amire megkértem). Hízelt, hogy milyen tudós vagyok, meg hogy sokkal többet írtam, mint Szörényi.

– Szörényi Andor is többet írt, mint ami megjelent, kézirateit az íróasztal számára írja.

– De neki nincs más dolga, maga meg főfoglalkozása mellett is ilyen sokat termel. Olyan is az... – gondoltam magamban, de meghagytam abban a tudatban, hogy hízelgése eredménnyel járt.

VI. Újra a börtönben

1. Cipész és szíjgyártó (Újításaim)

a) Jézus Szíve-brigád

Büntetésem letöltésére az Országos Börtönbe kerültem, ahol a cipészüzemben dolgoztam. A talpalást és a sarkalást hamar kitanultam, és teljesítménybéres lettem. Előbb egyedül dolgoztam, majd egy volt idegenlégióossal együtt (megállapodtunk, hogy mindenki azt a munkát végzi, amihez jobban ért, a teljesítmény közös.) Oly jól ment, hogy hamarosan hozzánk csatlakozott egy gyógyszerész őrnagy, aki egy fordítócsoporthoz brigádvezetője volt, de valami üzletelésen lebukott. Azt mondta, hogy a fordítók engem már sokszor kértek a csoportjukba, de az operatív (a politikai tisztek) csoportja nem engedélyezte. Azt hiszem a gyógyszerészt Fábrinak hívták. Ő nevezte el hármas csoportunkat Jézus Szíve-brigádnak (pedig zsidó volt). Mikor a cipészeti főbrigádvezetője (Andor) Kiss százados úrnak jelentette, hogy milyen nagy a Jézus Szíve-brigád teljesítménye, azt mondta, hogy a teljesítménynek örül, a névnek nem. Hamarosan el is kerültem a javító részlegről, és előbb élező, majd fonalas, majd bakancsszíjgyártó lettem, ahol magam voltam a vezető és a beosztott is.

b) Fiatalokkal nem beszélhetek

A tizórai és az ebédszünetben egyre több fiatal jött hozzám. Vidámságom és jókedélyem vonzotta őket. Semmiféle összeesküvés vagy konspiráció nem volt ez, csak szívesen segítettem őket a számtanpéldák megoldásában (a börtönben alkalmat adtak az általános iskola befejezésére, néha irodalmi téren is felmerült egy-egy kérdés.) Még az is tetszett nekik, ha megvallottam, hogy ezt vagy azt nem tudom, kérdezzék meg a tanárt, aztán mondják meg nekem is, hogy én is művelődjek. Semmiféle „vallásos propagandát” nem fejtettem ki. (Néha gondoltam arra, hogy a cipészeti a régi börtönkórházban kapott elhelyezést. De munkával, szeretettel és vidámsággal akartam megszentelni a helyet.)

Kiss százados megtiltotta, hogy a fiatalokkal beszéljek. Mondtam, hogy nem politizálunk. Miért vagyok éppen én, aki még külön büntetést kap? De nem lehetett neki beszélni. Erre azt mondtam, én nem keresem őket, nem is vetek fel problémát, csak ha hozzám jönnek, akkor felelek kérdéseikre. Aztán hívatott az operatív tisztt, aki hosszas eszmecsere után határozottan megtiltotta, akár csak egy számtanpéldával is segítségére legyek a fiataloknak. Ezt megmondtam nekik száraz tárgyilagossággal, nehogy még lázítással vádoljanak. Annál nagyobb buzgalommal láttam munkához, és hamarosan a szíjgyártás munkafolyamataiban nyolc kis ésszerűsítést alkalmazva olyan újítást vezettem be, hogy elődeim eredményeihez viszonyítva kétszáz-százalékos teljesítményt mutattam fel. Rabtársaim figyelmeztettek, hogy volt már itt egyszer egy bolond pap, aki olyan szorgalmasan dolgozott, hogy az ő teljesítményéhez alkalmazkodva, mindenki számára felemelték a normát. Megmondtam nekik, hogy nem hajszolással, hanem újítással emeltem a termelést, és az én munkamódszeremmel más is könnyen elvégezheti majd ezt a munkát.

2. „Énekóra” az „operában”

A cipészüzemben néha megjelent egy börtönőr cédulával a kezében, és a munkáltató százados urat kereste. Aztán az irodából kijött a százados, és valakinek szólt. Az letette a munkát, kimosakodott, átöltözött, és az őrellel együtt eltávozott. Közben a barátai megkérdezték

tőle: „Énekóra?” vagy „az operába?” – az illető a vállát rángatta, mert nem mindig tudta hova viszik.

A kezdő rabnak azután mindig megmagyarázták, hogy a politikai tiszteket vagy operatív tiszteket nevezik operásnak.

Az „éneklés” viszont nemcsak az operatív tiszteknél történt kihallgatást jelentette, hanem szűkebb, pejoratív értelemben az ilyen alkalmakkor történő vamzerolást (árulkodást, besúgást). Voltak annak az „operának” is „örökös tagjai” (a beépített besúgók), olyanok is, akikért nem jött börtönőr, hanem a „művészbejárón” jutottak el az operához. Ilyenektől – akiknek a börtön területén szabad mozgásuk volt – a börtönőrök is félték, mert őket is beárulták.

Egyszer engem is felvisznek Mihók őrnagyhoz, mert ő volt a cipőüzem dolgozóinak operása. A szokásos vidám udvariassággal beszélgetek vele. Észreveszi, hogy a személyek utáni érdeklődésére bezárkózom. Végül kereken meg is mondtam, hogy én személyekről semmit, de semmit nem mondok, még jót se, nehogy abból, ha valakiről nem tudok jót mondani, valami következtetést vonjanak le. Ezt, azt hiszem, megértette, de nem tetszett neki.

Mikor a Kiss százados megtiltotta, hogy a fiatal rabokkal beszéljek, szintén fogadott, faggatott, akármiről beszélt, szívesen válaszoltam, de személyekről semmit sem voltam hajlandó mondani. Erre megdühösödött, és ekkor mondta, hogy még számtanpéldában sem segíthetem a fiatalokat.

Hosszú idő után megint hívott. Nagyon kedves volt, úgy látszik, jól felkészült a tárgyalásra, mert ha valahol megakadt, kinyitotta az íróasztal fiókját és beletekintett, azután már tudta, hogyan folytassa az eszmecserét. Volt ott szó a vietnami háborútól, a szocializmus vívmányaitól kezdve ideológiai dolgokig mindenről. Az ideológiai dolgokban egy kicsit vitatkoztunk is.

Aztán, amikor kifogyott az íróasztalból a muníció, előjött az öreg ágyúval:

– Na, és mit szól Keglevichhez? (Zárkájában találtak egy rádiót, ő rögtön magára vállalta, pedig nem is az övé volt. Társai, akik eddig nem bírták, ezért nagyon becsülték. De a „hős” híre az operába is eljutott, és a hatóság félrevezetéséért sötét zárkát kapott.)

– Mondtam, őrnagy úr, hogy személyekről semmit sem mondok.

– Mócsy – mondja nagyon nagy jóindulattal –, az eddigi, körülbelül másfél óra alatt olyan jó hangulat alakult ki köztünk, miért rontja el ilyen felelettel?

– Őrnagy úr – feleltem ugyanolyan hangon –, az eddigi másfél óra alatt olyan jó hangulat alakult ki köztünk, miért rontja el ezt ilyen kérdésekkel?

Erre hívátja az őrt, és visszavitet a zárkába.

3. A fegyelmi

Közeledett a negyed tárgyalás, melyen arról dönt a bíró, hogy elengedik-e a büntetésem negyed részét. A harmadolás nálam ki volt zárva, mert „visszaeső bűnös” voltam. Bizalommal tekinthettem elébe, mert munkámmal meg voltak elégedve. (Kiss százados többször is mondta.) Fegyelmi pedíg sem az elmúlt három évben, de még az előbbi hat évben sem részesültem.

Egyszer csak Kiss százados hívat a cipészek irodájába. Fegyelmi ügyben akar kihallgatni:

A cipészek rab írnoke, aki a bérelszámolást készíti (Török), két rabnak jóval nagyobb bért számolt el, mint amit az megérdemelt volna. (Ilyenek aztán a nagyobb „spájzolás” lehetőségéből a jóindulatú írnokeknak adnak néhány csomag cigarettát vagy szalonnát, esetleg a hazai csomagból jobb dolgokat.)

Mikor erre rájöttek, Török azzal védekezett, hogy dr. Mócsy fizetésének egy részéről önként lemondott, és azt számolta el X-nek és Y-nak.

Megírtunk egy jegyzőkönyvet, hogy én soha nem hatalmaztam fel Törököt arra, hogy az én béremet másoknak számolja el.

Visszamentem a szíjgyártáshoz. Mellettem egy dr. Tímár György nevű ügyvéd fonalkészítő dolgozott, és ekkor eszembe jutott egy régi eset. Visszamentem a százados úrhoz.

Emlékeztetem arra az esetre, amikor még fonalas voltam dr. Tímárral, és ő mindig kevesebb bért kapott, mint én. Bementem a százados úrhoz, és kértem, hogy emelje fel Tímár bérét.

– Nem lehet, mert az sokat lóg – mondta.

– Az utolsó figyelmeztetés óta igen komolyan dolgozik, szégyellem, hogy én többet kapok, mint ő, holott teljesítményünk körülbelül egyenlő.

– Nem lehet, mert nincs keret.

– Akkor inkább én kapjak kevesebbet, de a bérünk egyenlő legyen.

Ezen beszélgetésünkénél Török is jelen volt, de nem öneki, hanem a százados úrnak, a cipészeti főmunkáltató tisztjének tettem ajánlatot egy arányosabb (igazságosabb vagy méltányosabb) bérelosztásra.

Ezt is jegyzőkönyvbe vettük, és a százados mondta, hogy ez nem fegyelmi vétség, mégis fegyelmi ítélet.

A fegyelmi előtt egymás mellett álltunk Törökkel, aki azt mondta, hogy ne áztassam őt el. Csak azt fogom mondani, ami történt. El is mondtam a fentieket. De a parancsnok azt mondja: Török egész másként mondta el. Jöjjön be Török.

– Mócsy azt mondta, hogy ő nem mondott le a fizetéséről X. és Y. számára.

– Igen, parancsnok úr. Én sem úgy értettem, hogy dr. Mócsy X. vagy Y. számára mondott le, hanem amikor dr. Tímárral együtt dolgozott, akkor általában kijelentette, hogy szívesen lemond fizetéséről.

– No, látja, Mócsy!

– Igen is, parancsnok úr, én nem Törökkel, hanem százados úrral beszéltem, és nem a fizetésem átadásáról, hanem az arányosabb bérelosztásról volt szó.

– Maga ne akarjon a fizetésével rendelkezni. Jegyezze meg: senkinek a javára nem mondhat le a fizetéséről. Egy havi levélevonás. Mehet. Török is ilyen büntetésben részesült.

A cipészeti nagyon csodálkoztak a döntésen. Kiss századosnak mondtam, hogy most ő is felelős lesz, ha nem kapom meg a negyedkedvezményt. Szokás szerint, a fegyelmi vétség, főleg közvetlenül a kedvezménytárgyalás előtt elkövetett „vétség” a kedvezményből való kizárást vonja maga után. (Azt mondják, Török a belügyesek embere volt, vulgó: vamzer; azért bánt vele a börtönigazgató is olyan kíméletesen.)

A fegyelmiel kapcsolatban egy igen kényes és sajnálatos ügy jut eszembe, mely még évek múlva is bánt, mert az volt börtönéletemnek legsötétebb pontja. Kisebb szeretetlenség és érzéketlenség mások szomorúságával szemben máskor is előfordult – ezt mások jobban tudják, mint én –, de hogy az „aszkézis” ennyire felmondja a szolgálatot, és hogy az, akinek az Evangéliumot nem prédikálnia vagy egzegetizálnia, hanem élnie kellett volna (sőt akarta is?), ilyen szeretetlen legyen, azt nem hittem volna. (Később jöttem rá, hogy ez is kevélység, önteltség, azért nem árt a „frusztrációs élmény”, hogy alázatosabb legyek.)

Mint mondtam, dr. Tímárt bántotta, hogy több fizetést kaptam. Megfigyelte, hogy többször bejártam Kiss századoshoz (cipészek főnöke). Feltételezte, hogy én mártom be őt. (Azaz vamzer vagyok.) Szűk baráti körében mindennek elmondott. Ellentét volt köztünk abban is, hogy én vidáman viseltem a börtönt, ő meg sokat szomorkodott. (Egyesek szerint félt, hogy még komoly kémkedést bizonyítanak rá, mások szerint kielégítetlen szexuális vágyai kínozták. Azt hiszem még nem volt 30 éves.)

Természetünk közti különbség akkor került felszínre, mikor egy zárkába kerültünk. Két másik zárkatársunk partikuláris barátságban, exkluzív cucctársi viszonyban volt. Együtt ettek, együtt játszottak. Mi tehát egymásra voltunk utalva. Eleinte ment, de aztán több nézeteltérés, összeszólalkozás, és a fenti gyanúsítás miatt kölcsönös ellenszenv kezdett kialakulni. Persze, ebben a „harmadik nyelvnek” is része volt. Rabtársaim visszamondták, hogy milyen híreket

terjeszt: azért Mócsy sem olyan feddhetetlen; nagyon kiállhatatlan tud lenni, stb. ..., s minthogy konkrét dolgot nem nagyon tudott mondani, azt mondta, hogy antiszemita vagyok.

Egyszer a zárkában valamivel ismét „felhergelt”. (Ez a zsargon csak szépíteni akarja azt, hogy feldühösített, felingerelt, felidegesített, hogy türelmemet elvesztettem.)

Erre aztán „kiborultam”, de nem annyira, hogy kellő distinkcióval tudomására ne hoztam volna, hogy tudom, mit terjeszt rólam. Körülbelül ezeket mondtam: „Te utálatos, összeférhetetlen alak vagy. De ezt én dr. Tímár Györgynek személy szerint mondom. Ne terjeszd rólam, hogy antiszemita vagyok. Azért, hogy zsidó vagy, soha a legkisebb kifogást sem tettem, de te egy utálatos, rosszakarátú zsidó vagy. És ezért a te viselkedésed az antiszemita propaganda. Szerencsére, életemben egészen más zsidókkal volt dolgom. Azok rendes emberek voltak. De, aki csak benned ismeri fel a zsidóságot, nem csodálkozom, ha antiszemita lesz.” Ilyeneket mondtam neki. Ezt most nagyon sajnálom, de meg nem történtté nem tehetem. Mikor aztán a fegyelmi tárgyalásnál – melyről az egész cipőüzem tudott – kitűnt, hogy nem dr. Tímár ellen dolgoztam, hanem éppen az ő érdekében történt jóakarátú felszólalásommal élt vissza az írnok, akkor érthetetlen módon gyűlölete csak nagyobb lett. (Egy pszichológus azt mondta, hogy ez pszichológiailag megmagyarázható.) Ezért nem tudtam osztatlanul örülni annak, hogy a cipészüzemben a hangulat újra teljesen mellém állt, mikor kiderült, hogy mégsem vagyok „olyan”.

4. Újra megmértem

Nemsokára Mihók őrnagy (azt hiszem, hogy így hívták a mi operatív tisztünket) kikérdezett az ügyről. Elmondtam neki is mindent. Sőt a Belügyminisztériumból egy magasabb rangú tiszt jött ki (gondolom, hogy magasabb rangú, mert Mihók őrnagy felettesének kijáró tisztelettel állt és beszélt vele). Azt hiszem káderezni akart (ilyenkor szoktak a mindenáron szabadulni akarók mindent megígérni, magukat elkötelezni), de úgy emlékszem erre a fegyelmi ügyre is kitértünk. Minthogy ez a belügyes volt a hosszú rabságomban a legintelligensebb, egészen őszinte voltam vele szemben. Meg is mondta, hogy ilyen őszinteséggel még nem találkozott. Tudniillik az egyház ellen felhozott hibákat nemcsak elismertem, hanem itt-ott még saját tapasztalatomból megtoldtam, de hozzátettem, hogy ezek minden becsületes ember által üldözendő hibák, bűnök, melyek többet ártanak az Egyháznak, mint a kívülről jövő támadások. Mikor pedig „a szocializmus vívmányairól” beszélt, elismertem, sőt olyasmit is mondtam, hogy szégyenkeznünk kell amiatt, hogy kommunisták valósítottak meg sok mindent abból, amit az ún. „keresztény éra” alatt kellett volna megvalósítani. Aztán őszintén megmondtam, hogy azért itt is vannak hibák, és konkrétan rámutattam olyan néhány dologra, ami miatt nem lehetek a rendszer híve, sőt még a vívmányokat sem dicsérhetem, ha ugyanakkor nem szabad a hibákról is beszélnem.

Az a benyomásom, hogy akkor „megmértem, és könnyűnek találtattam”, de becsületességemet is felismerte, talán nem ártott az a bizonyos fegyelmi büntetés a negyed tárgyaláson.

Visszatérve a negyed tárgyalás előtti belügyes kihallgatómra, azzal távozott: Nem tudom hová tegyem magát. Meglep, hogy az egyház hibáit is nyíltan megmondja, de a miénket is.

Ilyen előzményekkel mentem a negyed tárgyalásra. Reményem a fegyelmi büntetés miatt igen megcsappant. Csak abban bízhattam, hogy a felsőbb hatóságok már tudják az egész hátteret. Megállapították, hogy a börtönparancsnok ebben az esetben helytelenül alkalmazta a „pártosságot”, mert nem hiszem, hogy Lenin igazságtalanságot követelt, mikor a pártosságot hangsúlyozta.

5. A negyed tárgyalás

a) „Sajnálom, ami történt”

Rabtársaim, illetőleg rab-paptársaim intettek, hogy a tárgyaláson valamit is elvállaljak a vádakból, mert a rabújságban többször kiemelték, hogy az részesül a harmad- vagy negyedkedvezményben, aki beismeri, megbánja büntetését, és ígéri, hogy megjavul.

– Ha eddig nem hazudtam, akkor most sem fogok hazudni – mondtam.

– De azért jól gondolja meg, mert a szabad világban mégiscsak több jót tehet, mint itt. Az egy év elég hosszú idő.

– No, jó – mondom –, azt fogom mondani, hogy nagyon sajnálom, ami történt, és mindent megteszek, hogy máskor elő ne forduljon, de ez nemcsak rajtam múlik.

– Hogy nemcsak magán múlik, azt ne mondja, akkor jó lesz.

Mikor a negyed tárgyalásra hívtak, még gyakoroltam is, hogy mit fogok mondani: „Nagyon sajnálom, ami történt. Mindent megteszek, hogy máskor ne forduljon elő.” Nem sokat használt a jó szándék, meg a barátaim intelme, mert a körülmények másként irányították a dolgokat. (Úgy is mondhatom, hogy kihoztak a sodromból vagy a kerékvágásból.)

b) „Másodszor is ilyesmire vetemedett”

Meglepett, hogy aránylag sokan vannak a tárgyaláson. A bíró és a börtönparancsnokon kívül még négy-öt ember, tiszték (talán a nevelőtisztek is) meg ülnökök lehettek. A bíró megszólít:

– Mócsy, mikor ítélték el magát először, és miért?

– 1953-ban izgatás címén.

– Mennyit kapott?

– Kilenc és fél évet.

– Hogyan szabadult?

– A Nagy Imre-féle amnesztiatörvény harmadolásával.

Aztán bizalmas hangon, jóindulatú tanító bácsi módjára tovább kérdez:

– Most mondja csak, Mócsy, mivel magyarázza meg azt, hogy bár a demokrácia részéről olyan nagy kegyben részesült, másodszor is ilyesmire vetemedett?

Itt aztán már nem gondoltam a betanult szövegre, hanem jogos felháborodással (nem dühösen, inkább mosolyogva, mint aki biztos a dolgában) kérdeztem:

– Mi az, hogy „vetemedett”? Tessék mondani, Bíró Úr, mit csináltam?

– Hát, hát... itt van – mondja meglepetten a bíró, és az iratokba tekint –, itt van az összeesküvésben való részvétel.

– Igen, ez a jogcím, ezen a címen ítélték el, de mit csináltam? Tetszett olvasni az aktáimat? Mondja meg, mit csináltam?

Úgy látszik, nem olvasta az aktáimat (de ha olvasta volna is, nehéz azokból kihámozni, hogy mi volt a bűnöm).

– Valamiért csak elítélték...?

– Igen, állítólag ideológiailag támogattam az „összeesküvést”. Volt tanítványaimnak felolvastam azon kéziratomból, mely elfogatásomkor az állami cenzúrán volt, börtönbüntetésem alatt pedig meg is jelent. Ide is küldték a tiszteletdíjat. Itt a börtönparancsnok félbeszakít:

– Mócsy, csak nem akarja azt mondani, hogy magát három évig jogtalanul tartottuk fogva?

Erre a börtönparancsnok felé fordultam és nyugodtan mondtam:

– Parancsnok Úr, én tanár voltam; jól tudom, hogy a tanár tévedhet; ebből gondolom, hogy a bíró is tévedhet, maradjunk annyiban, hogy bírói tévedés volt. No, és elég nyugodtan és vidáman viseltem el ezt a tévedést.

c) „Mi a véleménye a békepapokról?”

Erre ő is mosolygott, és más kérdéseket tettek fel. Különösen a békepapokról való véleményemet akarták tudni.

– Egy olyan mozgalom, mely a világnézeti különbség ellenére, kulturális és társadalmi téren együtt akar működni a marxistákkal.

– Nem elméletet akarok. Mit tart a személyekről, konkrétan?

– Azok között is akad egy-két gazember (akárcsak a reakciósok között), akik csak a saját pecsenyéjüket akarják megsütni, s vannak őszinte, jó szándékú emberek is, akik komolyan gondolják, amit tesznek. Én nem tudok a lelkükbe tekinteni, azért eleve mindenkiben feltételezem a jószándékot.

Aztán a börtönparancsnok Brezanóczy érsek felől érdeklődött. Tudniillik az érsek (vagy akkor még csak püspök) meglátogatta az elítélt papokat, és feltűnt, hogy egyedül én vagyok tegező viszonyban vele.

– Milyen kapcsolatban volt ön Brezanóczy érsek úrral?

– Innsbruckban voltunk együtt teológusok. Azután, mikor tudományos kutató lettem, az ő egyházmegyéjében „kalózkodtam”.

– Mi az, hogy „kalózkodott”?

– Kereten kívüli kiegészítő lelkészi munkát végeztem, de az egyházügyi hivatal képviselőjének tudtával.

Ezek után a bíró felolvasta a döntést, mely szerint részesülök a negyedkedvezményben. Örültem, hogy mégsem tartanak olyan veszélyes összeesküvőnek.

6. Fordítóirodán kívüli fordító

De azért mégsem lehetett osztatlan az örömöm, mert annyira nem bíztak bennem, hogy a börtön fordítóirodájába engedtek volna. Kaptak ugyanis egy Mária Terézia korabeli bírósági kéziratot, illetőleg annak fényképmásolatait. Ez latinul íródott ugyan, de nem tudtak vele mit kezdeni. Kértek engem akkor is az irodába, de a politikai tiszték nem engedtek. A cipészetbe küldték a kéziratot. Kiss százados külön szobát (a kőművesek bérelszámoló helyiségében egy asztalt) és tíz forint napi bért ígért. (Mikor nem akarta megadni a bérelszámoló, hivatkozott az előtte tett ígéretre.)

Néhány napba tellett, míg beleolvastam magam a kéziratba, a rövidítéseket megértettem. Aztán szótár nélkül lefordítottam, csak két szót semmiképpen sem tudtam megérteni. Mondtam, hogy a rendelkezésemre álló szótárban ezek a szavak nem találhatók.

Így a börtönbüntetés végén fordítóirodán kívüli fordító voltam. A fordítással, amint hallottam, meg voltak elégedve.

A második szabadulás után

I. Újra a MÁV-nál

1. Az új munkaköröm

Van egy okos rendelkezés. A szabadulás előtt, még a börtönben, kell munkahelyet keresni, hogy a bűnözőt megfelelően visszavezessék a társadalomba, és hogy könnyebb legyen viselkedésének ellenőrzése. Régi munkahelyemről azt az üzenetet kaptam, hogy örömmel visszafogadnak, hisz nem volt fegyelmim, munkahelyemen semmi kifogás nem merült fel ellenem, munkakönyvem is bent van, s abba bejegyezve: „1965. jan. 16-tól munkaviszonya szünetel.”

Főnököm régi tervét akarta velem megvalósítani, azért közvetlenül maga alá rendelt. A kezelésben adott egy íróasztalt. Főmunkám az előirányzatok központi iktatása és a hátralékkönyvek vezetése volt. Kimutatásaimból a főnök havonként, vagy szükség esetén naponként is, áttekintő képet kaphatott az egyes számadósságok és a raktárak ezen munkájáról. A raktárkezelőre pedig ösztönzőleg hatott, hogy a visszaküldött előirányzatokból naponként feljegyeztem, hogy melyik raktár, hány előirányzat, hány tételét teljesítette 24 órán belül; amit nem teljesített, indokolnia kellett.

2. Szép eredmények

Lassan el lehetett érni, hogy a reggeli postával érkező előirányzatok délutánra már elintézve érkeztek vissza. Ezt természetesen csak sok figyelmeztetés, személyes vagy telefonbeszélgetés, sürgetés által lehetett elérni. De dicséretére legyen a számadóknak és a raktárkezelőknek, ezt a kellemetlenkedő munkát is megértéssel fogadták. Sőt, mindig nagy, szinte megszegyenítő tisztelettel és szeretettel voltak irántam. Igaz, hogy soha durva vagy tapintatlan nem voltam; szeretettel és vidáman sürgettem. Megéreztek, hogy nem kukacoskodásból vagy munkám megkönnyítése végett sürgetem őket, hanem hogy számadósságunk vagy raktárunk munkájáról, összegezve pedig az egész osztószertárról is szebb és jobb képet adhassak kimutatásaimban. Az Országos Osztószertárak között tudniillik nemes versengés folyt: pl. az „ÉLÜZEM”-cím megnyeréséért, ahol az igénylők gyors és pontos kielégítése lényeges szempont volt.

3. Érdeklődés

a) A Központi Szertárból

Jöttek is környezettanulmányozásra. Például a Központi Osztószertár főnöke egy számadót küldött ki tapasztalatcserére, mert őt szemelte ki az én munkám elvégzésére saját szertárában. Mikor elmagyaráztam mindent, megkérdezte, mennyit kapok ezért a munkáért. Megmondtam. Elcsodálkozott, mert ő mint számadó körülbelül kétszer annyit kapott, de ha a számadóság helyett ezt a munkát bíznák rá, ő többet kérne.

b) Az igazgatóságból

A központból érkező egyeztetők és ellenőrök közt is voltak olyanok, akik érdeklődtek a munkám iránt. Egyikük aztán odabenn olyan kijelentést tett: Könnyű a Paulovitsnak, mert egy volt szerzetes dolgozik neki, és ő adja a jó „écákat”. Ez természetesen nagy tévedés, mert az „écák” Paulovits agyában születtek meg, én csak hűségesen és pontosan végrehajtottam. Mindketten az Anyagellátásnak, a MÁV-nak, s így az egész népnek szolgáltunk, mikor azon dolgoztunk, hogy a szertárunkra bízott anyaggal jól és gyorsan ellássuk a Járműjavítóüzemi Vállalatokat, és az összes szolgálati helyeket. Azaz, megvolt bennünk az anyaggazdálkodás és az anyagellátás dolgozóitól joggal elvárt szocialista hivatásethosz és felelősségérzet.

c) Maga az igazgató

Hamarosan hívat a főnököm, és elmondja, hogy Gáspár Sándor (nem az SzTK-s), az egész üzem igazgatója, szóval a mi igazgatónk hallott rólam és szeretne velem beszélni. Kér néhány életrajzi adatot. Erre megmondtam, hogy nem kell ehhez újabbat írni, van egy másodpéldányom (az önéletrajzomból), melyet már valamilyen kérvényhez beadtam. A beszélgetésből nem lett semmi. Úgy látszik, elég volt az önéletrajz. Lehet, hogy „a jezsuita” vagy a sok tudományos munka, de talán inkább a kilenc és fél éves ítélet, sőt az „összeesküvésben való részvétel” (melyért még négy évet kaptam), vette el a kedvét.

II. Nyugdíjaztatásom

1. „...Hátrányos károsodás nélkül...”

De aztán az 1970. év elején hívat az osztószertár-főnök, és a következőket közli velem: az Igazgatóságon Gáspár Sándor igazgató érdeklődött, hogyan lehetne dr. Mócsy Imrét hátrány vagy károsodás nélkül nyugdíjaztatni. Kijelentettem, hogy körülbelül még három évig kell dolgoznom, hogy olyan nyugdíjra legyek jogosult, mely számomra szerény megélhetést biztosít. Majd hozzátettem: közölheti az igazgatósággal: ha 1000 forint nyugdíjat kapok MÁV-utazási és -szállítási kedvezményel, akkor akár már holnap is nyugdíjba megyek.

Ilyen előzmények után kaptam a 102794/1970.1.D. szám alatti felmondást az MT 26.§/1/ bekezdése alapján.

A felmondás kézbesítésekor betegállományban voltam, s csak ismételt felszólításra írtam alá, miután megnyugtattak, hogy a felmondás csak a betegállomány megszűnte után aktualizálódik.

A betegállományt követő 15 nap alatt – amikor a felmondás a MT 26.§.b. szerint még nem aktualizálódhatik – tanulmányoztam a Munka Törvénykönyvet és a nyugdíjtörvényt. Lelkesen újságolom főnökömnek, mennyire megtetszettek nekem ezek a törvények, mily gondosan dolgozzák ki, hogy a dolgozók érdekeit védjék, stb. Milyen jó volna, ha a dolgozók mindezeket tudnák, és azok, akik a dolgozók ügyeit intézik, mindig be is tartanák.

2. „Csak különösen indokolt esetben...”

A Munka Törvénykönyv V.7.(1)b pontja kimondja: „Csak különösen indokolt esetben” mondható fel munkaviszonya annak a dolgozónak, akinek az öregségi teljes nyugdíjra való jogosultság megkezdéséhez legfeljebb öt éve hiányzik... (Nekem 2-3 év hiányzott.) Megkérdeztem szertárfőnökömet, mi az a különösen indokolt eset az én felmondásomban. Ő kijelentette, hogy az osztószertár főnöksége részéről semmiféle ok sem forog fenn, mert munkámmal és magatartásommal mindig teljes mértékben meg voltak elégedve. Ez megnyugtató, mert joggal gondolhattam arra, hogy nyugdíjügyemet ezek után valóban „hátrányos károsodás nélkül” intézik el. Főnököm csak azt kérdezte, sejtem-e, hogy mi lehet a felmondás oka. Én naivul azt mondtam, hogy külföldi ismerőseim ismételten jönnek – volt tanítványaim, és tanárain –, és nem jó fényt vet a demokráciára, ha megkérdezik, hogy most hol és min dolgozom, én pedig vidáman ugyan, de őszintén megmondom, hogy vasúti segédmunkás vagyok. Később már munkás öntudattal azt is mondhattam, hogy kinevezett államvasúti raktári munkás vagyok. Mindenesetre külföld felé szebben hangzik, ha így mondhatom, hogy nyugdíjas vasutas vagyok, s amellet kereten kívüli kiegészítő lelkészi munkát végzek.

Ezen megbeszélések alapján nem fellebbeztem meg a felmondást, hanem bízva abban, hogy nyugdíjügyemet számomra kedvezően intézik el, szeptember 16-án benyújtottam az október 21-étől esedékes nyugdíjigényemet.

3. Jár-e felmondási idő és az évi szabadság?

A személyzeti főnök azonban azt mondja, hogy neki az Ae [anyagellátási?] Igazgatóság fő személyzeti főnöke (Máté), aki már régóta sürgette elbocsátásomat, telefonált, hogy nekem nem jár a felmondási idő, sem az évi szabadság. Másnap ez ellen a szolgálati főnökségen írásban panasszal éltem, melyben kifejtettem, hogy csak akkor állna ez, ha én a teljes öregségi

nyugdíjra jogosult lennék. (A paragrafusokra – MT 28. – már nem emlékszem.) A személyzeti igazgató felhívta az igazgatóságot, hogy beszámoljon a panaszomról, de mivel ott a főszemélyzeti igazgatót nem találta, maga ment be, és véletlenül olyanhoz utasították, aki a törvénytervezet kidolgozásában aktívan is részt vett, és a helyzetet rögtön átlátva kijelentette: dr. Mócsynak igaza van.

4. Utazási kedvezmény nem illet meg, méltányosságból kérhetem

1970 novemberében értesítést kaptam 15998/1970.Ny.H. szám alatt, hogy 500 forint nyugdíjelőleget kapok, és a MÁV-szállítási és -utazási kedvezmény megillet. Ez utóbbit 1971. február 19-én törölték, azzal a megjegyzéssel, hogy kétely merült fel az igényjogosultsággal kapcsolatban. A döntés után kérhetem méltányosságból.

5. Nyugdíjamat 800 forintra csökkentik

16291/1971.Ny.H. szám alatt értesítettek, hogy a MÁV Nyugdíjhivatal a nyugdíjazás időpontjában érvényes személyi besorolás szerint a nyugellátás összegét 1037.10 forintban állapította meg, mely összeget a Társadalombiztosítási Főigazgatóság a Tny.42.§. alapján havi 800 forintra csökkentette. A döntés ellen felszólalásnak helye nincs. (A demokrácia ellen elkövetett „szándékos bűncselekmény”, mely erre a csökkentésre a 42.§-ban jogi alapot ad, nem más, mint az a négyéves ítélettel zárult „összeesküvés”, melyről már szóltam.)

Ugyanakkor értesítenek, hogy utazási kedvezmény nem illet meg. A nyugellátás összegét felszólamlásomra 1093,10 forintra módosították. Ez azonban a Társadalombiztosítási Főigazgatóság döntését nem érinti, ezért továbbra is havonta 800 forintot folyósítanak.

6. Az utazási kedvezményt ismételten kértem

Az utazási kedvezményt ismételten kértem, „méltányosságból”. A válasz minden helyről az volt, hogy nincsen jogom a kedvezményre. (Pedig hangsúlyoztam, hogy tudok a törvényről, mely szerint a kedvezmény jogilag „nem illet meg”.) Így lettem arcképes igazolvány nélküli nyugdíjas vasutas. Mindenki azt mondja, milyen jó, hogy nyugdíjas vasutas vagyok, mert utazhatom. Igen körülményes megmagyarázni, hogy miért nem kapom meg az utazási kedvezményt. Volt, aki hazugnak minősített, mikor meglátta, hogy egész jeggyel utazom. (Hát akkor miért mondtam neki, hogy nyugdíjas vasutas vagyok? Meg kell vallanom, hogy volt hároméves börtönöm, a miérteket sem hallgathatom el.) Azok a vasutasok, akik személyesen ismernek, ezen nagyon sajnálkoztak. Pedig elég sokan vannak, hiszen akár Debrecenből vagy Szombathelyről, akár Záhonyból vagy Dombóvárról jött valaki vételezni, először nálam kellett jelentkeznie az előirányzatok beiktatása miatt. Sokan biztattak, hogy legalább az arcképes igazolványt kérjem, mert azt méltányosságból megkapom. Ezért adtam be az ilyen irányú kérelmeket. De ezek felett nem olyanok döntenek, akik személyesen ismernek, hanem a bírósági ítéletektől megijedve (demokrácia elleni gyűlöletre való izgatás, összeesküvés) vagy a „jezsuita”-ellenes hazug propagandától megtévesztve, még szemtelennek is tartanak, hogy méltányosságra hivatkozom.

Egy jellemző eset: hat vasutassal utazom, elbeszélgetünk erről-arról, egyik valahogy a jezsuitákra tereli a szót, a másik kontrázik hozzá, hogy milyen ellenségei a népnek, milyen sötét alakok stb., gyilkosok stb...

– Én azt hiszem – vetem közbe –, hogy mindez csak túlzó propaganda, hiszem hogy azok is olyanok, mint mi, akad köztük rossz is, de átlagban, azt hiszem, hogy semmiben sem rosszabbak nálam.

– Ne gondolja, hisz azok királyokat tettek el láb alól, pápákat félemlítettek meg, és olyan gazdagok, hogy nem tudják, hogy hová költsek a pénzt.

– De én bizony azt mondom, hogy pontosan olyanok, mint én.

De kinevetnek.

– Éppen olyanok, mint én, mert én is jezsuita vagyok.

Ezt aztán nem akarták elhinni, azt hitték, hogy ugratom őket. Valahogy aztán bebizonyítottam nekik. (Megmutattam az „arcképet”, melyen dr. Mócsy Imre, fizikai dolgozó vagy éppen segédmunkás volt. Aztán gondolkozni kezdtek, még a miseszöveget is kikérdezték latinul stb.)

III. Papi működés

Azt hiszem, a börtönújságban olvastam, hogy milyen fontos a bűnözőknek a zökkenőmentes visszatérés a hétköznapi életbe, hogy hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. Magam részéről a börtönt sem nem szégyelltem, sem büszke nem voltam rá. (Mindig küzdöttem azok ellen, akik „vértanúknak” nevezték ki magukat.) Mint pap és volt teológiai tanár örültem annak, hogy egyházi téren is működhettek. De valamiféle ismeretlenek megint akadályozták normális kapcsolataimat.

1. Tanítványaim doktorrá avatásán az óhaj: „Tűnj el!”

Véletlen folytán három volt tanítványom (Bálint, Katona és Lotz) egy napon doktorált, illetőleg együtt avatták őket a Hittudományi Akadémián doktorrá. Természetesen elmentem erre az ünnepélyes aktusra. (Az ilyen aktus annyira nyilvános, hogy nemcsak papnak, vagy katolikusnak nem kell lennie annak, aki odamegy, hanem egyszerűen mindenki, főleg a doktorok ismerősei megjelenhetnek.) Egy pap félrehív a lépcsőházban. (Azt hiszem Sasvárinak hívták. Akkor már nem mutatkozott be, úgy látszik már találkoztam vele valahol.)

- Közölnöm kell veled, hogy az a kívánság, hogy ne menj el a fogadásra.
- Kinek a kívánsága?
- Elég az, hogy az a kívánság.
- Eddig is csak akkor mentem el, ha meghívtak, vagy ha a dékán vagy egy püspök bevezetett. Csak annyit mondj, egyházi vagy állami oldalról fejezték-e ki a kívánságot?
- Nem egyházi oldalon.
- Hát akkor mit csináljak, ha teszem azt, valamelyik püspök behív?
- Ne adj arra alkalmat, hogy behívjanak. Tűnj el.
- Eltűntem.

2. Tőlem nem jelenhet meg cikk a Teológia című folyóiratban

Szennay András professzor megkért, hogy írjak egy cikket a *Teológia* folyóiratba. Vállalkoztam rá. A témát még nem beszéltük meg. Körülbelül két hét múlva közli velem, hogy ne törjem magam, mert most értesült, hogy tőlem nem jelenhet meg cikk a folyóiratban. (Ez esetben még azt sem mondhatják, hogy „alkalmat adtam” a cikkírással való felszólításra. Hiszen ő maga jelentette be magát nálam a Somogyi Béla úti lakásomban, és én törtem is a fejem, hogy mi lehet e magas látogatás célja.)

3. A biblikus katedrára „nem is érdemes pályáznom”

Görgényi professzor nyugdíjba vonulása után Gál Ferenc professzor és az ideai akadémiai dékán egy papi koronán (Salgótarjában) szóba hozta az újszövetségi tanszék betöltésének kérdését. És P. Hegyi Fábán jezsuita atya útján azt üzenté, hogy én is pályázzam meg. Hamarosan ezután, Szabó Imre püspök úr valamilyen jubileumi miséje alkalmából a Szent István-bazilikába mentem, és kivetett mivoltom tudatában, egész hátul, a kapuban egy gyóntatószék mellett álltam meg. A későn érkező Gál professzor megszólít: nem érdemes pályáznom. Ekkor adtam oda biblikus könyvtáram nagyobb részét dr. Tarjányi Bélának, és kívántam, őt válasszák akadémiai professzorrá. Ez meg is történt.

4. Dudás püspök úr kérése

Egy alkalommal P. Kollár Ferenc, akkori provinciális megemlíti, hogy Dudás püspök úr szeretne velem beszélni, menjek el hozzá. A püspök atya kifejti, hogy a szentírás tanárral baj van, a fiatal jelölt házasság, ezért nem mehet a Biblicumra, vállalnám-e ideiglenesen a nyíregyházi Hittudományi Főiskolán a biblikum tanítását. Ez esetben Brezanóczy érsek urat fogja megkérni, hogy adjon nekem valami plébániát Nyíregyházán, mert ő fizetni nem tud, csak kosztot és szállást ad.

Nagyon készségesen vállalkoztam a tanításra. Sőt fizetés sem kell. Hamarosan nyugdíjas vasutas leszek, és vállalom a tanítást társadalmi munkában. Ennek a püspök úr nagyon megörült. De én megmondtam, hogy korai az öröm, mert az ÁEH-nak is lesz beleszólása, és nem hiszem, hogy megengedi. Akkor elmondtam a budapesti Hittudományi Akadémiára való jelentkezésem történetét. Ha nem kapok erre engedélyt, akkor arra kért, hogy legalább a fiatal biblikussal foglalkozzam, akár úgy, hogy időnként Nyíregyházára utazom („ami egy nyugdíjas vasutasnak nem gond”), akár úgy, hogy ő jön fel hozzám havonként kétszer. Mindent vállaltam. Dudás püspök úr haláláig semmi sem történt, aztán még kevesebb.

5. Néhány lelki gyakorlatot zaklatása

Bartos István alezredes az „összeesküvésben való részvételem” nyomozója (1965 elején naponként kihallgatott), mikor arról volt szó, hogy néha magánlakásokon is tartottam négy-öt személyes csoportoknak lelki gyakorlatos előadásokat vagy hasonló politikamentes, de vallásos tárgyú előadásokat, megkérdezte:

„Miért nem tart ilyen előadásokat templomban? Akkor magának semmi baja sem lenne. De ha magánlakásban tart, akkor önnél mindjárt gyanakszunk, hogy valami más is van, mint vallásosság.” Ezt annyira megszíveltem, hogy szabadulásom után, minden ilyen természetű meghívást fájó szívvel ugyan, de elutasítottam. Még ha falusi plébánián nyaranta összejött papoknak vagy kispapoknak lelki gyakorlatokat adtam is, mindig a templomban adtam az elmélkedések anyagát és az imamódok magyarázatát. Mégis különféle zaklatásoknak voltak kitéve azok, akik nálam lelki gyakorlatokat végeztek vagy akiknél lelki gyakorlatokat adtam, pedig ez a vallásszabadság legelemibb tárgya, és egyúttal az aszketikának is fő törvénye: „mindenki úgy imádkozzék, ahogy neki legjobban esik.”

6. Miért vagyok „megbélyegzett”

Nagyon szomorú, hogy papok is közreműködnek ilyen zaklatásokban. Vagy talán őket is megijeszti azzal, hogy a velem való kapcsolat veszélyes? Sokszor még azoknak sincs bátorságuk megmondani, hogy bennem semmi „reakciósat”, semmi gyűlöletre való izgatást vagy összeesküvést nem tapasztaltak. De rajtam maradt a bélyeg, mert kilenc és fél évre ítélték izgatás címén – holott csak hivatalos küldetésemet teljesítettem; gyűlöletre való izgatással vádoltak – holott mindig igyekeztem a szeretetet nemcsak prédikálni, hanem élni is. Összeesküvéssel négy évre ítélték, anélkül, hogy tudnám ki, mikor, kivel, mire esküdt össze.

7. Kinek árt a „méreg”, melyet én terjesztek?

Végül oda jutunk, hogy, mint régen a belpoklosoknak, nekem is kiáltanom kell minden közeledőre: ne közelíts, mert tisztátalan vagyok; távozzatok, mert megfertőzlek benneteket! Nem tudom, kinek árt az a „méreg”, melyet én terjesztek: a szeretet, a hűség, az őszinteség? Nem tudom, kinek fáj az, hogy én terjesztem azt, amit magam is szeretnék megvalósítani: hűség a kötelességteljesítésben, szeretet minden embertársam iránt és vidámság, még a nehéz

munkákban és nehéz helyzetekben is. Kit és miért izgat az, hogy én mindezt Annak erejében teszem, Akit egyesek gyűlölnék vagy üldöznek, mások nem ismernek, és mi, akik Őt ismerjük, és azt is mondjuk, hogy Őt szeretjük, tanítását és példáját meghazudtolva úgy viselkedünk, hogy nemcsak a „keresztényeket” és a kereszténységet utáltatjuk meg, hanem magát Jézus Krisztust is.

IV. Nincs vértanúsági komplexusom

Nem szenvedek üldözési mániában. Vértanúsági komplexusom sincs. Ennek illusztrálására elmondom egy másik „látomásomat”, melyet a nyomozótisztemnek elmeséltem.

Valami olyasmiről lehetett szó, hogy ők csak a hitvány keresztények által ismerik meg az egész kereszténységet, és azért vannak Krisztus ellen. Erre mondtam el a következő „látomást” (inkább csak „hallomás” volt, tág értelemben vett látomás). Szent Pálról elmélkedtem, aki mikor még Saul volt, üldözte a keresztényeket, Damaszkuszba is azért ment „hogy megkötözve Jeruzsálembé hozassa azokat a férfiakat és asszonyokat, akikről ki tudja deríteni, hogy ezt a tanítást követik.” De Damaszkusz közelében Isten kegyelme lesújtotta őt, és így Saulból Pál lett, aki Damaszkuszban már zavarba hozta a zsidókat, mert bizonyította, hogy Jézus a Messiás. Erre elkezdtem önökért imádkozni, valahogy így: Uram, látod ezek az ávósok (vagy belügyesek) olyanok, mint a Saul, aki azt hitte, hogy határozottan ellene kell szegülnie a kereszténységnek, azért elfogatási parancsokkal járt Jeruzsálemben és azon kívül is. Sőt, mint maga mondja:

„Mindinkább elfogott a düh velük szemben úgy, hogy még idegen városokban is üldöztem őket.” Hát, ha ők olyanok, mint Saul, miért nem sújtasz le rájuk kegyelmeddel, hogy ők is Pállá változzanak? Hisz miattad üldöznek minket.

Ekkor szomorúan, de kicsit feddően megszólalt bennem egy hang: Le is sújtánék rájuk kegyelmemmel, ha énmiattam üldöznének titeket; de, sajnós, azt látom, hogy nem énmiattam üldöznek titeket, hanem miattatok üldöznek engem is. Ekkor vált bennem élménnyé, amit máskor is úgy ahogy tudtam: a rossz keresztények, a hivatásuk magaslatán nem álló papok, püspökök és pápák az okai annak, hogy sokan nem találják meg az utat Krisztushoz. Ezért, ha hitetlent, üldözőt vagy gúnyolódót, vagy kereszténygyűlölőt látok, mindig lelkiismeretvizsgálatot végzek: nem vagyok-e én is oka az ilyen magatartásnak? Lassan rájövök, hogy nem elég elítélni a keresztényeknek és az úgynevezett „egyházi férfiaknak” a történelem folyamán egész a mi jelenünkig elkövetett hibáit, hanem magamban is meg kell keresnem azokat a viselkedéseket, magatartásokat, amelyek a kívülállókat csak elriasztják Krisztustól.

Megjegyzés

P. Kollár Ferenc reflexiója a beadványra

P. Mócsy Imre ezt a beadványtervezetet 1975 tavaszán többeknek megmutatta, és véleményüket kérte. Természetesen megmutatta akkori közvetlen eljárójának, P. Kollár Ferencnek is. Az ő reflexiója a következő volt:

Kedves Atya,

köszönöm, hogy elolvashattam írását. Igen sokat okultam belőle, és sok mindent tisztábban látok. Válaszomat inkább írásba foglalom, de három megjegyzést szeretnék előrebozsátani:

– Írásomat ne tekintse hivatalos eljárói levélnek, hanem inkább barátinak, spirituális jellegűnek és még kevésbé tévedhetetlennek.

– Tudom, hogy túlzó kifejezéseket is fogok használni, de meg merem ezt tenni, mert bírja az erős bírálatot, és elviseli azt a tényt: a jelenségeket, főleg amelyek a lelki mikrokozmoszban jelentkeznek, túl nagyra érlelt lelkekben fel kell kicsit nagyítani, hogy láthatók, foghatók legyenek, akárcsak a sejtek vizsgálatában a mikroszkóp segítségével.

– Kicsit igyekszem levezetni azokat a lelkiismereti nyugtalanságaimat, amelyeket csak egészen bizalmasan, négyszemközt beszéltem meg prudensebb atyákkal, melyeket éreztem az Ön sorsa iránt: nem hibáztam-e valahol Önnel kapcsolatban intézkedéseimben; nincs-e mulasztásom; nem néztem-e el óvatosan, félénken valamit, amit nem lett volna szabad elnézmem...?

Ami a Vallomás (nevezük ennek) első részében van, nagyon egyszerű és borzalmas. Rákosi idejében aki nem hozott megfelelő választ vagy intézkedést, nem parírozott, bedobták az internálótáborba. Ha százszor is igaza van, egyszerűen az a tény, hogy nem hozott Rómából behódolásra készítő írást, ez már akkora „bűntény”, hogy internálásra érdemes. Itt sok vitatni való nincs, védelemre sincs szükség: ez a mártíriumnak egy fajtája.

Sokkal izgatóbb, és számomra érdekesebb az internálás és első fogság utáni idő, amikor is már részem volt sorsának intézésében. Én most egyszerűen elmondom, hogyan látom a dolgokat, nem azért, hogy vitatkozzam, hanem hogy talán néhány gondolatot kölcsönözzek.

1. Sokszor felmerült bennem a gondolat, hol hibázta el sorsát, az elmúlt húsz esztendőben. Úgy gondolom, hogy akkor, amikor elfogadta Erket először minden esetlegességével, biblikus munkájával, és egy hét múlva elutasította, vállalását visszamondta. Nem az Erk a fontos, hanem a munka. Az út nyitva volt itthon és külföldön a biblikus munka felé. Később hallottam, de ezért felelősséget nem vállalok, hogy más kisebb, kezdeti jellegű, hasonló szerény lehetőséget sem fogadott el, hanem inkább választotta a mozgalmasabb, változatosabb életet. Azt pedig tudomásul kell venni, akár jogosnak, akár jogtalanak nevezzük, hogy a mai rendszerben nem tűrik az áttekinthetetlen Wanderlebent. Főleg egy olyan tudású és „mítoszú” embernél, mint P. Mócsy. Másfél óra hosszat mosták a fejemet éppen a pápaválasztás délelőttjén emiatt a Fő utcában, ugyanakkor az ebédnél nem akartam szólni, mikor dicsérte a mai rendszert, hogy mennyi mindent engednek csinálni országszerte. Nagyon kérem azonban, nehogy azt higgye, hogy ez egyéni véleményem vagy kívülről rám kényszerített vélemény: egyik vacsora után beszélgetés alakult ki a mieinkkel, és kicsit nekem jöttek, hogy miért engedem ezt a vándoréletet. De ugyanakkor sajnálkozásukat fejezték ki irántam, hogy hiába próbálok bármit is tenni. Imre bácsi lelkiismereti okból nem fogja elfogadni „leállításumat”. Manapság, akár tetszik, akár nem, valahol le kell telepedni, és akkor onnan, megfigyelhető távolságban, lehet

kifelé és befelé dolgozni. Mit csináljunk? Ha harcban vagyunk, akkor el kell fogadnunk a harcból fakadó lehetőséget.

2. Ha nem is akarok olyan túlzásba menni, mint a vén fanyar püspök mondotta: P. Mócsy minden lében kanál. De azért van benne valami. Amint egyszer mondták nekem, jó ember a Mócsy, csak mindenhez „hozzácsapódik”. Mert az igaz, mindenhez hozzászól, sőt burkoltan vagy nyíltan le is szól; félelmetes logikája sarokba szorító, ezt pedig nem nagyon szeretik az emberek, különösen nem ellenségeink.

Minden Vallomása mögött ez van. Én megmondtam a magamét, én kimondtam azt, amit vallok; engem meg sokszor inkább az kínoz, hol kell követnünk az Úr hallgatását. Főleg huszonöt esztendővel ezelőtt, amikor mint szerkesztőnek kellett a minisztériumban tárgyalnom, a legnehezebb problémám ez volt: hogyan tárgyaljak úgy, hogy ne tűnjön ki, hogy okosabb vagyok. (Ehhez nem kell hencegнем, mert nagyon primitív emberekkel kellett tárgyalnom.) Ha van valami tapasztalatom, akkor az az, hogy az azonnali, bármilyen fölényt mutató válasz a legkevésbé járható út; sokszor hallgatni kell. Későbbre kell tartalékolni a választ, meg kell alázódni, hogy a nagyobb ügy magasztaltassék fel. Jesus autem tacebat... Istenem, de sok eligazítást adott ez a hallgatás: mikor kell beszélni, miről, s mikor kell hallgatni. Önmagunkat a jó Isten és az igazság győzelmének bizalmába helyezni...

3. Helyes-e az az út, melyet követ: ahova hívják, oda megy. Nincs-e mögötte bizonyos nyugtalanság, a változatosabb élet keresése? Én is azzal az elvvel jöttem Budapestre: mindenkinek rendelkezésére állok, megyek, ahová hívnak – és két hónap múlva láttam, hogy nem ez az Isten akarata, sőt... Sokkal okosabb út a becsületes, megimádkozott elekción (választás). Pl. a kérések sokszor nem provokatívak-e, nem pusztán hiúságból fakadóak? Nem okosabb-e egy helyen megtelepedni, oda várni a lelkeket (nem kizárva természetesen az időszakos lelkigyakorlat-adást.) Az említett fejmosás alkalmával ezzel a kérdéssel zaklattak: Hogyan engedhetem meg Mócsynak a sok kártyázást, borivást olyan kollégákkal, akik nem méltók az ő tehetségéhez? (Ezt bizony papok is felvetették előttem, mégpedig igen becsületes papok.)

4. Nagyon igaza van abban, hogy nagy a mítosza. Vitathatatlanul tehetséges, képzett, világosan gondolkodó, imponáló logikája a legkomplicáltabb dolgokat is paraszti egyszerűséggel kifejtő és amellet valóban szolgálatkész, igénytelen, közvetlen stb. Megvallom, még én is irigylem. Hát akkor mennyivel inkább irigylik ellenfeleink, és ha már mást nem tehetnek, ilyen vagy olyan ürüggyel „kiemelik”, „kikapcsolják” egy időre (ahogy Brezanóczy érseknek és egy jó összeköttetésű valakinek mondták). Olyan dicsőretet kapott spontán az ÁVH-n, a börtönigazgatóságon, hogy azt akárki megirigyelhetné, és olyan szépen nyilatkoztak börtöntársai. Csak éppen ez a „baj”. Az ilyen embertől félnek. Változzék meg? Ezt nem tudom mondani. Legfeljebb annyit, ha valaki ilyen lelkű, akkor viselje el azt, hogy a világ nem tudja elviselni, és ne sokat keseregjen. És talán ennek tudatában óvatosabbnak kell lenni a kapcsolatok felvételében. (?) De hogyan? Erre én nem tudnék hirtelenjében felelni.

5. Valóban van naivság Imre bácsiban. Valami gyermeki (nem gyerekes) naivság. Elsősorban az, hogy azt hiszi: más is olyan lelkű, mint ő. Hát, bizony, nem ilyen. Aztán most is az írásában nagy erőt fejt ki abba az irányba, hogy mennyire ártatlan. Előttem igen, valóban a vádak elfogatásra erőtlének, de szó sincs az elfogatás okáról, motívumáról, ezt ki sem mondják a vádlott előtt: pl., hogy félnek, hogy nagy hatással van az emberekre; nem hozott megfelelő hírt Rómából, hogy akadályozzák meg a papi lelkigyakorlatokat, stb. Talán legtömörebben így foglalnám össze: logikailag annyira igaza van, hogy nem mindig veszi észre, hogy a valóság mennyire más. Igaza van: hívták a professzorok a Hittudományi Akadémiára, felkereste kollégáit Egerben, de ugyanakkor üzennek nekem, hogy ne menjen, mert nekik kellemetlen, és két év múlva is, egyébként becsületes tanárok, telekiabálták a világot, hogy hivatásokat ment toborozni oda. Nyilatkozik papok előtt, bizonyára prudensen, de mit mondanak tovább...? (Néhányszor már én is megégettem a kezemet...) Amit mond, jaj, de igaz, de úgy mondja meg

az illetőnek, mint egy jezsuita lelki gyermekének: a papi bosszú pedig kérlelhetetlen. Tapasztalja is éppen eléggé.

6. De magamról is kell nyilatkozni, mert hát „reálpolitikusnak” neveztek, és ettől az elnevezéstől kissé az is függ, hogy igazam van-e. Hát megvallom, az én reálpolitikám a Szentlélek Úristen. Mielőtt bármily tárgyalásba fogtam volna, még azt sem tudtam, mi fog történni, valami egészen mély ösztönzés ragadott meg, hogy eszköz legyek az Úristen kezében. Mikor lehetőség nyílt tárgyalásra, és modus vivendi biztosítására, olyan belső sürgetés fogott el, hogy ellenállni, úgy éreztem, nem lett volna helyes. Ha kétségem volt, hogy nem szubjektív elem irányított-e, lelki tanácsadóim a leghatározottabban utasítottak, hogy igenis folytatni kell a tárgyalásokat. Ma már nyugodt vagyok, mert a legfelsőbb fórum is biztosított kétségemben. Ennek a reálpolitikának néhány tapasztalata van:

- Nagyon bízunk abban, dabitur vobis in illa hora...
- Nem én vagyok a fontos, hogy én kerekedjem felül, hanem az emberek és ügyek sorsa, java – főleg az Egyházé.
- Legfontosabb: helyesen lássák ügyeinket, az Egyház gondolatait és az embereket.
- A legkevésbé sikerült út, ha magunkat akarjuk érvényesíteni, fölénybe kerülni, erőszakoskodni akarunk, mindenről nyilatkozni, tudásunkat fitogtatni, főleg jól „odamondani”.
- Ennek a reális útnak legfőbb mintáját és sugalmazóját az Úr Jézus szenvedéstörténetében találtam meg.
- A becsületünket, „fölényünket”, győzelmünket stb. tegyük le az Úristen kezébe.

Jól tette, hogy mindezt megírta. De talán az első rész kivételével (a római küldetés) ne adja be védelmére, mert ellenkező hatást ér el. Túl koraiak még az események, és a jelek szerint még működnek azok az erők, amelyek a második ügyet produkálták. Ettől függetlenül lehet kérni egyszerűen a rehabilitálást; védelmünket bizzuk a Paraklétoszra, Ő a legjobb ügyvédünk.

Hálás szeretettel köszönti, az esetleges túlzásokért bocsánatát kéri, és még a tetejében, ha megbántottam, imáját is kéri:

Kollár Ferenc

P. Mócsy válasza a P. Kollár levelére

Kedves Atya!

Hálásan köszönöm, hogy foglalkozott az ügyel. Legtöbb dologban teljesen egyetértek, legfőljebb MÁS OLDALRÓL szemlélem a dolgokat. Néhány megállapítást, illetőleg kijelentést korrigálnom kell. Első a jó tanács:

„NE SOKAT KESEREGJEN!”

Hát eddig egyáltalán nem keseregtem, de most már kezdek keseregni. Tanto tempore vobis sum, et non cognoscistis me.

„NAGY ERŐT FEJT KI ABBA AZ IRÁNYBA, HOGY MENNYIRE ÁRTATLAN.”

Nézetem szerint még nem elég nagy erőt fejtök ki, mert néha írás közben elfelejtkeztem az írás irodalmi műfajáról. Aki rehabilitációs kérvényt ír, annak több erőt és ügyességet kellene kifejtenie ártatlansága bizonyítására. De én néha lelki élményeimen ragadtam, és írás közben sokszor hirtelen nagy vigasszal öntött el az Úr. Többször szerettem volna olyan kitéréseket is tenni, mint Szent Pál: Hála legyen érte a vigasztalások kútfejének, stb...

„MÁS KISEBB KEZDETI JELLEGŰ HASONLÓ SZERÉNY LEHETŐSÉGET NEM FOGADOTT EL”

Nagyon örülnék, ha konkrét esetre hívná föl a figyelmemet. A szerényebb helyeket választottam. Először akadémiai beosztás helyett, állatorvosi főiskolai takarító és fűtő voltam. A vasútnál iroda helyett segédmunkás... Persze, a „professzorságot” megpályáztam, de ez hivatás kérdése volt. Egyszer utasítottam vissza egy hittudományi főiskolai tanárságot. Érdeemes az esetet leírni.

Mikor nem jutottam be a Hittudományi Akadémiára, Cavallier meghívott ebédre és vacsorára. Megkérdezte, hogy vállalom-e esetleg a tanárságot a főiskolán.

Örömmel igent mondtam.

– Jól van, akkor kiemelünk onnan valakit, és téged teszünk be.

– Így már nem – feleltem –, nem akarok holttesteken át előre jutni.

Sőt, szerényebbet mindig szívesen vállaltam. Falusi triduum vagy kismisszió, cigány párnak jegyesoktatás... stb. Amikor Görgényi professzor megkért, hogy segítsek a Szentírás-kiadásban, úgy vállalkoztam rá, hogy teljesen névtelen is maradtam volna. Megmondtam, saját neve alatt adhatja ki.

– Ezt azért becsületből sem tehetem.

– Ha a becsület izgat, az előszóban vagy rejtett jegyzetben jelezheted, hogy köszönöm M. I.-nek, hogy jegyzeteibe beletekintést engedett. Vagy jegyzeteit is rendelkezésre bocsátotta.

Dudás püspök úrnak „ingyen”, azaz társadalmi munkában vállaltam a nyíregyházi szentírás-tanárságot.

Nem tudom mi az a „KISEBB JELLEGŰ, HASONLÓ SZERÉNY LEHETŐSÉGET NEM FOGADOTT EL” kifejezés tárgyi alapja.

Brezanóczy érseknek megírtam, hogy semmi kiváltságra nem számítok, községes kápláni állást is szívesen vállalok, ha keretbe felvesznek. (Dezső barátom ezt tartotta kevélységnek: hisz, ha felvesznek az egyházmegyébe, akkor magától értetődik, hogy mindenben engedelmeskedsz.) Hálás lennék, ha megtudnám, mi volt az a „szerény lehetőség”, amelyet nem fogadtam el. Csak nem a Rita-káplánság? Ezt Gergely József, a Szent Rita-lelkéség vezetője nem fogadta el, amikor én a Korányi-szanatóriumban voltam.

Beszédességem azok kifogásolják, akik fecsegnek, mindenhol oktanul rációznak. Nagyon örülök, hogy a fejmosás alkalmával azzal zaklatták, hogy miért engedheti meg Mócsynak a sok kártyázást, borivást olyan kollégákkal, akik NEM MÉLTÓK AZ Ó TEHETSÉGÉHEZ. Ilyet csak egy beképzelt vagy kisebbrendűséggel kompenzált ambiciózus ember találhat ki.

Megmondom, ha Atya nem tudta megmondani, azért, mert még nem találkoztam olyan kollégával, aki nem méltó az én tehetségemhez. Atya mondott olyant, hogy *perditio talentorum*. Atyának már megmagyaráztam, hogy inkább *sacrificium talentorum*-ról kellene beszélni. Vida tanácselnök a másodfokú tárgyaláson az utolsó szó jogán mondott beszédemben kifogásolta a „*perditio talentorum*” kifejezést. Tiltakozott, hogy ezt a belügyesek mondták volna, megnyugtattam, hogy rendi előjáróm mondta. De ha a levélben említett fejmosók belügyesek voltak, igen érdekes a helyzet. Akik pedig a paptestvérek közül kifogásolták, hogy ezzel vagy azzal leülök kártyázni vagy borozni, megmondtam: Mit csodálkozol? Veled is leülök borozni. Kártyázni csak azért nem, mert nem értesz hozzá. Ezt aztán kevélységnek vette. A Római Zsinat (mely a II. vatikáni zsinatot megelőzte) igen megnyugtató: János pápa azt ajánlja, hogy az aposztata papokkal is szeretettel foglalkozzunk... Ambíció, fölényérzet olyan valami, amivel sohasem vádolt a lelkiismeretem. Most sem.

Humorérzékem van, és néha egy jó tréfaért, visszavágásért feláldozom a testvért. Ezzel egész életemben bajom volt. Ez egy újabb adósságtörlesztési gondolatom. Mivel nyelvemmel sokszor megsértem a szeretetet, azért minél több jót kell tennem tettekkkel. (Ez is régi élmény.) De nem lehet mindig aszcetizálni. Bár az én lelkiéletemben igen sokszor segített a humor.

Még sok írni valóm volna...

De a hallgatásnak is van ideje.

Ad vocem „hallgatás”? Mennyire tudok én hallgatni, azt nem is tudom leírni.

Még egyszer köszönöm, és ezt a pár megjegyzést is tessék inkább raciónak tekinteni, ne védekezésnek vagy vitának. Úgy szeretnék mindig mindenben viselkedni, hogy soha senki előtt se kelljen szégyenkezni, ha mindent megtud rólam.

In Te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.

1975. május 8-án

Commendo me SS SS-is

P.scr. A lelki mikrokozmoszban jelentkező jelenségeket nem tudom felnagyítani, annyira még nem vagyok „finomabb” lélek. Ezért nem is szoktam nagyon közölni, csak amit azért valamiképp foghatónak tartok.

P. Mócsy önéletrajza

1907. november 24-én, Kalocsán születtem. Atyám ügyvéd volt. Atyám és anyám halála után (1922; 1929) a nagyobb testvérek nevelték a kisebbeket. 1925. július 31-én gimnáziumi érettségi után beléptem a Jézus Társaságába. A próbaidő és a bölcséleti tanulmányok befejezése után 1933-tól 1938-ig az innsbrucki egyetemen teológiát hallgattam és doktoráltam. 1938-tól 1944-ig a szegedi Hittudományi Főiskolán voltam teológiai tanár. Közben két alkalommal egyházi ösztöndíjjal Rómában voltam, ahol a Gergely Egyetemen a bölcséleti doktorátust és a pápai Bibliai Intézetben a kandidátus tudományos fokozatot szereztem meg.

1944 februárjában a római Gergely Egyetem meghívott a teológiai fakultásnak éppen megüresedett újszövetségi tanszékére, melyet 1947-ig töltöttem be. Közben 1946-ban megvédtem doktori disszertációm a római Bibliikus Intézetben.

1947-től 49-ig Szegeden voltam a biblikus tudományok tanára.

1948-ban „egyházi ügyben” útlevelet kaptam, és mint Czapik érsek szóvivője (portavoce) Rómába utaztam. A vatikáni választ 1949-ben hoztam haza. 1949. január 17-én letartóztattak, és a „Buda-Déli”, majd a kistarcsai internálótáborba internáltak, ahol előbb az építkezésnél voltam vízfordó, majd a „papi szobában” szőnyegszövő.

1953. október 15-én Kistarcsán a Budapesti Megyei Bíróság B.III.00265/1953. számú ítéletével izgatás címén kilenc és fél évre ítelt, amely ítélet az az évben már megjelent amnesztiarendelet alapján hat év és négy hónapra harmadoltatott. Büntetésem hátralévő részének kitöltésére a Markó utcai és a váci fogház után a budapesti Országos Börtönbe (Kozma u. 13.) kerültem, ahol a KÖMI kezelésében lévő mosodában dolgoztam mint felrázó, gözmángorló és szárító. Itt a pelenkamángorlásnál elfogadták újításomat (ésszerúsítésemet), amellyel naponként néhány munkaórát lehetett megtakarítani.

1954. december 22-én feltételesen szabadlábra helyeztek. 1955. január 4-én az Állatorvosi Főiskolán mint könyvtári főmunkaerőt alkalmaztak. Ez a munkaviszonyom „hozzájárulással kilépett” címen 1955. július 26-án szűnt meg. 1955. augusztus 3-tól 1958. március 31-ig a MÁV Északi Osztószertárban (Budapest, X. Kőbányai út 30.) fizikai dolgozó voltam.

1958. július 1-től 1964. január 1-ig a Szépművészeti Múzeum dokumentációs központjában voltam tudományos kutató.

1964. január 2-től 1965. január 16-ig ismét a MÁV Északi Osztószertárban dolgoztam.

1965. január 17-én letartóztattak, és „összeesküvésben való részvétel” címen a Legfelsőbb Bíróság TBF. IV. 7/65 négy évre ítelt.

1968. január 16-iki szabadulásom után jelentkeztem régi munkahelyemen a MÁV-nál, ahol 1970. október 21-től nyugdíjas vagyok.

Budapest, 1975. július 25.

Dr. Mócsy Imre